

«Et politisk korrekt dogme»

Islamkritikers sosiale forestilling om islamisering
og en politisk korrekt offentlig sfære

Astrid-Kristine Hauge Rambøl

Masteroppgave

Høst 2014

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg norske islamkritikers forestillinger om verden og hvordan det virker inn på deres deltagelse i den offentlige sfæren. Etter 22. juli 2011 har kritikk av innvandring generelt, og fra muslimske land spesielt, fått større oppmerksomhet i Norge, og tre år etter tragedien debatteres det ennå hvordan samfunnet skal møte islamkritiske og islamfiendtlige holdninger.

I nyere tid har det blitt forsket relativt lite på høyreekstreme og høyre-radikale miljøer i Norge, og enda mindre på deres verdensforståelse og opplevelse av egen rolle i den offentlige sfæren. Denne oppgaven tar for seg hva som motiverer islamkritikere til å ytre seg kritisk til islam, og undersøke hvordan de begrunner sin skepsis mot islam. Jeg undersøker også hvordan islamkritikere opplever at de selv og deres meningsfeller blir oppfattet i offentligheten, og i hvilken grad de opplever at deres meninger kommer frem i den offentlige debatten. Oppgaven baserer seg på elleve kvalitative intervjuer med personer som under eget navn gjentatte ganger har ytret seg kritisk til islam på nettet. Som utgangspunkt for analysen står to etablerte sosiale forestillinger: Forestillingen om globalisering og forestillingen om den offentlige sfære og demokratisk selvstyre. I lys av disse to etablerte sosiale forestillingene skisserer jeg opp det jeg har valgt å kalle *informantenes forestilling om islamisering* og *informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære*. Hovedtrekkene i førstnevnte forestilling er en tanke om at muslimer har en plan om, og er i ferd med, å «ta over» Norge og Europa. Dette skjer dels gjennom demografisk utvikling, men også ved at den politiske venstresiden tilrettelegger for «islameringen» av Norge. Forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære innebærer at islamkritikere ikke får komme til orde i offentligheten. Mediene blir styrt eller påvirket av den politiske venstresiden, og det som ikke er «politisk korrekt» slipper ikke til. Informantene opplever at et flertall av den norske befolkningen deler deres holdninger til islam og muslimer, og dermed at flertallets mening ikke kommer frem i den offentlige sfære. Forestillingen om demokratiet og mulighet til demokratisk deltagelse har betydning for hvordan demokratiet fungerer. Avslutningsvis i oppgaven analyserer jeg derfor informantenes sosiale forestillinger i lys av Chantal Mouffes teori om antagonisme og agonisme i demokratiske samfunn.

Antall ord i hovedteksten: 35 089 ord

Forord

Å skrive en masteroppgave har vært både gøy og frustrerende. Det er et stort prosjekt som byr på mange utfordringer, men til tross for lange arbeidsdager har arbeidet vært utrolig lærerikt og interessant. Å skrive er et ensomt arbeid, men det er mange som har bidratt med gode innspill og råd, og jeg føler meg heldig som har mange rundt meg som har kommet med oppmuntrende og støttende ord.

Jeg vil først og fremst takke min inspirerende og kunnskapsrike veileder Alf Gunvald Nilsen. Råd og kommentarer har vært gode og konkrete. Jeg har fått uvurderlige innspill og hele tiden blitt hjulpet videre når jeg har stått fast. Tusen takk!

Jeg vil også benytte anledningen til å takke informantene mine for at de tok seg tid til å bli intervjuet. Jeg vil berømme deres åpenhet overfor meg.

Det er også mange venner som bør takkes, og spesielt mine fine venninner som heldigvis har dratt meg ut av lesesalen av og til. Jeg vil også takk alle mine medstudenter ved Sofie Lindstrøms hus, og jeg vil i sær takke Håvard, Sigrid, Elisabeth, Arna, Erlend, Elisabeth og Anette for gode råd og godt humør.

Jeg vil også takk mine foreldre for oppløftende ord og uvurderlig støtte gjennom hele prosessen. Takk til min søster Mia for å ha holdt humøret og motivasjonen min oppe med underholdende meldinger og fine telefonsamtaler. Til slutt vil jeg takke Andreas for sin forståelse og kjærlighet, og for å ha passet på at jeg ikke har blitt helt koko underveis.

Astrid Hauge Rambøl

Bergen 15. desember 2014

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 INNLEDNING	7
Kapittel 2 BAKGRUNN	11
2.1 Innledning	11
2.2 Motstand mot muslimer	12
2.2.1 Eurabia	12
2.2.2 Islamofobi	13
2.2.3 Høyreekstremisme, høyreradikalisme og høyrepopulisme.....	13
2.3 Fra fascisme til kontrajihadisme	14
2.3.1 Kontrajihadisme – en krig på nettet.....	17
2.3.2 SIAN	17
2.4 Internett som debattarena	19
2.4.1 Deltagelse i debatt på internett	19
2.4.2 Facebook og Facebook-offentligheten.....	20
2.5 Innvandring til Norge	21
2.5.1 Demografisk utvikling	21
2.5.2 Politisk utvikling	22
2.6 Debatten om debatten	24
2.7 Oppsummering	26
Kapittel 3 METODE	28
3.1 Innledning	28
3.2 Oppgavens utvikling	28
3.3 Hvorfor kvalitativ metode?	29
3.4 Kvalitative intervjuer	30
3.4.1 Utvalg	30
3.4.2 Gjennomføring av intervjuene	32
3.5 Reliabilitet, validitet og forbedringspotensialer	34
3.5.1 Reliabilitet.....	34
3.5.2 Validitet.....	35
3.6 Forskningsetiske dilemmaer	35
Kapittel 4 TEORI	37
4.1 Innledning	37
4.2 Sosiale forestillinger	38
4.2.1 Begrepets opprinnelse	38
4.2.2 Videreutvikling av begrepet.....	39
4.2.3 Bruk av begrepet i analyse	40
4.3 Etablerte sosiale forestillinger	42
4.3.1 Den sosiale forestillingen om globalisering	42
4.3.2 Den sosiale forestillingen om en offentlig sfære.....	44
4.3.3 Forestillingen om islamisering og forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære	47
4.4 Antagonisme og agonisme	48
4.5 Oppsummering	51

Kapittel 5 ANALYSE	52
5.1 Innledning	52
5.2 Ikke-politiske motivasjoner for deltagelse	53
5.2.1 Ikke sosialt.....	54
5.2.2 Oppmerksomhet og reaksjoner	55
5.2.3 Mange er enig, men få vil delta	56
5.2.4 Hvorfor deltar du likevel?	58
5.2.5 Deltagelse og identitet.....	59
5.3 Informantenes forestilling om islamisering	60
5.3.1 Eurabia	63
5.3.2 Problemene med islam.....	68
5.4 Informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære	75
5.4.1 Demokratiske selvstyre og folkeopinion.....	76
5.4.2 Forestillingen om den offentlige sfære	83
5.5 Islamkritikk i et agonistisk samfunn	90
5.5.1 Muslimer og venstresiden som fiender.....	91
5.5.2 Islamkritikk i et agonistisk demokrati	92
Kapittel 6 AVSLUTNING OG VEIEN VIDERE	94
LITTERATURLISTE	96
VEDLEGG	101
Intervjuguide	101

Kapittel 1 INNLEDNING

22. juli 2011 myrder nordmannen Anders Behring Breivik 77 mennesker. En bombe utenfor regjeringskvartalet i Oslo går av. Åtte mennesker blir drept. Breivik kjører ut av Oslo og ankommer Utøya, Arbeidernes Ungdomsfylkings (AUF) egen øy. Ikledd politiuniform går han i land på øyen som huser ungdomspartiets sommerleir. 569 mennesker befinner seg på øyen. I løpet av de neste 70 minuttene dreper han 69 mennesker, de fleste ungdommer som deltok på leiren.

Før terroristen forlot Vålstua gård i Åmot kommune, der han hadde bodd de siste månedene og forberedt seg til terroraksjonene, sendte han ut et «manifest» til flere hundre utvalgte personer. I *2083 - En europeisk uavhengighetserklæring* redegjør Breivik for sitt motiv for terrorhandlingene. Gjennom en samling tekster, noe egenskrevet og noe kopiert, argumenterer Breivik for at Europa invaderes av muslimer. Skylden legger han på «kulturmarxistene», den politiske venstresiden som har latt det skje. Særlig er det Arbeiderpartiet, som har vært det partiet som har hatt regjeringsmakt i flest perioder etter annen verdenskrig, som blir stilt ansvarlig.

I manifestet gjengir han hele tekster fra bloggeren Fjordman. I flere av tekstene skriver Fjordman om Vestens forfall og muslimenes overtagelse av Europa. Han argumenterer for at europeere må lære å se på seg selv som et «lengelevende folk» og ta vare på egen kulturarv. Innfødte europeere er i ferd med å utslette seg selv. I 2010 skrev han at «Islam og dem som praktiserer det må fjernes totalt og permanent fra alle vestlige nasjoner». Men det var ikke bare muslimene Fjordman utpekte som fiende. De politiske elitene burde også klandres, for å være medløpere til denne utviklingen (Sætre 2013, 17-23). Dager etter terrorhandlingene står Peder Are Nøstvold Jensen, en 36 år gammel mann fra Ålesund, frem som den ideologiske bloggeren Fjordman, en av Breiviks største inspirasjonskilder.

Breivik var alene om handlingen, men ikke om holdningene.

I rettssaken som fulgte våren etter terrorhandlingene gjentok Breivik sitt syn på muslimsk innvandring til Norge og Europa. Etter at tiltalen mot Breivik var lest opp på rettsakens første dag erkjente han handlingene, men ikke straffeskyld. Var mannen gal? Det ble lagt frem to psykiatriske utredninger der den ene konkluderte med at Breivik var utilregnelig og den andre

konkluderte med det motsatte, at terroristen var tilregnelig. Den første rapporten ble kritisert fra flere hold, blant annet fra antropologen Bangstad (2012) for å totalt ignorere betydningen av Breiviks høyreekstreme ideologi. Breivik ble funnet tilregnelig og ble dømt til 21 års forvaring.

I *En norske tragedie* beskriver Aage Storm Borchgrevink (2012) hvordan Breiviks turbulente oppvekst, utenforskap og mangel på tilhørighet ledet ham til islamkritiske nettsider. Samtidig har Breiviks forsvarsadvokat Geir Lippestad ment at man ikke må legge for mye vekt på Breiviks barndom: «Det var kun den informasjonen Breivik fant på internett som radikalisererte ham. Breivik opplevde ikke noe spesielt eller grusomt. Han hadde kanskje en litt vanskelig barndom, men ikke verre enn noen andre. Han bygde hele sitt verdensbilde, hele sitt raseri, på nettinformasjon, og ingen fysiske erfaringer» (Lippestad sitert i Slettholm, 2012). Breivik begynte å tro på teorien om Eurabia, og han deltok selv i nettdebatter og kommentarfelt. Han utvekslet mail med Fjordman, der sistnevnte på sin side ikke var særlig interessert i kontakt med Breivik (Sætre, 2013).

Fjordman var og er en profilert politisk blogger i visse miljøer på nettet. De aller fleste som ytrer seg kritisk til islam eller innvandrere har adskillig færre lesere, og det er ikke mange andre nordmenn enn Nøstvold Jensen som har en internasjonal leserskare. Internett har likevel gjort det mulig for langt flere å få ytret seg til et større publikum. Folk kan finne meningsfeller som befinner seg langt borte, og det offentlige ordskiftet kan sies å ha blitt mer flytende og fragmentert.

I etterkant av 22. juli har det blitt debattert hvorvidt ytterliggående meninger som forfekter islamkritiske¹ og islamfiendtlige syn skal få plass i offentligheten. Det har blitt debattert om hvorvidt «trollene sprekker i solen», der tanken var at hvis ekstreme ytringer kommer frem i offentligheten, så kan de bli motsagt og knust. Debatten pågår fortsatt. Som vi skal se har blant andre Bangstad (2014) tatt til orde for at ytringsfrihetens grenser de siste tiårene har blitt tøyd i så stor grad at det går ut over minoriteters vern mot hets og diskriminering. I forlengelsen av debatter om ytringsfrihet og har også ytrings*ansvar* blitt diskutert.

Sommeren 2014 ble tematikken igjen aktualisert, da partisekretær i Arbeiderpartiet Raymond Johansen gikk ut og sa at vi ikke i tilstrekkelig grad har tatt debatten om hvilke holdninger terroristen representerte: «Hele Norge har tatt et oppgjør med handlingene, men vi må også ta

---

¹ Jeg vil redegjøre for min bruk av begrepet «islamkritiker» i neste kapittel.

et oppgjør med hans holdninger. Man kan diskutere hvor utbredt de er, men de eksisterer. Dette var ikke holdninger som oppstod i et vakuum, de kom fra et sted.» (Johansen, 2014).

Titusenvis av nordmenn samlet seg i gatene i dagene etter terroren og holdt roser mot himmelen for å vise at de stod sammen mot terroren. Det norske storsamfunnet markerte tydelig avstand til terroristens holdninger til innvandrere generelt og muslimer især.

Problemstillinger og innhold i oppgaven

Jeg var interessert i å vite hva som motiverer norske islamkritikere til å ytre seg kritisk til islam på nettet, og undersøke hvordan de begrunner sin skepsis mot islam. Videre ønsket jeg å undersøke hvordan islamkritikere opplever at de selv og deres meningsfeller blir oppfattet i offentligheten, og i hvilken grad de opplever at deres meninger kommer frem i den offentlige debatten. Jeg har utforsket disse problemstillingene gjennom kvalitative intervjuer. Jeg bruker teori om sosiale forestillinger som ramme i analysen av datamaterialet og presenterer det jeg mener er *informantenes forestilling om islamisering* og *informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære*. Avslutningsvis i analysen ser jeg på informantenes sosiale forestillinger i lys av Chantal Mouffes teori om antagonisme og agonisme i demokratiske samfunn.

Islamkritikerne jeg har intervjuet mener at islam og muslimer utgjør en trussel for Norge og Europa. De frykter økt «islamisering». Jeg vil vise hvordan de opplever at et flertall av den norske befolkningen er enige med dem, samtidig som de opplever at dette flertallets meninger ikke får komme frem i den offentlige sfære. I populistisk tradisjon blir det tegnet opp et skille mellom «folket» og «eliten», og denne eliten, bestående av mediene og politikere fra venstresiden, hindrer at «folkets» mening kommer frem.

Enkelt sagt er det flertallet som bestemmer i et demokrati. Opplevelsen av at man ikke har mulighet til å delta på lik linje med andre, er ødeleggende for demokratioppfattelsen. Som vi skal se, mener Mouffe at faren ved at folk ikke får delta i legitime politiske kanaler, er at de mister troen på demokratiet, og tyr til udemokratiske midler. 22. juli står som et grusomt eksempel. Dette er ikke en oppgave om 22. juli. Samtidig vil terroren som rammet Norge i lang fremtid stå som et bakteppe når man diskuterer kritiske og hatefulle ytringer rettet mot islam og muslimer.

Debatten om hvorvidt islamkritiske og islamfiendtlige ytringer skal få plass i den offentlige sfære pågår fortsatt. Som vi skal se er det delte meninger. På den ene siden hevdes det at «trollene sprekker i solen», og at meninger som kommer frem i offentligheten kan bli motsagt

og avvist i offentligheten. På den andre siden hevdes det at ekstreme meninger til en marginal del av befolkningen ikke bør få plass i offentligheten, og at plass i den offentlige sfære kan føre til normalisering av ekstreme eller diskriminerende holdninger. Denne oppgaven kan ses som et bidrag til denne debatten. Mer kunnskap om islamkritikers forestillinger om verden kan bidra til økt forståelse for hvorfor de har de holdningene de har. Hvordan vi forestiller oss samfunnet har betydning for hvordan samfunnet utvikler seg, ifølge Calhoun (2002: 152). Islamkritikernes *forestillinger* om verden, om islamisering og mangel på tilgang til den offentlige sfære, har altså betydning, uavhengig av om «islamiseringen» og den manglende tilgangen til den offentlige sfære er *reell*.

I neste kapittel vil jeg presentere relevant bakgrunnsinformasjon for denne oppgaven. Jeg tar for meg ulike begreper og forklarer Eurabia-teorien. Islamkritikk blir satt inn i en historisk kontekst. I kapittel 3 blir de metodiske valgene presentert og begrunnet. I det fjerde kapittelet presenterer jeg de teoretiske perspektivene som jeg vil benytte i analysen. Jeg presenterer hvordan teoriene kan bidra til å besvare problemkomplekset presentert over, og jeg begrunner valg av teori. Kapittel 5 er analysekapittelet og utgjør om lag halve oppgaven. Her presenterer jeg det jeg mener er informantenes sosiale forestillinger. I slutten av analysekapittelet drøfter jeg disse to sosiale forestillingene i lys av Mouffes teori om antagonisme og agonisme i demokratier. I oppgaven siste kapittel oppsummerer jeg oppgaven og hva jeg har kommet frem til og peker på noen problemstillinger for videre forskning.

Kapittel 2 BAKGRUNN

2.1 Innledning

Etter 22. juli 2011 ble det tydelig at forskning på norsk høyreekstremisme og høyre-radikale miljøer var mangelfull (Hegghammer, 2014). Blant de få eldre studiene som finnes er Katrine Fangens studie av norsk nynazisme fra 1999. I fraværet av akademisk litteratur har derfor mer populariserende bøker skrevet av forfattere og journalister blitt sentrale i arbeidet for å forstå terroraksjonen 22. juli. Eksempler på dette er Aage Borchgrevinks *En norsk tragedie* og Åsne Seierstads *En av oss*, som begge tar for seg de psykologiske sidene ved Breivik. Når det gjelder det ideologiske aspektet har Sørensen m.fl. (2012) studert norsk og europeisk høyreekstremisme i idéhistoriske og statsvitenskapelige perspektiver. Jeg har imidlertid funnet journalist og forfatter Øyvind Strømmens (2011, 2013 og 2014) arbeid om høyreekstremer og høyre-radikale bevegelser i Norge og Europa, samt hans bok om høyreekstremisme på nettet, mer nyttig for min oppgave. Også sosialantropologen Sindre Bangstad (2014) nylige utgivelse om islamofobis fremvekst har bidratt til en bredere forståelse av motstand mot muslimer.

For å bedre forstå utviklingen av motstand mot islam i Norge, vil jeg i det følgende kapittelet presentere bakgrunnsinformasjon som jeg mener er vesentlig for den videre analysen. Innledningsvis vil jeg presentere «Eurabia-teorien», forklare begrepet «islamofobi» og tegne opp skiller mellom høyreekstremisme, høyre-radikalisme og høyrepopulisme. Motstand mot islam blir så satt inn i en historisk kontekst. Det blir trukket linjer fra fascismen og antisemittismen til «kontrajihadisme». Begrepet og fenomenet kontrajihadisme blir forklart. Informantene i denne oppgaven er knyttet til organisasjonen Stopp islamiseringen av Norge (SIAN), og den gruppen blir derfor presentert.

Som det vil bli forklart, forgår mye av mobiliseringen og diskusjonen på ytre høyre fløy nå på internett. Jeg vil derfor kort si noe om det å diskutere på internett, samt kort presentere hva Facebook er og hvordan det fungerer.

Motstanden mot islam må ses i sammenheng med innvandringen til Norge og Europa de siste tiårene. Jeg vil kort presentere økningen i antall muslimer, samt ta for meg den politiske utviklingen når det gjelder innvandringsproblemer i Norge. Her vil det bli lagt vekt på

Fremskrittspartiet, siden det er det partiet som er og har vært mest opptatt av å redusere innvandringen til Norge.

Avslutningsvis tar jeg for meg noen synspunkter på ytringsfrihetens posisjon i Norge, samt ulike syn på hvordan dette spiller inn med tanke på islamofobi og diskriminering.

2.2 Motstand mot muslimer

I analysen av informantenes forestillinger vil jeg vise hvordan et flertall av dem i stor grad støtter seg til Eurabia-teorien, og jeg vil vise hvordan enkelte av dem kommer med islamofobe holdninger. Jeg vil også drøfte hvorvidt informantene kan karakteriseres som høyreekstremister, høyreradikale eller høyrepopulister, uten å komme frem til et entydig svar.

2.2.1 Eurabia

Teorien om «Eurabia» beskriver muslimers overtagelse av Europa. Dette vil til dels være resultatet av en demografisk utvikling som følge av innvandring, men hovedtesen i Eurabia-teorien er at arabiseringen eller islamiseringen av Europa er en del av en bevisst plan. «Planen involverer muslimske grupperinger og land, men våre egne myndigheter og politikere, samt akademikere, journalister, næringslivstopper og religiøse ledere er også tungt involvert.» (Strømmen, 2014: 94). Disse medløperne omtales som *dhimmier*, et uttrykk hentet fra islamsk teologi og som omtaler ikke-muslimer bosatt i muslimske områder. Ifølge Eurabia-teorien kan man være *dhimmi* uten å vite om det, man kan være underkastet islam uten å være klar over det (Strømmen, 2013: 286). Et annet sentralt begrep i Eurabia-teorien er *taqiyya*. Det er et begrep i islamsk teologi som beskriver at muslimer er tillatt å skjule sin tro når man forfølges på grunn av den. I verdensbildet til de som forfekter Eurabia-teorien er *taqiyya* et begrep som beskriver at alle muslimer, uansett hva de sier og gjør, *egentlig* er med på det store komplottet (Strømmen, 2011: 112-113).

Både Strømmen (2014) og Bangstad (2014) omtaler Eurabia-teorien som en konspirasjonsteori. Sentralt for enhver konspirasjonsteori er tanken om at en liten elite skjuler sannheten fra folket, og bare noen få av de som tilhører «folket» klarer å forstå sannheten og hva det er som holder på å skje (Bangstad, 2014: 152). Religionsviter Asbjørn Dyrendal (2003) påpeker at et kjennetegn ved konspirasjonsteorier er et dualistisk verdensbilde, der de gode kjemper mot de onde. På den onde siden står sterke krefter som arbeider etter en stor plan. De onde samarbeider med svikere fra den gode siden, og både bevisste og ubevisste medløpere. De gode er konspirasjonens ofre. De er uskyldige, gode og uvitende. Heltene i

fortellingen er de som har avslørt planen og har mest kunnskap om den onde planen. De er en del av de gode, og representerer gode verdier.

2.2.2 Islamofobi

Statsviter Erik Bleich definerer islamofobi som «indiscriminate negative attitudes and sentiments concerning Islam and Muslims» (Bleich, 2011: 1581). «Indiscriminate», det at man ikke gjør forskjell på muslimer, er det vesentlige i definisjonen, og skiller den fra legitim kritikk av islam og muslimer, mener Bangstad (2014: 23). Jupskås (2012: 98) definerer islamofobi som unyansert kritikk mot personer man oppfatter som muslimer. Islamofober oppfatter islam som en politisk ideologi, med en tilhørende underutviklet kultur. Det blir også understreket at islam ikke er en rase, og at kritikk av islam og muslimer derfor ikke handler om rasisme.

2.2.3 Høyreekstremisme, høyreradikalisme og høyrepopulisme

Statsviter Anders Ravik Jupskås (2012) understreker at det ikke finnes klare definisjoner på høyreekstremisme, høyreradikalisme og høyrepopulisme som alle enes om, men at det likevel kan pekes på noen kjennetegn som skiller de ulike gruppene fra hverandre. *Høyreekstremister* kjennetegnes av at de er etniske nasjonalister, antidemokratiske, autoritære, rasistiske og preget av fremmedfrykt, og de beskjeftiger seg også oftere med konspirasjonsteorier (Jupskås, 2012: 42). Vold og voldsforherligelse er også et kjennetegn som karakteriserer høyreekstremisme (ibid: 48). *Høyreradikalisme* skiller seg fra høyreekstremisme med at den ikke fremmer anti-demokratiske holdninger og biologisk rasistisk. Både flertallsstyre og folkesuverenitet er akseptert av høyreradikale. Høyreradikale er mer opptatt av kulturperspektivet ved nasjonen, der høyreekstremer er opptatt av det etniskbiologiske (ibid: 49). Høyreradikale verken forakter demokrati eller forherliger voldsbruk. Det som gjør at de likevel kan betraktes som radikale, er at de på flere punkter bryter med liberale aspekter i det moderne demokratiet, som religionsfrihet (ibid: 52). Jupskås viser til Paul Taggart når han skal ta for seg høyrepopulisme. *Populisme* henspiller på forestillingen om en grunnleggende konflikt i samfunnet mellom «folket» og «eliten». På den ene siden står sunt folkevett og på den andre siden elitistiske bedrevitere. «Folket» har større innsikt og forståelse av samfunnets virkemåte, og vanlige folk opplevelser og erfaringer bør danne grunnlaget for politikk. Populister fremstiller seg som folkets representanter (Taggart, 2002). Eurabia-teorien spiller i høyeste grad på denne populistiske forestillingen om konflikten mellom «folket» og «eliten». Jupskås (2012: 54) mener at flere høyreradikale partier i Europa også har vært populistiske,

men at det likevel kan være et poeng i å skille de to begrepene. Jo større oppslutning høyrepopulistiske partier får, jo mindre populistiske blir de.

Strømmen (2013: 28) mener at grupper som forfekter ekskluderende nasjonalisme og sterk fremmedfrykt ikke nødvendigvis er høyreekstreme når de opererer innenfor demokratiske rammer. «Slike partier og bevegelser vil av mange oppfattes som en trussel mot det liberale demokratiet, men den trusselen er politisk, en oppgave for engasjerte samfunnsborgere, ikke for politi og etterretningstjeneste.» Denne problemstillingen, om håndtering av konflikter innad i demokratiet, vil bli drøftet i analysekapittelet.

Begrepene og teoriene jeg her har presentert vil bli tatt opp igjen i analysekapittelet, og jeg vil drøfte hvor informantene kan plasseres i det høyreorienterte landskapet, men som vi skal se kommer jeg ikke frem til et entydig svar. Samtlige informanter er kritiske til islam, og jeg kommer i oppgaven derfor til å omtale dem som «islamkritikere». Det kan hevdes at dette undergraver forskjellen på legitim og illegitim islamkritikk, men hovedmålet i denne oppgaven er ikke å kategorisere eller karakterisere informantene. Som nevnt tidligere ønsker jeg å forstå deres forståelse av verden og motivasjonen for å ytre seg kritisk til islam på nettet. For å bedre kunne forstå deres forestilling om verden vil jeg nå ta for meg motstand mot islam og muslimer i en historisk kontekst.

2.3 Fra fascisme til kontrajihadisme

Eurabia-teorien må forstås i en historisk kontekst. Både Jupskås (2012) og Strømmen (2013) trekker linjer fra fascismen på 1920-tallet til islamofobi og Eurabia-teorien. Strømmen (2013: 293) mener det er en sammenheng mellom fascismen fra andre verdenskrig og høyreradikale og høyreekstreme politiske bevegelser i Europa i dag. For å forstå norsk høyreradikalisme må man også se utenfor landegrensene. Den antisemittiske retorikken har store likhetstrekk med beskyldninger rettet mot muslimer i dagens Europa. På midten av 90-tallet skjedde det et skifte til hets av muslimer, fremfor jøder, men det var først med terrorangrepene 11. september 2001, og bombeangrepene i London og Madrid på midten av 00-tallet var vesentlige for utbredelsen av denne tankegangen (Strømmen, 2014: 83).

Selv om det var vanskelig for fascistiske og nyfascistiske partier å vinne oppslutning etter andre verdenskrig, har det hele tiden vært mer eller mindre vellykkede organisasjoner eller partier som har forfektet disse ideene (Strømmen, 2013: 158). De seneste tiårene har stadig

flere høyre-radikale og høyrepopulistiske partier kommet i regjering, mens andre partier er det ingen som vil samarbeide med, som Sverigedemokraterna, Vlaams Belang og Front National (Jupskås, 2012: 93). I perioden etter 1985 vokste det frem det statsvitene omtaler som en ny «partifamilie» i europeisk politikk. Hvem som tilhører en slik høyre-radikal eller høyrepopulistisk partifamilie, er uklart, i stor grad fordi en del av partiene ikke vil vedkjenne seg likheter, de samarbeider ikke, og til dels på grunn av stor politisk avstand (ibid: 2012: 21). Det er likevel ingen tvil om at frykten for islamisering har blitt fremmet av politikere i stadig flere europeiske land de siste tiårene (ibid: 17-18).

Strømmen (2013) viser hvordan personer og organisasjoner som har forfektet nazisme eller rasisme også har vært aktive i islamfiendtlige organisasjoner. Selv om høyre-radikale og høyrepopulistiske partier har fått makt i stadig flere land i Europa, har høyre-radikale og høyre-ekstreme organisasjoner ofte slitt med å vokse seg store, grunnet interne uenigheter (Strømmen, 2013:119). I en kartlegging av «rasistiske grupperinger» bekrefter Lunde (1993) bildet av høyre-ekstreme og høyre-radikale grupper som fragmenterte. Han beskriver hvordan nye organisasjoner, partier og grupperinger stadig vekk har blitt startet og splittet opp. På begynnelsen av nittitallet henlegges hundrevis av anmeldelser av rasistisk propaganda. Lunde mener at «rasistiske grupper tolker disse henleggelsene som en direkte legalisering og indirekte aksept av deres propaganda og argumentasjon». Videre hevder han at «henleggelsene gir også et signal til innvandrere bosatt i Norge om at deres lovfestede rett til beskyttelse mot trakassering ikke tas alvorlig». (Lunde, 1993: 102) Senere i dette kapittelet vil jeg ta for meg grensene for ytringsfrihet når det gjelder rasistiske eller diskriminerende utsagn, og denne problematikken vil også bli drøftet i analysen.

«Norge for nordmenn» var de høyre-ekstremes kjente slagord på 80- og 90-tallet i Norge (Bangstad, 2014: 168). Nynazisme har vært et marginalisert fenomen i Norge, (Strømmen, 2013: 242), men er interessant i denne sammenheng av flere grunner. For det første viser Fangen (1999) at nynazistmiljøet i Oslo på 90-tallet til en viss grad var motivert av sosial tilhørighet. Hun har gjennomført en av få studier av høyre-ekstreme miljøer i Norge. Hun beskriver hvordan medlemmene ikke hadde følt tilhørighet noe sted før de ble med i den nynazistiske gruppen. Medlemmene hadde ofte «feilet» på andre områder, som utdanning og jobb, og idet de knyttet seg til nynazistene valgte de vekk storsamfunnets parametere for suksess (Fangen, 1999: 70). Hun beskriver hvordan de unge høyre-radikale ser seg selv som i opposisjon til «det multikulturelle hegemoniet» i samfunnet, og at de kommuniserer avstand

gjennom klesstil (ibid: 12). De har altså et ønske om å skille seg ut, og Fangen mener at dette er et eksempel på at folk kan velge ideologi som er både «dum» eller «ond», og samtidig være stolt av det, fordi de tør å ta et standpunkt som de fleste synes er forferdelig (ibid: 21). Denne påpekningen av det sosiale som vesentlig i politisk deltagelse (uten at man med det undergraver den politiske motivasjonen) er et interessant poeng. Nynazister og høyre-radikale har det til felles at det kan være en stigmatiserende eller upopulær holdning å innta, dog vil jeg her hevde at førstnevnte er langt mer mindre akseptert av storsamfunnet enn sistnevnte. Fangen (1999) skriver også at en del av nynazistene er kriminelle. Som vi skal se i analysekapittelet fant jeg få tegn som tydet på at islamkritikerne jeg snakket med var motivert av det jeg etter hvert beskriver som «sosiale motivasjoner».

Nynazister og islamkritikere har møtt betydelig motstand i Norge, og som en forlengelse av forrige avsnitt vil jeg her trekke frem noen eksempler: I år 2000 arrangerte den nynazistiske gruppen Boot Boys en markering for å minne stornazisten Rudolf Hess. Det ble arrangert en motdemonstrasjon i Oslo, som samlet 15 000 mennesker. En av dem som var med på nazimarsjen var Ole Nicolai Kvisler, en av dem som stod bak drapet på Benjamin Hermansen året etter. Dager etter det rasistisk motiverte drapet på Hermansen samlet 40 000 mennesker seg i fakkeltog i Oslo (Strømmen, 2013: 239-240). Også i andre land har den radikale høyresiden møtt motreaksjoner. I år 2000 ble det arrangert en massiv motdemonstrasjon i Wien mot at Det østerrikske frihetspartiet, FPÖ, ble med i regjering. 100 000 mennesker møtte frem for å demonstrere mot partiet på ytre høyre fløy (Jupskås, 2012: 85).

Også på SIAN sine arrangementer har det vært motdemonstrasjoner, men disse har vært betydelig mindre i omfang enn de to foregående eksemplene. Da SIAN i 2012 arrangerte «frihetsarrangement» for ytringsfrihet møtte det opp 30-35 motdemonstranter, og fire av disse ble pågrepet av politiet. Det var 20-25 personer som møtte opp på SIAN sitt arrangement (Mon og Olsson, 2012).

Som nevnt har det vært en rekke små høyreekstreme og høyre-radikale bevegelser i Norge, men jeg vil her konsentrere meg om Stopp islamiseringen av Norge (SIAN), som kan sies å være den største høyre-radikale organisasjonen i Norge i dag. Både Strømmen, Jupskås og Bangstad trekker også frem Fremskrittspartiet i sine gjennomganger av høyre-radikalisme og islamofobi, og jeg vil komme tilbake til FrP senere i dette kapittelet.

2.3.1 Kontrajihadisme – en krig på nettet

Internett ble tidlig tatt i bruk av ekstremister, fordi de har hatt behov for alternative plattformer, fordi de har vært ekskludert fra de tradisjonelle mediene (Strømmen, 2014: 99). Etter 11. september vokste det første store miljøet av bloggere frem, såkalte krigsbloggere. De fleste var amerikanske. Navnet kom av at de skrev mye om krigen mot terror, og støttet krigen i Afghanistan og Irak. De så på seg selv som en motpol mot venstresidedominans i etablerte medier (Strømmen, 2014: 100). Krigsbloggerne var opptatt av å kritisere ekstrem islamisme. Etter hvert vokste et nytt blogg miljø frem, kontrajihadistene, der islamhatet var grunnleggende og man forfektet ideer som samsvarte med Eurabia-teorien (ibid: 102). Strømmen (2013:11-12) beskriver kontrajihadismen som «en løs ideologi som preges av muslimhat, forakt for den politiske venstresiden – som gjerne inkluderer de fleste europeiske partier – og av konspirasjonsteorier rundt Eurabia». Det fins ingen entydige skrifter om hva kontrajihadismen er, det nærmeste man kommer er et manifest publisert på *Gates of Vienna*. I manifestet er det grunnleggende premisset at Vesten er i krig med islam, en krig som har vart i 1400 år. Vesten har glemt at krigen eksisterer. Vesten innbiller seg at islam er en vanlig religion, men «ifølge kontrajihadismen er dette ikke tilfelle: islam er en totalitær politisk ideologi, ingen religion» (Strømmen, 2014: 102). I manifestet publisert på *Gates of Vienna* er en vesentlig del «forestillingen om ”det herskende multikulturelle ideologien” som legger til rette for den angivelige islamiseringen» (Strømmen, 2013: 285).

Som nevnt ovenfor har den norske bloggeren Peder Are Nøstvold Jensen, «Fjordman», vært en sentral bidragsyter til å støtte opp om Eurabia-teorien. Han forfekter ideen om at eliter i Vesten jobber for at muslimer skal ta over Europa, og han har tatt til ordet for etnisk rensning av Europa. Fjordman mener klimaendringene er en bløff som politikere og forskere har funnet på for å ta oppmerksomheten vekk fra de egentlige problemene: innvandringen. Media er også med på komplottet (Strømmen, 2013: 288-291). Også Fjordman kom med en såkalt «europeisk uavhengighetserklæring», publisert på *Brussels Journal*. Der tar han til orde for at EU skal avskaffes, multikulturalisme skal fjernes og all muslimsk innvandring må stoppes (Strømmen, 2014: 103-104).

2.3.2 SIAN

Stopp islamiseringen av Norge (SIAN) er den største organisasjonen innenfor det høyre-radikale spekteret. Den har sitt opphav i Aksjonskomiteen mot bønnerop som ble startet i 2000. SIAN har anslagsvis 400 medlemmer, et tall de selv oppga i en søknad til Lotteritilsynet i 2010 (Strømmen, 2013: 315-16). SIAN er en liten organisasjon, og det norske

antimusliske miljøet er også lite (Strømmen, 2014: 142). Organisasjonen er inspirert av blant andre Stopp Islamiseringen av Danmark, som ble etablert i 2005 (Strømmen, 2013: 315-316). I SIANs formålsparagraf står det at «Organisasjonens formål er å motarbeide, stoppe og reversere islamiseringen av Norge. Islam er en totalitær politisk ideologi og bevegelse som er i strid med Grunnloven og lovverket i det norske samfunnet. Islam strider også mot demokratiske og menneskelige verdier i hele verden ved det islamske lovsystemet sharia» (SIAN, 2013). Videre hevder SIAN at de bygger på «demokratiet, rettstatens prinsipper og FNs menneskerettighetserklæring», og at de er partipolitisk uavhengig (ibid). Strømmen (2013: 316) hevder at de «gjennom sitt internasjonale nettverk er [...] tilknyttet både kontrajihadismen som ideologi og høyre-radikalismen som politisk fenomen.» For SIAN er både muslimer og den norske politiske elite fienden. De har flere ganger langet ut mot den politiske venstresiden, fordi venstresiden angivelig bidrar til «islamiseringen» av Norge. Enkelte av medlemmene har også tatt til ordet for å forby islam i Norge, og tidligere leder Arne Tumyr har tidligere sagt at vi står overfor en begynnende islamsk okkupasjon (ibid: 317).

Strømmen (2014: 141) mener at «Forsøk på fasadepuss og på å fremstå som bare «islamkritikere» rakner fort om en ser nærmere på SIAN». Begrunnelsen for dette er at organisasjonen til stadighet viser koblinger til organisasjoner som er mindre forsiktige i sine profilvalg, deriblant koblingen til Folkebevegelsen mot innvandring (FMI). SIAN har aldri hatt betenkeligheter med å samarbeide med verken høyre-radikale eller høyre-ekstreme miljøer, ifølge Strømmen (2011: 115).

For å forstå islamkritikere eller antimuslimers forståelse av verden og deres motivasjon for politisk deltagelse har jeg intervjuet elleve informanter som er knyttet til SIAN. Jeg valgte ut informantene fra SIAN sin Facebook-gruppe. Utvelgelsen av informanter og gjennomføring av intervjuet vil bli grundigere beskrevet i metodekapittelet. Her vil jeg kort si noe om SIAN sin Facebook-gruppe. (Hva Facebook er og hvordan det fungerer blir beskrevet kort senere i dette kapittelet.) Da jeg begynte arbeidet med denne oppgaven høsten 2013 hadde gruppen 13 000 medlemmer. Grunnet en krangel på årsmøtet i 2014, omtalt på Radikalportal.no, førte uenighet ved valg av nytt styre til splittelse i organisasjonen. Konfliktlinjene handlet blant annet om hvorvidt SIAN skulle støtte Folkebevegelsen mot innvandring (FMI) og vektleggingen av kristendom som organisasjonens verdisyn. Etter årsmøtet saboterte den tapende part organisasjonen ved å slette flertallet av Facebook-gruppens 13 000 medlemmer (Opstad, 2014). I juni hadde gruppen i underkant av 2000 medlemmer, og i desember 2014

nærmer gruppen seg 3000 medlemmer igjen. At flertallet av gruppens medlemmer ikke har vendt tilbake etter et halvt år, kan si noe om graden av engasjement, og at SIAN ikke har vært veldig viktig for mange av medlemmene.

2.4 Internett som debattarena

«Det var kun den informasjonen som Breivik fant på internett som radikalisererte ham. [...] Han bygde hele sitt verdensbilde, hele sitt raseri, på nettinformasjon», det sa Breiviks forsvarsadvokat Geir Lippestad noen måneder etter rettssaken (Lippestad sitert i Strømmen, 2014: 61). Internett har gjort det mulig for mennesker å komme i kontakt og kommunisere på nye måter. «Før måtte man gå på møter. Nå kan man komme hjem fra jobb, spise middag, se litt på TV, legge ungene og deretter logge ser på nettet og dyrke hatet mot innvandrere og samfunnstopper, sammen med likesinnede i ulike deler av Norge, og til og med i andre land», skriver Strømmen (2011: 51).

Deltagelse i debatt er ikke lenger forbeholdt de som kommer på trykk i de etablerte mediene. Internett har åpnet opp for at flere kan delta i ulike debatter, og debattarenaen kan også sies å ha blitt mer fragmentert. (Mer om dette og «topical common spaces» i teori- og analysekapittelet.) Mange aviser har hatt åpne kommentarfelt, men de siste årene har stadig flere aviser begynt å redigere og slette innlegg som beveger seg utenfor Vær Varsom-plakaten, og de fleste nettaviser har stengt debatten for anonyme innlegg.

2.4.1 Deltagelse i debatt på internett

Stevens og Neumann (2009: 12) peker på tre trekk ved rekruttering til ekstreme organisasjoner gjennom internett. For det første kan budskapet forsterkes gjennom bilder og videoer, eller ved at enkelte nettsider eller Facebook-grupper samler en rekke dårlige nyheter, ikke ulikt slik SIAN sin Facebook-gruppe samler nyheter som fremstiller muslimer som onde, kriminelle eller uærlige. Det andre er at internett gjør det lettere å komme i kontakt med likesinnede, og ulike organisasjoner. Den tredje grunnen de peker på er at internett skaper sosiale miljøer der normalt sett uakseptable meninger blir normalisert.

Det har ved flere anledninger blitt diskutert om hvorvidt Facebook, og internett, er en del av offentligheten eller ikke. Denne problemstillingen ble satt på spissen i 2012 da bloggeren Eivind Berge oppfordret til drap på politifolk på bloggen sin. Han ble tiltalt for brudd på straffelovens § 140, for å offentlig ha oppfordret til straffbare handlinger. Han ble frikjent i både Lagmannsretten og i Høyesterett, der begrunnelsen var at internett ikke falt inn under

lovens definisjon av offentligheten (Nodeland, 2012). En oppdatert lov ble vedtatt i Stortinget i 2005, men ble ikke tatt i bruk før i desember 2012. I lovendringen er internett definert som en del av offentligheten (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012).

2.4.2 Facebook og Facebook-offentligheten

Fordi utvalget mitt er basert på SIAN sin Facebook-gruppe vil jeg her kort forklare hva Facebook er og hvordan det fungerer. Facebook.com er en nettverksside som i juni 2014 hadde 1,3 milliarder brukere. Facebook ble startet i 2004 av studenter ved Harvard University. Nettverkssiden gjorde det mulig for studenter å lage personlige profiler og holde kontakt med hverandre. I 2006 ble Facebook åpnet for alle. Brukere kan lage en personlig profil, der de kan legge inn informasjon om seg selv, eksempelvis alder, sivilstatus, utdanning og yrke. De fleste bruker sitt eget navn, men det er også mulig å lage falske profiler under et fiktivt navn. Brukere kan knytte kontakt med andre brukere, og bli såkalte «Facebook-venner». Brukere kan sende private meldinger til hverandre eller skrive på hverandres «vegg». På brukers profilside er det en spalte der nylige «hendelser» deles. Det kan eksempelvis være linker brukeren har delt, bilder brukeren har lagt ut eller hilsener skrevet av brukerens venner. Alle slike aktiviteter kan bli kommentert og/eller «likt». Under hver slik «aktivitet» er det et symbol som indikerer at man «liker» hendelsen, og det er et kommentarfelt. Den første siden brukere kommer inn på når de logger seg inn på Facebook er en «nyhetsstrøm» (newsfeed) der deres venners aktiviteter dukker opp. Hvis man har mange venner, sorterer Facebook hvilke aktiviteter som kommer opp i nyhetsstrømmen. Brukere kan stille inn både hvilke venner som skal se innleggene de selv legger ut, og det er også mulighet til å blokkere slik at innlegg fra enkelte av Facebook-vennene ikke kommer opp i nyhetsstrømmen (Facebook, 2014).

Nyhetsstrømmen preges av brukerens aktiviteter, og Facebook skriver at «dette gjør at du får se flere hendelser som interesserer deg, fra vennene du samhandler mest med» (Facebook.com, 2014). Man kan også få opp hendelser som venner har kommentert eller likt. Dette innebærer at man kan bli oppmerksom på nye grupper eller sider som venner liker eller har kommentert på.

Alle brukere kan opprette grupper på Facebook. Grupper gjør det mulig for folk å komme sammen og diskutere, dele bilder og linker. Gruppene kan ha ulik personvernsinnstilling: Gruppen kan være «hemmelig», da er det bare gruppens medlemmer som kan se at gruppen

eksisterer. Gruppen kan være «lukket», da kan alle Facebook-brukere se at gruppen eksisterer, men kan ikke se innholdet som blir lagt ut på gruppen. Grupper kan også være «åpne», da kan alle Facebook-brukere se innholdet på gruppen og legge ut ting på gruppens side. Medlemmer av grupper kan legge til sine venner som medlemmer av gruppen. Det er mulig å melde seg ut av grupper. (Facebook features 2014) Man kan altså bli medlem av grupper man ikke er interessert i å være medlem av, men hvis man blir lagt til i en gruppe vil man få opp et varsel om dette, og kan så melde seg ut av gruppen. SIAN sin Facebook-gruppe er en åpen gruppe, som gjør det mulig for alle å se hvem som er medlemmer og det gjør det mulig for alle å se det som står på siden og å legge ut meninger, spørsmål, bilder eller lenker til andre nettsider.

Facebook har vært en kanal for mindre grupper å diskutere og kritisere islam, men vi skal også se på hvordan den politiske utviklingen har vært når det gjelder innvandring, og muslimsk innvandring i sær, de siste tiårene. Først vil jeg kort gjøre rede for innvandring til Norge de siste tiårene.

2.5 Innvandring til Norge

2.5.1 Demografisk utvikling

Norge har de siste hundre årene gått fra å være et utvandringsland til et innvandringsland. I 2014 utgjør innvandrere 12 prosent av befolkningen, og inkluderer vi norskfødte med innvandrerforeldre utgjør gruppen 14,9 prosent av totalbefolkningen i Norge. 8,4 prosent av disse kommer fra ikke-vestlige land. Etter at Schengen-avtalen trådte i kraft i 2002 har den største gruppen innvandrere kommet fra Europa (Statistisk sentralbyrå [SSB] 2014). Statistisk sentralbyrå fører ikke statistikk over innvandreres religiøse tilhørighet, men for å få et visst bilde av en økning i antall muslimer som har innvandret til Norge i nyere historier, kan vi se på hvilke land innvandrerne kom fra. Fra 70-tallet og frem til i dag har det vært en økning av innvandrere fra Asia og Afrika, som er verdensdelene som er mest interessante i denne sammenhengen (ibid).

Forsker ved SSB Lars Østby skrev i en kronikk i Morgenbladet om befolkningsutvikling og om hvorvidt muslimer kunne komme i flertall i Norge, etter at samme avis hadde omtalt Eurabia-teorien. Som nevnt registreres ikke religiøs tilhørighet av SSB, men forskerne har benyttet seg av et minimums- og et maksimumsanslag for å beregne antall muslimer i Norge. Registrerte medlemmer i islamske trossamfunn utgjør minimumsanslaget, og i 2010 var dette 99 000 personer. Det er dobbelt så mange som var registrert i år 2000. Maksimumsanslaget er

personer som kommer fra muslimske land, som i 2011 var 185 000 personer. Basert på dette anslår SSB at antallet muslimer i Norge befinner seg et sted mellom disse to tallene, og det vil si mellom to og fire prosent av befolkningen. Østby presenterer også SSBs befolkningsframskriving, det de beregner at muslimer vil utgjøre mellom 4 og 13 prosent av befolkningen i 2060 (Østby, 2011). Det har med andre ord blitt flere muslimer i Norge de siste tiårene, og det kommer med høy sannsynlighet til å bli flere. Men «at antallet muslimer til sammen skal overstige halvparten av folketallet i 2060, virker usannsynlig med den innvandringen vi kan anta nå» (ibid). SSB kom med oppdatert befolkningsframskriving i 2014, for 2014 til 2100, men det blir ikke sagt noe mer om beregning av hvor stor andel av befolkningen som vil være muslimer (Tønnessen, Cappelen & Skjerpen, 2014).

2.5.2 Politisk utvikling

Kort tid etter at de første ikke-vestlige innvandrerne kom til Norge innførte Stortinget innvandringsstopp i 1975. Intensjonen var å stoppe arbeidsinnvandring. Spesialister innen ulike yrker kunne ennå få opphold, og familiegjennforening og internasjonale konvensjoner om asyl gjorde at det stadig kom innvandrere til Norge (Myhre, 2014). Uavhengig av politisk farge på regjeringen, har norske regjeringer ført en stadig strengere innvandringspolitikk siden 1990-tallet (Bangstad, 2014: 36), men det er spesielt FrP som har profilert seg som innvandringsmotstandere. Strømmen (2013: 228) nevner Fremskrittspartiet flere ganger i sin historiske gjennomgang av høyre-radikalisme, og begrunner dette med at flere høyre-radikale aktivister har vært knyttet til organisasjonen. Også Jupskås (2012) og Bangstad (2014) trekker frem Fremskrittspartiet når de tar for seg henholdsvis høyre-ekstremisme og islamofobi: Jupskås (2012: 8) peker på at personer i Fremskrittspartiet har hatt kontakt med høyre-radikale og høyre-ekstreme miljøer og Bangstad (2014: 112) mener at samtidig som FrP hele tiden har forsvart demokratiske metoder, har enkelte partimedlemmer forfektet Eurabia-teorien og lånt ideer fra høyre-ekstreme miljøer i Norge. Vi skal etter hvert se noen eksempler på dette. Bangstad tekker frem eksempler på at også andre partier har hatt medlemmer som har fremmet islamofobiske ideer, men mener at FrP skiller seg klart ut som den som i størst grad har promotert og legitimert islamofobi de siste tiårene (ibid: 136).

I 1973 ble Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep (ALP) etablert. I utgangspunktet var ALP et protestparti mot skattenivået og avgifter, men helt fra starten viste Anders Lange støtte til apartheidregimet i Sør-Afrika (Strømmen, 2013: 182-4). Partiet fikk fem prosent av stemmene ved stortingsvalget i 1973. To år etter at partiet ble startet døde Anders Lange og Carl I. Hagen tok over som partiformann. ALP skiftet navn

til Fremskrittspartiet (ibid: 186). FrP gikk fra å være mest opptatt av skatter og avgifter til å bli mer og mer opptatt av å begrense innvandring. Ved valget i 1989 var innvandringsspørsmålet for første gang viktigere enn skatter og avgifter for FrPs velgere (Jupskås, 2012: 74). Bangstad (2014: 167) mener at FrP har hatt stor påvirkning på det politiske landskapet, og mener at debatten rundt innvandringsspørsmål endret seg markant på 90-tallet, da Arbeiderpartiet, i et forsøk på å vinne tilbake velgere fra FrP, drev mot høyre i spørsmål om innvandring.

FrP har flere ganger pekt ut muslimsk innvandring som et problem. På FrPs landsmøte i 2009 snakker partileder Siv Jensen om «snikislamisering», og hvordan FrP skulle jobbe mot en slik utvikling. Talen skapte mye debatt, og da stortingsrepresentant for FrP Christian Tybring-Gjedde og partifelle Kent Andersen i 2010 skrev kronikken *Drøm fra Disneyland* vakte også det mye oppsikt. I kronikken beskyldes Arbeiderpartiet, «etterkrigstidens samfunnsarkitekt», for å ha jobbet strategisk for å gjøre Norge om til et flerkulturelt samfunn, og dermed kaste den norske kulturen ut. De skriver: «Men, vil vi hjelpe Arbeiderpartiet med å bytte ut norsk kultur med «flerkultur»? Aldri! Vil vi bidra til kultursviket? Ikke om noen satt opp plakaten «skutt blir den som ...»! Vil vi noen gang føle oss «flerkulturelle»? Aldri i verden!» (Tybring-Gjedde og Andersen, 2010). Bangstad (2014: 111) argumenterer for at FrP de siste 25 årene har bidratt til å gi muslimer rollen som en «eksistensiell trussel», men at partiet de siste årene har tonet ned sin eksplisitte kritikk av muslimer for å gjøre seg selv mer spiselig som regjeringspartner med Høyre.

Øyvind Strømmen mener at FrP har spilt en dobbelt rolle i norsk høyre-radikalismes historie: «På den ene siden har Fremskrittspartiet vært et ikke-radikalt borgerlig protestparti som i stor grad har stengt veien for radikale høyrepartier. På den andre siden har partiet i betydelig grad vært norske høyre-radikaleres parti.» (2013: 16). Fremskrittspartiet har sørget for at andre høyre-radikale partier ikke har vokst seg større (ibid: 230). Demokratene, som Strømmen beskriver som en «høyre-radikal avskalling fra Fremskrittspartiet», er det eneste partiet som har hatt noen grad av suksess. Ved kommunevalget i 2011 fikk de inn representanter i flere kommunestyre. Demokratene er opptatt av euroskepsisme, kristen kulturarv og innvandringsmotstand (ibid: 230).

Bangstad (2014: 111) er skeptisk til tanken om at FrP har hindret mer ekstreme partier fra å etablerte seg i Norge, og at islamkritiske holdninger har blitt kanalisert inn i demokratiske prosesser. Han mener at det ikke fins noe forskning som tyder på at dette er tilfelle, og

Bangstad mener at FrP heller kan ha bidratt til å gjøre islamofobe holdninger mer alminnelige. Han mener at Strømmen, og flere med han, sin hypotese ignorerer hvordan høyrepopulister kan fungere som en «forsterker» for høyreekstreme diskurser, og på den måten bidra til normalisering og legitimering av rasistiske og diskriminerende holdninger.

Den største trusselen mot likeverd for borgerne (equality of citizenship) og for et liberalt demokrati er derfor ikke høyreekstreme bevegelser, ifølge Bangstad (2014: 219). Til det er de ekstreme miljøene for små og uorganiserte. Han mener at den største trusselen kommer fra høyrepopulister som legitimerer og fremmer diskriminerende og høyreekstreme ideer og ideologi. Også mediene har bidratt til å legitimere islamofobe holdninger, ifølge Bangstad (2014: 140), og jeg vil nå se nærmere på debatten om ytringsfrihet og islamkritikk.

2.6 Debatten om debatten

I etterkant av 22. juli har det til stadighet blitt diskutert hvilke ytringer som bør få plass i det offentlige ordskiftet, og debatten fortsetter stadig. Bangstad (2014: 188) mener at det i løpet av de siste tiårene har skjedd et skifte mot et mer «absolutist conception of freedom of expression» i Norge. For å argumentere for dette trekker Bangstad frem Ytringsfrihetskommisjonen, som avla rapport i 1999. De fremhevet ytringsfriheten som en helt sentral verdi i samfunnet, og mente at hvis ytringsfriheten er truet er demokratiet truet (ibid: 200). Videre fremmer kommisjonens rapport offentlighet som den beste formen for kontroll og den beste beskyttelse for underpriviligerte mennesker, uavhengig av hvem som styrer. Bangstad kritiserer dem for å hevde dette uten noen form for referanse til forskning (ibid: 205). Et av eksemplene der det har blitt diskutert hvorvidt ekstreme meninger skal få komme til orde spisset seg da Fjordman mottok 75 000 kroner fra Fritt Ord for å skrive bok, for å fortelle «sin side av historien». Flere kommentatorer applauderte denne tildelingen (Ibid: 216). I sin konklusjon om ytringsfriheten og dens utvikling de siste tiårene skiver Bangstad:

A confluence of interests and forces among Norwegian political, media and legal elites since the Rushdie affair of 1988-94 created conditions in which minority protections against racist and discriminatory speech as guaranteed by Norwegian law and Norwegian obligations under international law have been rendered all but ineffective and symbolic – in the name of stronger protections for freedom of expression (ibid: 211).

Dette samsvarer med Lundes beskrivelse fra 1993, som ble presentert tidligere i dette kapittelet. Bangstad (2014: 184) kritiserer denne absolutistiske holdningen til ytringsfriheten, og er også kritisk til tanken om at svaret på hatefulle ytringer (hate speech) er flere ytringer (more speech). Han mener at de som fremmer hatefulle ytringer ikke har et mål om diskusjon og å komme til enighet (ibid: 185). Høyrepopulister og høyreekstremister har i de senere år fremmet et absolutistisk syn på ytringsfriheten. Men samtidig som de ønsker seg en uforbeholden rett om å ytre seg slik de vil, har det fra flere hold blitt foreslått å forby islam og koranen, og man vil kutte i statlig støtte til antirasistorganisasjoner (ibid: 183). Som vi skal se i analysekapittelet mener flere av islamkritikerne at ytringsfriheten er begrenset for dem og deres meningsfeller. Også Hans Rustad, redaktør på nettstedet document.no, som Strømmen (2014: 45) omtaler som et «innvandringskritisk nettsted», har også uttalt seg om hvordan ytringsfriheten begrenses:

Vi befinner oss i en unik historisk situasjon, midt i en velstand uten sidestykke og et informasjonssamfunn der det er en voksende kløft mellom folk og elite. På et eller annet tidspunkt utviklet det seg en ideologi vi kaller politisk korrekthet. [...] PK er dødelig, den lammer åndedrettsorganene i et demokrati: det vil si ytringsfriheten. (Hans Rustad sitert i Strømmen, 2014: 45-46)

Denne holdningen finner jeg igjen hos informantene, og dette blir presentert i analysekapittelet. Målet til politiske krefter langt til høyre i Europa er, ifølge Bangstad (2014: 187) å spre så mye rasistisk og diskriminerende ytringer som mulig, slik at folk blir vant til hat og intoleranse. Slik kan negative holdninger til minoritetsbefolkningen bli stadig mer akseptert. Det er en av grunnene til at man bør være mer opptatt av å se på ytringsfrihetens grenser. Bangstad (2014: 107-108) kritiserer også det skarpe skillet han mener er tegnet opp av etablerte medier og politikere etter 22. juli mellom «ord» og «handlinger». Breiviks forklaringer i retten, og hans manifest, gjør det tydelig at han ikke anså seg selv som en «ensom ulv» når det gjaldt ideologi. «Holdninger og handlinger er ikke det samme, men det er grenseløst naivt å tro på at en slik retorikk ikke har en pris», skriver Strømmen (2011: 13). Også Lars Gule (2012: 141) kritiserer et skille mellom ord og handlinger: «Språk er makt ikke minst fordi begrepene og meningskategoriene vi bruker, også former vår oppfatning av virkeligheten, påkaller følelser og gir assosiasjoner.» Nettopp fordi det er vanskelig å skille mellom ytringer og handlinger, må ansvaret for ytringer drøftes (ibid: 145). Fordi «diskriminerende, rasistiske og hatefulle ytringer har som intensjon og konsekvens (i alle fall i en del sammenhenger) å undergrave bestemte borgeres rett til lik formell og reell status i et

samfunn», mener Gule det er berettiget å snakke om et *ytringsansvar*. Ytringsfriheten har grenser, og enkelte ytringer er straffbare. Men selv om ytringene ikke er straffbare, kan man ha et moralsk ansvar «for det som er sagt og dets eventuelle konsekvenser» (ibid: 146). Blant måtene å stille folk til ansvar for sine ytringer (utenfor rettsvesenets rammer) peker Gule (2012: 153) på å kritisere, fordømme, vende ryggen til, kreve svar og fryse ut.

En undersøkelse fra 2014 viser at «ikke-vestlige innvandrere og etterkommere ikke får mer hets enn resten av befolkningen når de ytrer seg offentlig – men kommentarene de får er mindre saksrettede og mer rettet mot identitet, bakgrunn og hudfarge» (Steen-Johnsen & Midtbøen, 2014). En betydelig større del av minoritetsutvalget (innvandrere og deres etterkommere med opphav i Afrika, Asia og Øst-Europa) sier at negative erfaringer har gjort dem mer forsiktige med å ytre seg (ibid). Forskerne konkluderer med følgende:

Et velfungerende demokrati forutsetter at alle grupper deltar i det offentlige ordskiftet og gjør sine synspunkter kjent, slik at saker av politisk betydning er belyst fra flest mulig sider når beslutninger skal fattes. Det er et demokratisk problem hvis negative erfaringer fører til at vi mister minoritetsstemmer i det offentlige rom (Steen-Johnsen & Midtbøen, 2014).

I teorikapittelet vil jeg presentere Chantal Mouffes teori om antagonisme og agonisme, og i analysekapittelet vil dette bli drøftet i sammenheng med informantenes opplevelse av ytringsfrihet for seg og sine meningsfeller. I den videre diskusjonen i analysekapittelet vil jeg også trekke vekslers på Bangstad sitt syn på ytringsfriheten som det her er redegjort for.

2.7 Oppsummering

I stadig flere europeiske land vinner høyrepopulistiske partier oppslutning og en del har også oppnådd regjeringsmakt. For å forstå mobiliseringen mot islam i Norge må vi se ut over våre landegrenser, og vi må se bakover i historien. I dette kapittelet har jeg presentert ulike begreper som en del islamkritikere bygger sin verdensforståelse på, og jeg har trukket opp noen linjer mellom høyreekstremisme, høyreradikalisme og høyrepopulisme. Mobilisering mot islam har blitt plassert i en historisk kontekst, der det har blitt trukket linjer til fascisme og antisemittisme. Jeg har vist til hvordan den politiske mobiliseringen mot islam i stor grad befinner seg på internett. SIAN, som er den største høyreradikale gruppen i Norge, og som danner grunnlaget for utvelgelse av informanter, har blitt presentert. Mer om utvelgelsen av

informanter vil bli presentert i neste kapittel. Videre har jeg kort presentert noe av det som kjennetegner debatter på internett, og pekt på tre trekk ved rekruttering til ekstreme organisasjoner gjennom internett. Hva Facebook er og hvordan det fungerer har også kort blitt forklart. Jeg har presentert kort at det har vært en økning i antallet muslimer i Norge som følge av innvandring, men at lite tyder på at muslimer kommer til å være i flertall i Norge i løpet av de neste hundre årene. Den politiske utviklingen i Norge blir også kort presentert, med særlig vekt på Fremskrittspartiet, som det mest innvandringskritiske partiet på Stortinget. I siste del har jeg presentert det Bangstad mener er en liberalisering av ytringsfriheten som har skjedd de siste tiårene, samt Bangstads skepsis til denne utviklingen. Ytringsfrihet og deltagelse i demokrati vil bli tatt opp i både teorikapittelet og i analysekapittelet, men i neste kapittel vil jeg først presentere det metodiske grunnlaget for oppgaven.

Kapittel 3 METODE

3.1 Innledning

En transparent forskningsprosess bidrar til å øke oppgavens troverdighet, og styrker oppgavens reliabilitet og validitet. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for valg av fremgangsmåte og metode for arbeidet med oppgaven, og drøfte fordeler og ulemper ved valgene som er tatt. Jeg vil redegjøre for hvordan jeg har funnet frem til informantene jeg har intervjuet, og drøfte styrker og svakheter ved utvalg og intervjuopprosess. Jeg vil også drøfte oppgavens reliabilitet og validitet. Avslutningsvis vil jeg drøfte noen forskningsetiske dilemmaer som er relevant for denne oppgaven.

3.2 Oppgavens utvikling

Mitt utgangspunkt var en nysgjerrighet på hva som motiverer islamkritikere til å ytre seg på nettet. Tidligere forskning på dette feltet har som vi så i forrige kapittel beskrevet islamkritikernes verdensbilde, deres argumenter i debatten og islamkritikkens historiske utvikling. Man vet lite om omfanget av islamkritikk og motstand mot muslimsk innvandring i Norge i dag. Så vidt meg bekjent er det ikke forsket på kritikernes motivasjon for deltagelse i debatt på nettet, og denne gruppen har ikke blitt intervjuet om bakgrunnen for sitt engasjement tidligere.

En åpen tilnærming til empirien fremstod derfor som den mest hensiktsmessige fremgangsmåten. Jeg har latt meg inspirere av Glaser og Strauss (1967) sin «grounded theory», som innebærer at man tar utgangspunkt i empirimaterialet for så å komme frem til egne forklaringer og teorier. Christensen (1998: 68) beskriver det som *empirinærhet* i arbeidet, som innebærer at jeg «i alle faser af forskningsprocessen tilstræbte at lade det analytiske arbejde drives af en «dialog» med empirien og de konkrete data som dennes enkeltbestanddele» (Christensen, 1998: 68). Jeg har etterstrebet å ha et åpent og analytisk blick, som har resultert i utforsking av nye aspekter underveis i innsamlingen av datamaterialet, eksempelvis ved å se på hvordan informantene opplever at deres meninger kommer frem i den offentlige debatten.

Selv om arbeidet har vært empiridrevet vil jeg hevde at jeg har hatt en abduktiv, fremfor induktiv strategi. Sistnevnte innebærer «collecting data by operationalizing concepts, and then searching for patterns in the data» (Blaikie 2000: 178). Motsetningen vil være å begynne med

en teori, for så å få den bekreftet eller avkreftet ved bruk av empiri. Christensen mener at det ikke er mulig å arbeide induktivt, men viser til det hun mener er det mer fruktbare begrepet *abduksjon*, «som henviser til en forståelse av, at teoriutvikling snarere finder sted som et resultat at en stadig vekselvirkning mellom deduksjon og induksjon» (Christensen, 1998: 69). Jeg stiller meg bak en slik argumentasjon, siden man gjennom arbeid ikke kan utelate at kunnskaper man har tilegnet seg forut for og underveis i forskningsprosjektet vil ha en innflytelse på arbeidet. I utformingen av intervjuguiden hadde jeg to «løse hypoteser» om hva som motiverer til å ytre seg kritisk til islam på nettet. Disse var politisk engasjement og at deltagelsen hadde sosiale aspekter som gjorde det interessant å delta. Jeg forsøkte å ikke binde meg for mye til disse «hypotesene», men de preget naturlig nok intervjuguiden.

Jerdal (1988) retter et kritisk blikk mot det å ha en klar problemstilling til å styre forskingsprosessen. Hun argumenter for at «man må bli kjent med objektet før en kan formulere problemstillinger. Samtidig er denne problemstillingen et resultat av en prosess som også er en analyse av objektet» (ibid: 45). Denne tilnærmingen er gjeldende også for mitt arbeid. Gjennom arbeidet med oppgaven trådte det frem nye aspekter som fanget min interesse, og som har bidratt i formingen av de endelige forskningsspørsmålene: Hva motiverer norske islamkritikere til å ytre seg kritisk til islam, og hvordan begrunner de sin skepsis mot islam? Hvordan opplever islamkritikere at de selv og deres meningsfeller blir oppfattet i offentligheten og i hvilken grad opplever de at deres meninger kommer frem i den offentlige debatten?

3.3 Hvorfor kvalitativ metode?

Bruk av kvantitativ metode tillater sjelden mye kontakt med personene som blir studert, og man opererer i stor grad med forhåndsbestemte kategorier. Kvalitative metoder tillater en mye åpnere og mer fleksibel tilnærming (Blaikie, 2000: 242-243). Jeg mener at problematikken jeg ønsker å undersøke best kan utforskes ved bruk av kvalitativ metode.

Ifølge Blaikie (2000: 243) vil kvalitative forskere «want to allow concepts, ideas and theories to evolve and they will resist imposing both preconceived ideas on everyday reality and closure on the emerging understanding». Videre utdyper han: «The reflexive character of qualitative research means that individual researchers inevitably inject something of themselves into the research process and, hence, into the outcomes.» (ibid: 254) Islamkritikk er et sterkt politisert tema, og det er naturlig at en masterstudent i et samfunnsvitenskapelig fag har gjort seg tanker om temaet. Selv om man ikke ber informantene ta stilling til

forhåndsbestemte kategorier, slik man ville gjort i en kvantitativ spørreundersøkelse, vil spørsmålene i et kvalitativt intervju være preget av forskerens ideer og tanker om tema. Det ligger en utfordring i å etterstrebe en åpenhet i møte med mennesker. «Objectivity is always relative», skriver Blaikie (2000: 246). Min målsetting har derfor ikke vært objektivitet, men å møte informantene med en åpenhet som tillater at deres tanker og meninger ledet meg i nye retninger.

Man kan argumentere for at en del av motivasjonen til gruppen jeg er interessert i kommer til syne i kommentarer og innlegg de skriver på nettet. Store deler av ytringene er av en politisk karakter, og man ville sannsynligvis kunne si noe om at ytringene var politisk motiverte. Det hadde derfor vært mulig å gjennomføre en kvalitativ dokumentanalyse av et utvalg ytringer på nettet for å si noe om oppgavens problemstilling. En slik metode ville imidlertid avdekket et mer begrenset utvalg av informantenes mulige motivasjoner. Ved å gjennomføre kvalitative intervjuer har man også mulighet til å undersøke flere motivasjoner, idet informantene selv reflekterer over hvorfor de skriver islamkritikk på nettet. SIAN og andre islamkritikere har av flere blitt karakterisert som «høyreekstreme». Blant annet har Fangen (1999) pekt på at deltagelse i høyreekstreme miljøer til dels har vært motivert av sosial tilhørighet, og jeg ville undersøke om det også kunne være tilfelle når det gjelder islamkritikere. Ved å gjennomføre kvalitative intervjuer vil jeg kunne undersøke det sosiale aspektet, samt oppnå en utvidet forståelsen av hva som motiverer til å ytre seg kritisk til islam på nettet.

3.4 Kvalitative intervjuer

3.4.1 Utvalg

Som jeg beskriver i kontekstkapittelet er Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) den største organisasjonen i Norge i dag som aktivt fremmer islamkritikk. På organisasjonens nettside (sian.no) er det relativt få som skriver innlegg. Å bruke dette som utvalgsgruppe ville verken føre til tilstrekkelig mange informanter, ei heller sørget for informantenes anonymitet.

På Facebook hadde gruppen Stopp islamisering av Norge (SIAN) i januar 2014 over 12 000 medlemmer. Gruppen er som tidligere nevnt en såkalt «offentlig gruppe». Et «Facebook-medlemskap» i en slik gruppe bør ikke sidestilles med et medlemskap i selve organisasjonen. For å bli medlem av gruppen kan man melde seg inn selv, eller man kan bli meldt inn av en venn. Sistnevnte innebærer at folk kan bli medlem uten å selv ha valgt det. Facebook-brukere som blir meldt inn av andre vil få opp en melding om at de har blitt lagt til i gruppen. Alle medlemmer har mulighet til å melde seg ut, og gruppens administratorer har også mulighet til

å kaste ut medlemmer. Medlemstallet til SIAN sin gruppe på Facebook trenger derfor ikke fortelle så mye om organisasjonens oppslutning. Gruppen kan likevel karakteriseres som aktiv, med mellom ti og tretti innlegg hver dag. Under mange av innleggende følger det kommentartråder der antall kommentarer kan variere fra ingen til over hundre. Det er gruppens medlemmer som legger ut egne meninger, ofte i kombinasjon med en link til norske og internasjonale medier som omhandler islam eller muslimsk innvandring. Både menn og kvinner deler innhold og deltar i diskusjoner, men basert på observasjoner vil jeg hevde at det er tydelig overvekt av menn som skriver innlegg og kommentarer.

Gruppen har fungert godt som utgangspunkt for utvelgelse av informanter. Et avgjørende poeng er at medlemmene ikke er anonyme. Dette er vesentlig av to grunner. For det første muliggjør det kontakt på en relativt enkel måte. For det andre, og vel så vesentlig i denne sammenhengen, inngår de på denne måten i en sosial setting. Facebook-venner kan se at de er medlem av SIAN-gruppen, og intervjuene har vist at flere av informantene også har delt islamkritisk innhold på sin egen «vegg», som fungerer som et sosialt rom.

Elleve informanter er intervjuet, ni menn og to kvinner. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å intervjuer menn, og begynte derfor først å kartlegge kun mennenes deltagelse. Etter hvert som jeg så at også en god del kvinner var aktive på siden, begynte jeg å kartlegge deres deltagelse også. Jeg har ikke vektlagt kjønnsaspektet i min analyse.

For å finne informanter som har ytret seg kritisk til islam leste jeg innleggene som var postet på gruppen, og noterte navn på personer som gikk igjen, og noterte så antall ganger de hadde ytret seg kritisk til islam. Alle informantene har skrevet islamkritiske innlegg eller kommentarer minimum ti ganger i løpet av en tomånedersperiode. Dette ble gjennomført i to omganger, først desember og januar 2013-14, så mars og april 2014. I den siste gjennomgangen noterte jeg også ned kvinnenenes aktivitet. Et opphold i arbeidet gjorde at jeg valgte å gjennomføre en ny kartlegging i mars/april, slik at jeg fikk informanter som relativt nylig hadde ytret seg. Her fikk jeg også bekreftet at de informantene jeg allerede hadde intervjuet fortsatt var aktive.

Om lag halvparten ytret seg dobbelt så ofte som ti ganger i løpet av to måneder. De fleste av informantene har også selv lagt ut innlegg eller linker på gruppen. Minimumskravet på ti ytringer kan kritiseres for å være tilfeldig, og kritikken er dels berettiget. Mitt utgangspunkt var å intervjuer personer som er kritiske til islam, og som har ytret dette gjentatte ganger på

nett. Målet var ikke å snakke med de personene som er mest engasjert og som vier store deler av sin tid til å kjempe mot islam i Norge. Mer enn ti ytringer over en tomånedersperiode antyder likevel noe om at engasjementet strekker seg over tid, og at ytringene ikke var en enkeltstående impulshandling. Enkelte av informantene uttrykte likevel overraskelse over å bli kontaktet, fordi de selv mente at de ikke hadde vært aktiv på siden, og en av informantene var usikker på om han hadde skrevet noe på SIAN-gruppen i det hele tatt. Sistnevnte hadde, som de andre informantene, skrevet over ti innlegg eller kommentarer på denne gruppen. Dette er i seg selv interessant, og sier noe om hvilket bilde informanten har av egen deltagelse.

Det er sannsynlig, men ikke sikkert, at informantene også ytret seg før og etter denne tomånedersperioden. Denne utvelgelsesmetoden var tidkrevende, og hadde jeg hatt mer tid tilgjengelig ville det muligens hevet kvaliteten på utvelgelsen å følge SIAN-gruppen over lengre tid. Jeg vil likevel påstå at utvelgelsen har ledet frem til informanter som kan hjelpe å besvare oppgavens problemstillinger.

Et annet kritikkverdige moment er at denne utvelgelsesmetoden kan ha ført til at enkelte av gruppens medlemmer kan ha blitt oversett av meg. Jeg er ikke ute etter et representativt utvalg for «islamkritikere» eller lignende kategoriseringer, og det gjør denne kritikken uvesentlig. Det samme prinsippet gjør at seleksjonen beskrevet under heller ikke er vesentlig for oppgavens reliabilitet. Etter å ha kartlagt et utvalg som oppfyller kriteriene til deltagelse i islamkritikk på nettet på om lag 70 personer, tok jeg kontakt med informanter over telefon. Enkelte av de potensielle informantene ble strøket fra listen basert på at de ikke var ført opp hos en nummeropplysningstjeneste, og andre fordi de hadde så vanlige navn, at det var vanskelig å finne riktig person gjennom nummeropplysning. Av de fjorten personen jeg kontaktet var det tre som ikke ville la seg intervju. Syv av informantene er bosatt i Oslo og østlandsområdet, to er fra Nord-Norge, en fra Trøndelag og en fra Vestlandet. Den yngste informanten er 40 år og den eldste 69 år.

3.4.2 Gjennomføring av intervjuene

Det første intervjuet ble gjennomført på en bar valgt av informanten. Det var en søndag formiddag og få mennesker i lokalet. Jeg opplevde at informanten var nervøs, og svarte relativt kort på de fleste spørsmålene. Det kan være mange fordeler med å møte informantene ansikt til ansikt. Intervjuer kan utstråle troverdighet og vekke tillit hos informanten, som kan lede til at informanten blir trygg i situasjonen og åpner opp. Ansikt til ansikt-intervjuer kan

også by på en del utfordringer. Informanten har mulighet til å «dømme» eller gjøre seg opp en mening om intervjueren, basert på faktorer som alder, utseende, utstråling, intervjuers ansiktsuttrykk og så videre. Å møte informantene er også tidkrevende og kan være kostbart. Dette var blant grunnene til at jeg bestemte meg for å prøve intervju over telefon.

Jeg opplevde at intervju over telefon fungerte godt. For det første er det mindre arbeid for informantene, som ikke behøver å møte opp et sted, og terskelen for deltagelse blir trolig lavere. Verken informant eller intervjuer opplever å «bli dømt» på bakgrunn av utseende, og for intervjuers del kan det være en fordel at reaksjoner ikke synes for informanten. Jeg opplevde at informantene jeg intervjuet over telefon var avslappet og ga utdypende svar, og valgte derfor å gjennomføre resten av intervjuene over telefon. Én av informantene ville besvare spørsmålene skriftlig, og jeg fikk relativt utfyllende svar tilsendt per mail. Dette begrenser åpenbart muligheten til oppfølgingsspørsmål, og dette intervjuet er også vesentlig kortere enn de andre. De muntlige intervjuene varte fra mellom en halvtime til to timer. De fleste intervjuene varte i rundt en time.

Jeg gjennomførte semistrukturerte intervjuer. Det innebærer at jeg baserte meg på en intervjuguide², men var samtidig en aktiv lytter og fulgte opp det informantene svarte. Intervjuguiden endret seg i løpet av de første intervjuene, spørsmål ble både lagt til og fjernet. Etter de fire første intervjuene gikk jeg gjennom intervjuet og intervjuguiden med problemstillingen i bakhodet og prøvde å svare på følgende: Kan dette datamaterialet gi svar på problemstillingene mine? (Her bør det merkes at jeg ennå var i en utforskende fase, og ikke hadde klargjort akkurat hva det var jeg ville ha svar på.) Fra og med det femte intervjuet brukte jeg samme intervjuguide, men var samtidig åpen for at hvert enkelt intervju kunne bringe noe nytt på banen.

I intervjusituasjonen var jeg opptatt av at informantene skulle fremlegge deres opplevelse av å være «deltager i islamkritikk», og jeg har etterstrebet en fenomenologisk tradisjon, som innebærer at jeg er «interested in charting how human subjects *experience life world phenomena*» (Kvale og Brinkmann 2009:14). Jeg valgte i liten grad å stille kritiske oppfølgingsspørsmål, fordi jeg var interessert i informantenes fortellinger, ikke i å teste deres argumentasjonsferdigheter. Etter å ha lest på SIAN sin Facebook-gruppe, samt andre nettsteder med et islamkritisk innhold og noen bøker om temaet, følte jeg at jeg i stor grad var «forberedt» på hva informantene ville si om islam og muslimer, til tross for at deler av det

---

² For intervjuguide, se Vedlegg 1.

strider mot min personlige oppfatning. Jeg tror det var nyttig med tanke på min ambisjon om å forholde meg nøytral i intervjusituasjonen, noe jeg mener jeg i stor grad klarte.

3.5 Reliabilitet, validitet og forbedringspotensialer

Informantene mine forfekter et politisk standpunkt, men er ikke profesjonelle politiske aktører. De har alle ytret seg kritisk om islam på Facebook og noen av dem også på andre internettsider. Som blant andre Strømmen (2011 og 2014) og Bangstad (2014) viser, er det enkelte narrativer som går igjen på islamkritiske sider på nettet. Å lese og delta på slike nettsider kan dermed ha utstyrt informantene med en rekke argumenter. Dette trenger i seg selv ikke være problematisk, da det ikke er unaturlig å plukke opp argumenter fra meningsfeller. Det går an å tenke seg at en intervjusituasjon, som i større grad krever umiddelbare svar enn en diskusjon på nettet, kan gjøre at informantene vil komme med argumenter som de tidligere ikke har fremmet selv.

Selv om informantene er anonyme vil de som representanter for islamkritikere ha interesse av å fremstå på best mulig måte. Dette kan gjøre at de svarer eller ordlegger seg på en måte som de mener vil vekke større sympati. Det motsatte kan også skje: Altså at informantene kommer med mer «ekstreme» uttalelser for å virke provoserende eller sjokkerende. Disse mekanismene kan forekomme uten at informantene selv er det bevisst, og kan være vanskelig å «avsløre». Det trenger ikke nødvendigvis å være problematisk, men det bringer oss inn på spørsmål om *reliabilitet* og *validitet*.

3.5.1 Reliabilitet

«*Reliability* pertains to the consistency and trustworthiness of research findings; it is often treated in relation to the issue of whether a finding is reproducible at other times and by other researchers.» (Kvale og Brinkmann 2009: 245) Reliabilitet handler altså om hvorvidt forskningen er til å stole på. Dette innebærer de metodiske teknikkenes kvalitet og hvilke funn teknikkene muliggjør.

Det er flere forhold som minsker subjektiviteten ved datainnsamling gjennom kvalitative intervjuer og som styrker oppgavens reliabilitet. For det første har jeg ved å anvende delvis strukturerte intervjuer sørget for at informantene i stor grad har blitt stilt de samme spørsmålene og blir spurt om de samme temaene. For det andre anvendte jeg opptaker under intervjuene, for så å transkribere materialet. Dette sørget for at det ikke skjedde en selektiv utvelgelse av informantens svar under selve intervjuet. (Blaikie 2000: 286-287) Transkripsjonene sørget også for at jeg hadde hele intervjumaterialet tilgjengelig under

analysearbeidet.

Et aspekt som kan kritiseres ved min oppgave er utvalget av informanter. Det varierer hvor aktive informantene er når det gjelder å kritisere islam, på nettet og utenfor nettet. De fleste av informantene mener at de ikke bruker mye tid på islamkritikk, og som jeg vil ta for meg i analysekapittelet, karakteriserer to av informantene deltagelsen på nettet som en «hobby». Sett i lys av problemstillingen, (hva som motiverer til å ytre islamkritikk på nettet), er det åpenbart at informantene mine vil kunne svare på det. Det går likevel an å sette spørsmålsteget ved om informantene som selv mener at de ikke er spesielt aktive er de mest interessante å snakke med. Jeg vil likevel argumentere for at dette er veldig interessante mennesker å snakke med, nettopp fordi det sier noe om at å innta disse holdningene ikke er noe som nødvendigvis trenger å prege informantenes liv i stor grad. Her bør det også minnes om utvalgskriteriene beskrevet over, som sikrer at informantene gjentatte ganger har ytret seg kritisk til islam på nettet. Dette trenger dog ikke innebære at informantene selv opplever seg som aktive deltagere.

3.5.2 Validitet

Kan analysen min si noe reelt om problemstillingen jeg vil belyse? Er analysen *valid*? «Validity has in the social sciences pertained to whether a method investigates what it purports to investigate» (Kvale og Brinkmann 2009: 246). Jeg har allerede begrunnet valg av metode, men vil her ta for meg to aspekter: For det første kan det, som så vidt nevnt innledningsvis i dette kapittelet, hende at informantene kan ha grunner til å ikke være oppriktige. Det kan være et ønske om å fremstå på en spesiell måte eller skape et visst inntrykk. Informantenes svar vil uansett være åpen for analyse, og kunne gi meg innsikt i deres narrativer og selvforståelse. Min ambisjon er å få innsikt i deres meningskonstruksjon og hvorvidt informantene er «sannferdige» vil ikke være avgjørende for min analyse. Det andre aspektet innebærer at leseren kan følge slutningene jeg trekker med bakgrunn i datamaterialet. Ved å presentere deler av intervjumaterialet vil det bli synlig for leseren at analysen er tydelig forankret i datamaterialet.

3.6 Forskningsetiske dilemmaer

Informantene ytrer sine islamkritiske meninger i offentligheten under fullt navn. Diskusjoner på Facebook og i kommentarfelt på nettaviser kan likevel ikke sidestilles med å være en del av det offentlige ordskiftet og informantene kan på ingen måte regnes som offentlige personer. Islam og islamkritikk er et sensitivt tema, og selv om informantene ytrer seg med

fullt navn, vil intervjuene kunne få frem nye aspekter ved deres holdninger. Selv om masteroppgaver sjelden får stor oppmerksomhet i den offentlige debatten, er de like fullt offentlig tilgjengelige. Identifisering av informantene vil kunne føre til uønsket oppmerksomhet som vil kunne være en stor belastning for informantene. Informantenes identitet er heller ikke vesentlig for å utforske oppgavens problemstillinger. Samlet sett anså jeg derfor argumentene for anonymisering som sterke.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste godkjente søknaden om innhenting av datamaterialet før jeg gjennomførte intervjuene, og alle informantene ble informert om hva intervjumaterialet skulle brukes til, at intervjuet var anonymt og at de kunne trekke seg når som helst. Informantene fikk også tilbudet om å få tilsendt oppgaven når den er ferdig, noe flere takket ja til. Som ved annen forskning vil det være en risiko for at folk som har bidratt til masteroppgaven kan være uenig i analysen, eller på annen måte mislike resultatet. Dette vil kunne føre til uthenging av meg, eller andre reaksjoner.

Under intervjuene tilstrebet jeg å holde en nøytral posisjon. Informantene fikk med andre ord snakke ut uten å bli konfrontert med sine meninger. Dette kan føre til en bekreftelse av egen overbevisning, og gir fornyet motivasjon til å spre kritikk av islam på nettet. Denne hypotesen ble til dels bekreftet da en av informantene skrev et innlegg på SIAN-gruppen dagen etter intervjuet, der han oppfordret til økt engasjement.

I det neste kapittelet vil jeg presentere teoriene jeg har valgt, og viser hvordan de kan brukes som et rammeverk for analyse av datamaterialet.

Kapittel 4 TEORI

4.1 Innledning

For å forstå hvorfor informantene handler som de gjør, og hvorfor det for dem fremstår som rasjonelle handlinger, vil jeg forstå hvordan de opplever verden. I dette kapittelet vil jeg presentere teoriene jeg vil benytte i analysen av datamaterialet. Jeg vil belyse problemstillingene ved bruk av hovedsakelig to teorier: Charles Taylors teori om «sosiale forestillinger» (*social imaginaries*) og Chantal Mouffes teori om antagonisme og agonisme i demokratier. De to teorien tillater meg å utforske islamkritikerne fra to ulike innfallsvinkler. Teorien om sosiale forestillinger vil bidra til å forstå informantenes verdensbilde og forestilling om verden, og forstå deres motivasjon for deltagelse og vise hvordan deres handlinger fremstår som rasjonelle for dem. Teorien om antagonisme og agonisme gjør meg i stand til å drøfte hvilke konsekvenser informantenes forestillinger om verden kan ha for deres deltagelse i demokratiet og deres oppfattelse av demokratiet.

Charles Taylor med flere ga i 2002 ut en samling artikler i tidsskriftet *Public Culture*, som tar for seg teorien om sosiale forestillinger. Forfatterne har hentet inspirasjon fra blant andre Castoriadis og Anderson, men Taylor (2002) presenterer også en konseptuell ramme for utgaven av *Public Culture* og forklarer hva han mener med sosiale forestillinger. Det er Taylors forklaring jeg legger til grunn i min analyse. Taylor benytter teorien om sosiale forestillinger til å forklare utviklingen av det moderne samfunn, og tegner opp de store linjene. Jeg har hentet inspirasjon fra Jacobsen og Anderssons bruk av teorien, som bruker teorien til å forklare politisk motivert deltagelse i demonstrasjoner i Oslo i forbindelse med angrepene på Gaza i årsskiftet 2008-09. Jeg vil bruke to etablerte sosiale forestillinger som et utgangspunkt for å analysere informantenes forestillinger om verden. Jeg presenterer forestillingen om globalisering og forestillingen om den offentlige sfære. I analysekapittelet vil jeg la disse to etablerte forestillingene fungere som rammer for å presentere det jeg argumenterer for er informantenes forestillinger innenfor disse etablerte forestillingene: Henholdsvis forestillingen om islamisering og forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære.

For å si noe om hvorvidt ulike politiske meninger kan fungere innenfor et demokrati, vil jeg bruke Mouffes teori om antagonisme og agonisme (konflikt med og uten vold) innenfor det demokratiske system. Hennes utgangspunkt er en kritikk av Carl Schmitts teori om at

demokrati fordrer en relativt homogen befolkning. Mouffe hevder at demokratiets oppgave er å kunne håndtere konflikter. I analysekapittelet vil jeg drøfte de to sosiale forestillingene jeg tegner opp, om islamisering og om en politisk korrekt offentlig sfære, i lys av Mouffes teori, og utforske hvorvidt vi etter Mouffes begreper kan si om informantene befinner seg innenfor en agonistisk ramme.

Først vil jeg presentere teorien om sosiale forestillinger. Jeg baserer meg på Charles Taylors forklaring av begrepet, men presenterer kort to av inspiratorene til begrepet først: Castoriadis og Anderson. Videre gjør jeg rede for Jacobsen og Anderssons bruk av teorien. I neste del presenterer jeg de to etablerte forestillingene: forestillingen om globalisering og forestillingen om den offentlige sfære. Her vil jeg helt kort presentere det jeg i analysekapittelet hevder er informantenes forestillinger innen disse etablerte forestillingene, nemlig henholdsvis *forestillingen om islamisering* og *forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære*. Dette blir kort forklart her for å vise hvorfor Mouffes teori er relevant for analysen, og avslutningsvis vil jeg altså gjøre rede for Mouffes teori om antagonisme og agonisme.

4.2 Sosiale forestillinger

4.2.1 Begrepets opprinnelse

Konseptet med sosiale forestillinger har blitt utviklet over tid, men det spores ofte tilbake til Castoriadis (1987). Hans utgangspunkt er en kritikk mot en «bestemmelsens ontologi» (ontology of determinacy), som refererer til en tanke om at samfunnsutviklingen er styrt av en naturlov eller en kraft i universet. Han lanserer «skapelsens ontologi» (ontology of creation): Samfunnet skaper seg selv. I den førstnevnte tradisjonen blir forestillinger om samfunnet sett på som refleksjoner av det som allerede er der. Castoriadis mener derimot at forestillinger er en grunnleggende forutsetning for at samfunnet oppleves som strukturert, og at uten forestillinger om samfunnet ville det hersket kaos. Gjennom kollektive sosiale forestillinger blir samfunnet skapt, gitt sammenheng og identitet. Samtidig vil sosiale forestillinger endre seg, og bidra til at også samfunnet endrer seg. Sosiale forestillinger har derfor betydning både for stabilitet og forandring i samfunnet. Castoriadis skiller mellom heteronome samfunn og autonome samfunn. I førstnevnte er lover, normer og verdier gitt en gang for alle, og deres ubestridte status stammer fra en oversanselig kilde, eksempelvis en guddom. I det autonome samfunn, derimot, evner folk å stille spørsmål ved etablerte sannheter og institusjoner, og de

sosiale forestillingene som bygger opp om dem. Filosofi og demokrati har på hver sin måte bidratt til å stille spørsmål ved sosiale forestillinger.

Ifølge Benedict Anderson (2006: 46) var kapitalisme og boktrykkerkunsten avgjørende for utviklingene av *forestilte samfunn (imagined communities)*, og med det grunnlaget for tanken om en nasjonalstat. Anderson (2006: 6) definerer nasjonen slik: «it is an imagined political community – and imagined as both inherently limited and sovereign». Han mener at nasjonen er *forestilt* fordi at selv i et lite land vil ikke alle innbyggerne i landet ha kjennskap til hverandre, men forestillingen om samfunnet lever hos hver og en av dem. Videre hevder Anderson at alle samfunn, ikke bare nasjoner, som er større enn det ansikt-til-ansikt-relasjoner tillater, er forestilte. Nasjonen er forestilt som *avgrenset* fordi utenfor dens grenser ligger det andre nasjoner, med sine medlemmer. Nasjonen er forestilt som *suveren* fordi konseptet var skapt i en tid der opplysning og revolusjon ødela legitimiteten til gudgitte hierarkiske dynastiske kongeriker. Den er forestilt som et *samfunn* fordi, uavhengig av den faktisk ulikheten og utnytting som kan finnes i hvert samfunn, så er nasjonen alltid oppfattet som et dypt horisontalt fellesskap (Anderson, 2006: 5-7).

4.2.2 Videreutvikling av begrepet

Taylor (2002: 106) bruker begrepet om sosiale forestillinger for å forklare utviklingen av modernitet. Sosiale forestillinger innebærer hvordan folk «imagine their social existence, how they fit together with others, how things go on between them and their fellows, the expectations that are normally met, and the deeper normative notions and images that underlie these expectations» (ibid). Taylor skiller sosiale forestillinger fra *teorier* om det sosiale:

I speak of *imaginary* because I'm talking about the way ordinary people «imagine» their social surroundings, and this is often not expressed in theoretical terms; it is carried in images, stories, and legends. But it is also the case that theory is usually the possession of a small minority, whereas what is interesting in the social imaginary is that it is shared by large groups of people, if not the whole society. Which leads to a third difference: the social imaginary is that common understanding that makes possible common practices and a widely shared sense of legitimacy (ibid: 106).

Teorier kan likevel være en viktig del i utviklingen av nye sosiale forestillinger. Det som starter som ideer og teorier hos en liten elite kan etter hvert ha innflytelse på store deler av samfunnet, og etter hvert bli en del av samfunnets sosiale forestilling (ibid: 106). Et annet moment som skiller sosiale forestillinger fra teorier om det sosiale er at forestillinger aldri

fullt ut kan bli beskrevet. Vi fungerer sammen i samfunn ved at vi har et grep om det Taylor kaller «felles repertoar»: våre felles forståelser av hva som er «normalt» i et samfunn, og handlingene som følger med. Taylor trekker frem politiske valg og normer om hvordan vi oppfører oss i møte med andre mennesker i samfunnet som eksempler. Sosiale forestillinger er komplekse, og kan ikke fullt ut beskrives. Det omfatter hvilke forventninger vi har til hverandre og våre felles forståelser som muliggjør kollektive praksiser. Denne forståelsen er både faktisk og normativ: det innebærer at vi både har en tanke om hvordan ting pleier å være, men også hvordan ting *burde* være (ibid: 106-108). Sosiale forestillinger innebærer ikke at ingen vil bryte normer, men folk vil som regel vite når de bryter normer i sitt eget samfunn.

Taylor (2002: 107) understreker at sosiale forestillinger er noe mer enn den umiddelbare bakgrunnsforståelsen vi har av samfunnet vi lever i. En viktig del av den sosiale forestillingen er nettopp en «sense of moral order», som vi kommer tilbake til i Taylors redegjørelse av utviklingen av det moderne samfunn, og med det den offentlige sfære. I sin analyse av utviklingen av det moderne samfunn viser Taylor hvordan sosiale forestillinger både *er* i endring, og *bidrar* til endring i samfunnet.

4.2.3 Bruk av begrepet i analyse

Som nevnt over, og som vil bli tydeliggjort senere, tar Taylor i all hovedsak for seg hvordan *storsamfunnets*, eller *hele samfunnets*, sosiale forestillinger bidrar til endring i samfunnet. Ifølge Jacobsen og Andersson (2012: 826) har begrepet *sosiale forestillinger* i hovedsakelig blitt brukt til å forstå relativt stabile og historisk forankrede forhold, men det muliggjør også utforskning av forestillinger i vår globale tidsalder preget av tverrnasjonal politikk. Dagens medievirkelighet gjør at de sosiale forestillingene blir preget av omverden og strekker seg utover lokale rammer. Man kan også differensiere mellom at ulike sosiale forestillinger er knyttet til bestemte grupperinger i samfunnet. Det kan basere seg på blant annet nasjonalitet, etnisitet eller politisk tilhørighet. Dette vil være relevant i min bruk av begrepet, og jeg vil nå gjøre rede for Jacobsen og Anderssons bruk av teorien om sosiale forestillinger.

I årsskiftet 2008-09 ble det arrangert flere demonstrasjoner i flere norske byer som en reaksjon på Israels angrep på Gaza. Enkelte av demonstrasjonen i Oslo endte i konflikt med politiet, og ungdommer herjet og knuste butikkvinduer. Jacobsen og Andersson (2012) analyserer mobiliseringen gjennom sosiale forestillinger. De er påvirket av blant andre Taylors redegjørelse av sosiale forestillinger og av Anderssons teori om forestilte samfunn. De har sett på hvordan muslimsk ungdom som deltok i demonstrasjonene opplevde hendelsene, på hvordan offentligheten oppfattet aktivismen. De baserer seg på kvalitative intervjuer med

muslimsk ungdom som deltok i demonstrasjonene, debatter i både tradisjonelle og sosiale medier, og på debatter i politiske institusjoner, som Stortingets spørretime. Det brede datagrunnlaget gjør det mulig å peke på sosiale forestillinger som er delt av mange, og får belyst hvordan ulike aktører opplevde demonstrasjonene (Jacobsen og Andersson, 2012: 822-823).

Jacobsen og Andersen (2012) mener at analysen deres har noen likheter med en *framing*-teoritilnærming, men begrunner valget av teori med at konseptet med sosiale forestillinger viser til «broader, historically embedded ways of imagining the social than the more specific frames constructed in distinct social movements» (ibid 823). Videre mener de at teorien om sosiale forestillinger får frem aspekter ved identitet, verdier og følelser, som er perspektiver som ofte mangler i analyser av politiske konflikter (ibid: 825).

Som nevnt er min egen analyse inspirert av Jacobsen og Anderssons bruk av begrepet, og jeg vil derfor presentere hvordan de bruker sosiale forestillinger til å analysere og forklare hvordan demonstrasjonen og opptøyene ble forstått. Jacobsen og Andersson (2012) presenterer tre sosiale forestillinger, men jeg vil begrense meg til å presentere én av dem, *forestillingen om et globalt muslimsk samfunn*. Jeg ønsker å illustrere hvordan de bruker teorien om sosiale forestillinger til å forstå politisk aktivitet og deltagelse. Tanken om et globalt muslimsk samfunn er sentral i islamsk tradisjon, og nye medier og kommunikasjonsformer har gjort det mulig for muslimer i hele verden til å forestille seg et slikt muslimsk samfunn. Tanken om Vestens hegemoni og undertrykkelse av muslimer de siste århundrene er også med å bygge opp om en global muslimsk solidaritet (ibid: 828-829). Jacobsen og Andersson knytter disse historiske og politiske elementene til hvordan de muslimske ungdommene selv forklarer hvorfor de var med i demonstrasjonene. De peker også på hvordan denne sosiale forestillingen manifesterer seg i symboler, eksempelvis at en del av de muslimske kvinnene brukte et palestinaskejerf som hijab. Moskeen ungdommen tilhørte arbeidet for at ungdommen skulle bearbeide demonstrasjonen og roe ned sinnet. Det ble både snakket om hvordan voldelige opptøyer bidro til et skape et negativt bilde av muslimer overfor nordmenn. Ledere i moskeen oppfordret ungdommen til å se på seg selv som representanter for alle verdens muslimer, og fortsatte med å si at voldelige demonstrasjoner ikke var i tråd med islam (ibid: 828-830). Jacobsen og Andersson (2012) viser hvordan den sosiale forestillingen om et globalt muslimsk samfunn er sammensatt av historiske og kulturelle røtter, global politikk, nasjonal politikk og lederne i moskeens ønske om å forme holdninger. Angrepene mot Gaza blir satt i en bredere kontekst: muslimer er undertrykt flere

steder i verden, og demonstrasjonen mot slike angrep på muslimer blir en global felles sak for alle verdens muslimer.

Ifølge Jacobsen og Andersson (2012: 835-838) sameksisterte de tre sosiale forestillingene de tar for seg. De sosiale forestillingene var til dels motstridende og til dels overlappende. Jacobsen og Andersson viser hvordan vi oppfatter hendelser gjennom våre sosiale forestillinger, samtidig som hendelser påvirker og endrer våre sosiale forestillinger.

I likhet med Jacobsen og Andersson vil jeg også analysere et mer eller mindre konkret fenomen, nemlig islamkritikers deltagelse i debatt på nettet, og analysere det gjennom etablerte sosiale forestillinger. I motsetning til Jacobsen og Andersson vil jeg, grunnet oppgavens begrensninger, i liten grad se på datamateriale fra andre aktører, og jeg vil heller ikke se på endring i informantenes sosiale forestillinger over tid.

Jeg vil som nevnt innledningsvis analysere informantenes forestilling om verden og deres forestilling om seg selv og sine meningsfeller i den offentlige sfæren gjennom to etablerte forestillinger som påvirker hele samfunnet, nemlig forestillingen om globalisering og forestillingen om en offentlig sfære og demokratisk selvstyre. I analysekapittelet vil disse etablerte sosiale forestillingene bli brukt som utgangspunkt når jeg tegner opp informantenes forestillinger. Jeg vil nå presentere de to etablerte sosiale forestillingene.

4.3 Etablerte sosiale forestillinger

4.3.1 Den sosiale forestillingen om globalisering

Manfred Steger (2009: 1) analyserer endringene i det ideologiske landskapet som har funnet sted de siste århundrene, og ser på hvordan overgangen fra en forestilling om det nasjonale til en forestilling om globalisering har påvirket disse endringene. Hans hovedpoeng er at dagens ideologier i større og større grad overføres til den voksende forestillingen om globalisering. For å forstå hovedgrunnene til endringene i det ideologiske landskapet i det 21. århundret analyserer Steger politiske ideologier i lys av overordnede sosiale forestillinger (ibid: 6).

Etter andre verdenskrig ble det sagt av ideologienes tid var over, og at liberal kapitalisme var det eneste som gjaldt. Men drømmen om et universelt sett med politiske ideer brast den 11. september 2001 (ibid: 1). Steger (2009: 1-3) argumenterer for at ideologier i høyeste grad er i live i dag, og mener at de fundamentale endringene som globaliseringen bringer med seg og som påvirker politiske ideologier, ikke er tilstrekkelig beskrevet. Han foreslår å dele opp

nåtidige politiske ideologier i tre: markedsglobalisme, rettferdighetsglobalisme og jihadistglobalisme.

Steger (2009: 5) mener vi må se på ideologier som tilpasningsdyktige politiske trossystem som er i stadig utvikling. Ideologier bidrar både til å opprettholde sosial stabilitet og til splittelse og fremmedgjøring. De fungerer som kompass for politisk handling, og legitimerer tyranni og terror. Steger definerer ideologier slik: «I define ideology as patterned ideas and claims to truth that are codified by social elites and embraced by significant groups in society.» (ibid). Videre hevder han at alle politiske trossystem er historisk betinget, og må bli analysert i konteksten de oppstod i og utviklet seg i.

Steger peker på at den amerikanske og den franske revolusjonene illustrerer hvordan forestillingen om det nasjonale utviklet seg, og mener at flere akademikere har vist tett sammenheng mellom industriell kapitalisme, modernitet og konstruksjonen av forestillingen om det «nasjonale samfunn». Steger (2009: 6-8) ser på «det nasjonale» som en vesentlig komponent i den moderne sosiale forestillingen, men ikke som en ideologi i seg selv. Samtidig forholdt ideologen seg alltid til en nasjonal ramme. Ideologiene bidro til å normalisere nasjonale territorier, og det ble appellert til det nasjonale gjennom nasjonale historier, eventyr, myter og fremheving av rase og etnisitet. Ved starten av det 20. århundret hadde ideologer lykket i å gjøre den moderne nasjonalstaten til det naturlige slutt punktet for alle menneskelige samfunn (ibid: 9-10).

Etter den andre verdenskrig begynte «det globale» å innta den sosiale forestillingen. Identiteter basert på nasjonalt medlemskap ble destabilisert. Det ble sagt at ideologienes tidsalder var over: igjen stod vestlige verdier og velferdsstatskompromisset mellom liberalisme og demokratisk sosialisme. Steger er ikke enig i denne konklusjonen, og mener at det var flere nye ideologier som vokste frem, som feminisme, postkolonialisme og miljøvern som ideologi, samtidig som også tidligere ideologier levde videre (ibid: 10).

Globaliseringen har både en objektiv og en subjektiv side: Teknologi, medier og reiser er med på å sørge for hyppigere kontakt mellom folk på tvers av landegrensene, samtidig som folk *opplever* at verden er mindre (Steger, 2009: 11). Globalisering påvirker både mikro- og makronivå: det strekker seg dypt inn i kjernen av selvet, og skaper nye identiteter som næres av intensiverende relasjoner mellom individet og verden (Elliot og Lemert, 2006: 90).

Forestillingen om globalisering gjør seg mer og mer gjeldende, ifølge Steger (2009). Forestillingen tilhører ingen, men påvirker alle. Nasjonalstatens kjennetegn blir utydeligere, og det skjer en destabilisering av tatt for gitte meninger av «det nasjonale» (ibid: 2). På 90-tallet ble «globalisering» et nytt moteord, og markedsliberalismen vant frem med sin forståelse av begrepet (ibid: 10). Men etter hvert ble denne forståelsen utfordret av rettferdighetsglobalisme, som innebærer en «tro på at en annen verden er mulig, og at dagens alvorlige sosiale problemer er globale problemer. De kan ikke løses individuelt eller lokalt, ikke en gang nasjonalt» (ibid: 12-13). I tillegg til markedsglobalisme og rettferdighetsglobalisme trekker Steger (2009: 16) også frem «jihadistglobalisme» som en potensiell retning i forestillingen om globalisering. Det mest dramatiske symbolet på jihadistglobalisme er terrorangrepet 11. september 2001. Steger viser at sosiale forestillinger endres, og at ideologier har spilt en viktig rolle i endringen av forestillingen om globalisering.

I forbindelse med den sosiale forestillingen om globalisering vil jeg også ta med et kort poeng fra Calhoun (2002: 147-148). Han mener at globalisering, feilaktig, blir sett på som en uimotståelig og ustoppelig kraft. Fordi globaliseringen blir sett på som noe som beveger seg av seg selv, opplever myndigheter og borgere at det eneste alternativet er å tilpasse seg. Calhoun mener at denne forestillingen om globalisering reduserer valgmulighetene i politiske beslutninger. Både nasjonalistisk økonomisk proteksjonisme og islamistbevegelser blir sett på som bakstreverske motsatser til globalisering.

I analysekapittelet vil jeg analysere datamaterialet gjennom forestillingen om globalisering, og presenterer det jeg argumenterer for er informantenes *forestilling om islamisering*.

4.3.2 Den sosiale forestillingen om en offentlige sfære

Taylor (2002: 110-111) bruker teorien om sosiale forestillinger til å forklare utviklingen fra førmoderne til moderne samfunn. Han tar for seg hvordan moderne teori om moralsk orden gradvis har infiltrert og endret vår sosiale forestilling. Det er især tre endringer som er sentrale, og det er hvordan forestillingen om økonomien, den offentlige sfære og muligheten til selvstyre gjennom demokrati har endret seg i løpet av de siste århundrene, og ble en del av vår sosiale forestilling. Jeg vil i hovedsak ta for meg forestillingen om en offentlig sfære, og kort nevne forestillingen om selvstyre. Forestillingen om økonomien er mindre relevant i denne sammenhengen.

En endring i samfunnets moralske orden er sentral for utviklingen av Vestens modernitet. Den nye moralske orden var i første rekke teorier og ideer blant innflytelsesrike tenkere, men etter

hvert formet disse teoriene befolkningens sosiale forestillinger. Taylor trekker frem Hugo Grotius og John Locke som svært innflytelsesrike tenkere (Taylor, 2002: 92). Den førmoderne moralske orden hadde to særtrekk: Den første er tanken om at det fins en lov for samfunnet som har eksistert i uminnelige tider. Den andre er tanken om at samfunnet er organisert i et hierarki som korresponderer med et hierarki i kosmos. Disse moralske ordenene er mer enn et sett med normer, de ble sett på som en naturlig orden i samfunnet. Koblingen til naturen var veldig kraftfull. Hvis man prøvde å bryte opp de hierarkiske strukturene i samfunnet, ville man også forstyrre balansen i kosmos eller i naturen. Den nye moralske orden i samfunnet var basert på den gjensidige respekten og gjensidige tjenesteyting mellom individene i samfunnet. Målsettingen er sikkerhet og velstand. I utgangspunktet var denne nye moralske ordenen sett på som skapt av Gud, og det er i menneskenes hender å oppfylle eller forkaste den (ibid: 94-95). Ifølge Taylor (2002: 99) opplever vi i dag vår moralsk orden som selvfølgelig. Dette leder oss til å trekke noen feilslutninger: Vi tolker ofte utviklingen av samfunnet som en individualistisk utvikling, som går på bekostning av samfunnet.

As a result, we fail to recognize that the inevitable flip side of the new understanding of the individual is a new understanding of sociality: the society of mutual benefit, whose functional differentiations are ultimately contingent and whose members are fundamentally equal. (Taylor, 2002: 99)

Den andre feilslutningen vi trekker er at de moderne prinsippene virker så selvinnlysende at vi ser på utviklingen på en forenklet måte. Vi tenker at vi bare trengte å frigjøre oss fra de gamle tradisjonene, og modernitetens moralske orden virker nå som det eneste innlysende alternativet (ibid).

Taylor (2002) peker som sagt på tre store endringer i hvordan folk har forestilt seg samfunnet, i overgangen fra det førmoderne til det moderne samfunnet i Vesten. Det første steget mot det moderne samfunn er ifølge Taylor at vi begynte å se på samfunnet som en økonomi, og som innebar en måte medlemmene av samfunnet er koblet sammen på. Videre infiltrerte forestillingen om en offentlige sfære den sosiale forestillingen. Taylor definerer offentlig sfære slik:

The term *public sphere* refers to a common space in which the members of society meet through a variety of media: print and electronic as well as face-to-face encounters, wherein they discuss matters of common interest and thus are able to form a common mind about these (Taylor, 2002: 112).

En offentlig sfære kan bare eksistere ved at folk *forestiller* seg at den eksisterer. Videre mener Taylor at det at folk begynte å forestille seg en offentlig sfære, var et sentralt og viktig steg i utviklingen av det moderne samfunn (ibid: 113). Den offentlige sfære er «a space of discussion that is self-consciously seen as being outside power. It is supposed to be listened to by power, but it is not itself an exercise of power» (ibid: 114). Det at den offentlige sfære ikke utøver makt, er ikke bare negativt. Det positive er at fordi offentlig sfære ikke utøver makt, kan den være ideell rasjonell og uavhengig av partipolitikk. Med den moderne offentlige sfære kom ideen om at den politiske makten må bli overvåket og kontrollert av noe eksternt. Generelle oppfatninger som kommer frem i den offentlige sfære utgjør «public opinion». Taylor hevder at hvis folk ikke hadde en forestilling om at den offentlige sfære eksisterer, og at folkets meninger blir hørt gjennom den, kunne man heller ikke hatt en forestilling om hva som er folkeopinionen. Public opinion er ikke definert ut fra Guds vilje eller naturlover, men er et resultat av fornuft. Dette bringer oss over til et annet aspekt Taylor mener er viktig for å beskrive den offentlige sfære som oppstår i moderne vestlige samfunn: den offentlige sfære blir sett på som radikalt sekulær (ibid: 113-114).

Taylor (2002: 115-116) gjør et poeng av at den offentlige sfære er sekulær. Tanken om en gudelig (eller tilsvarende) kraft som står over samfunnet forsvinner til dels med etableringen av den offentlige sfære. Den offentlige sfære består av våre felles handlinger og forestillinger, og ikke av noe utenforstående i tillegg. Den offentlige sfæren er

... an association that is constituted by nothing outside of the common action we carry out within it: coming to a common mind, where possible, through the exchange of ideas. It exists as an association simply through our acting together in this way. [...] It is an agency grounded purely in its own common actions. This is what makes it radically secular (ibid: 116).

Taylor (2002: 113-114) introduserer også et nytt begrep: «topical common space». Dette innebærer at folk samles, fysisk eller gjennom medier, for å dele en felles interesse, ritual eller samtale. Det kan være både å se en fotballkamp eller å delta i en mer intim samtale. Det finnes altså et utall slik «topical common spaces», men den offentlige sfæren overskrider disse. Taylor mener derfor at den offentlige sfæren er «metatopical».

Den tredje viktige faktoren for utviklingen av det moderne samfunn er ifølge Taylor (2002: 116-122) tanken om at borgerne styrer seg selv. Det skjedde et skifte fra blant annet kongemakt til valg som eneste kilde til legitim makt. Taylor trekker frem den amerikanske og

den franske revolusjonen som viktige hendelser på veien til at selvbestemmelse etter hvert gikk fra å være en teori blant de få, til å bli en del av den sosiale forestillingen om samfunnet. Taylor beskriver hvordan det tok tid før denne forestillingen spredte seg til store deler av befolkningen. Nå blir det sett på den eneste legitime formen for makt.

I analysen av datamaterialet ser jeg på hvordan informantene opplever at de blir oppfattet av andre, og jeg diskuterer deres forståelse av den offentlige sfære, samt deres plass i den. Som et av sine tre «institusjonelle kriterier» til den offentlige sfære, peker Habermas (1989) på at status skal overses og ikke bli tatt hensyn til. Tanken er at argumentene skal tale for seg selv. Forskjeller blant medlemmene blir sett på som privat, og er ikke av offentlig interesse. Habermas innså at dette idealet ikke alltid etterleves, men holder likevel frem at det skal stå som et ideal. Calhoun (2002: 168-169) kritiserer Habermas' ideal om at aktørers identitet skal bli tilsidesatt i den offentlige sfære som ideal. Calhoun mener at ved å utdefinere identiteter og forskjeller hos aktørene, vil man utelate noe viktig, både for dem som har en identitet som blir undertrykket, og muligheten til å utforske ulike identiteter blir avskåret. Å utdefinere spørsmålet rundt identitet er derfor en seriøs svekkelse av den offentlige sfære, ifølge Calhoun. Hvis det er umulig å kommunisere seriøst om grunnleggende forskjeller mellom medlemmer av den offentlige sfære, vil det også være umulig å adressere vanskeligheter med kommunikasjon på tvers av slike linjer.

4.3.3 Forestillingen om islamisering og forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære

I analysekapittelet argumenterer jeg for det jeg mener er informantenes forestillinger i lys av disse etablerte sosiale forestillingene. Jeg vil her presentere en veldig kort beskrivelse, for å klargjøre bruken av Mouffes teori om antagonisme og agonisme, som vil bli presentert til slutt i dette kapittelet.

For informantene er økt muslimsk innvandring og islams økende innflytelse i Norge og Vesten sentralt i deres forestilling om globalisering. Informantene opplever dette som en trussel, og støtter seg i større eller mindre grad til Eurabia-teorien som ble presentert i bakgrunnskapittelet. Forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære viser til at informantene opplever at de selv og deres meningsfeller har begrenset tilgang til den offentlige sfære. Dette skyldes blant annet venstrevridde medier som er styrt av den politiske eliten. Informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære går inn i en populistisk tradisjon der de selv representerer «folket», som er i opposisjon til «den styrende eliten».

Informantenes forestillinger om islamisering og en politisk korrekt offentlig sfære skiller seg fra storsamfunnets forestillinger om globalisering og den offentlige sfære. Dette vil tydeliggjøres i analysekapittelet. Som illustrert, ved å vise til Jacobsen og Anderssons bruk av begrepet om sosiale forestillinger, kan flere sosiale forestillinger eksistere samtidig, og det er ikke slik at informantenes forestillinger utgjør de eneste alternative forestillingene i forhold til de mer overordnede sosiale forestillingene. Det at ulike grupper har ulike sosiale forestillinger er likevel interessant og betydningsfullt med tanke på politiske diskusjoner i et demokrati. Informantene har en «problembeskrivelse» som skiller seg fra storsamfunnets problembeskrivelse, og de opplever å bli marginalisert i den politiske debatten. Dette har betydning for hvordan islamkritikere forstår og opplever demokratiet, og det kan til syvende og siste handle om hvorvidt demokratiet fungerer. Mouffes teori om antagonisme og agonisme tar nettopp for seg håndtering av ulike synspunkt innenfor demokratiet.

4.4 Antagonisme og agonisme

Ifølge Chantal Mouffe (2005: 2-8) har en «post-politisk» tankegang gjort seg gjeldende i dagens samfunn. Tanken om at man skal overkomme, eller allerede har overkommet, oss/dem-skiller preger politisk teori. Hun kritiserer målsettingen om at oss/dem-diskriminering skal opphøre, og mener at fokuset på hva som bør være demokratiets mål forsvinner. Troen på at det er mulig å oppnå en universell rasjonell konsensus har ført demokratitenkning inn på feil spor. Konsensus som målsetting er ikke bare en misforstått målsetting, det innebærer også politisk fare, og demokratiets virkelige oppgave blir glemt.

The mistake of liberal rationalism is to ignore the affective dimension mobilized by collective identifications and to imagine that those supposedly archaic «passions» are bound to disappear with the advance of individualism and the progress of rationality. (Mouffe, 2005: 6)

Mouffe (2005: 9) kritiserer det hun karakteriserer som nåtidens «post-politiske» *Zeitgeist*. Hun skiller mellom «det politiske» og «politikk»: «Det politiske» er dimensjonen av antagonisme som Mouffe mener er grunnleggende i samfunn, og «politikk» er de institusjonene og praksisene som fører til orden og organiserer menneskers sameksistens til tross for konflikter i «det politiske». Det er mangel på forståelse for «det politiske» Mouffe mener er problemet. Mouffe (2005: 10-11) kritiserer en liberal forståelse av pluralisme, og mener at vektleggingen av individualisme hindrer forståelsen av kollektive identiteters natur.

Mouffe er langt på vei inspirert av Carl Schmitt, og jeg vil nå presentere deler av hans teori fra *Begrepet om det politiske* fra 1932.

Carl Schmitt (2007 [1932]) tar for seg «det politiske», og argumenterer for at det som er særegent for hva som er politisk, er distinksjonen mellom venn og fiende: «Denne distinksjonen er en begrepsbestemmelse i den forstand at den er et kriterium, men den er ikke en uttømmende definisjon eller innholdsfortegnelse» (ibid: 42). Videre skriver han at den politiske fienden «er nettopp Den andre, den fremmede». Fiende må her ikke forstås som en privatfiende, men som en konkret og eksistensiell trussel mot sin egen gruppe (Ibid: 43). Schmitt mener at selv om det kan være ønskelig med en verden der man ikke deler hverandre opp i venner og fiender, så er denne delingen en realitet i dag (ibid: 44). Han utdyper begrepet «fiende» slik:

En fiende er altså ikke en konkurrent eller motstander i alminnelighet. En fiende er heller ikke det samme som en privat motstander som man hater ut fra en følelse av antipati. En fiende er kun en, i det minste eventuell, det vil si i forlengelse av den reelle mulighet, kjempende samling mennesker. Fienden er kun den offentlige fiende, fordi alt som kan settes i forbindelse med et folk, derved blir offentlig (ibid: 44).

Begrepene venn og fiende innebærer at det er reelle muligheter for kamp og krig: «Krigen følger av fiendskapet; den behøver ikke være hverdagslig eller normal, og behøver heller ikke oppfattes som ideal, eller som noe attråverdig, men den må stå som reell mulighet, så lenge begrepet om fienden skal ha sin mening i behold.» (ibid: 48). Schmitt mener med dette at partipolitiske uenigheter innad i land bare er en del av «det politiske» hvis faren for voldelige konflikter er tilstede, og hvis den er høyere enn faren for konflikt med en utenforstående politisk enhet. Partipolitikk der faren for voldelig konflikt er lav kan bedre karakterisere som en konkurranse, ifølge Schmitt. Fiender trenger ikke være basert på nasjonalitet (ibid: 44-48).

Mouffe (2005: 14) er langt på vei enig med Schmitts redegjørelse av «det politiske», men er uenig med Schmitt når han hevder at det ikke er rom for pluralisme innenfor et demokratisk samfunn og at demokratier består av homogene politiske meninger. Som Mouffe (2005: 11) skriver er en sentral del av arbeidet til Schmitt å vise at all konsensus er basert på eksklusjon, og at en fullstendig inkluderende «rasjonell» konsensus derfor er umulig.

Mouffe (2005: 15-16) ønsker å vise at å skape en identitet avhenger av å etablere en forskjell, og at slike forskjeller ofte er basert på hierarkier, eksempelvis mann og kvinne. Å skape slike

forskjeller innebærer alltid å samtidig skape et vi/dem-skille. Slike skiller trenger ikke å ta form av at antagonistisk venn/fiende-skille, men det er alltid en mulighet for at oss/dem-skiller blir antagonistiske. Dette skjer når «de» blir oppfattet som truende på «oss». Hun argumenterer for at venn/fiende-skillet kan være et uttrykk for antagonistiske dimensjoner i det politiske, men at dette ikke behøver å være problematisk. Mouffe (2005: 19) etterlyser en ramme der vi/dem-konflikter kan bli «temmet». For at konflikter skal bli sett på som legitime må de operere innenfor det politiske, og man må forhindre at motstandere ser på hverandre som fiender med illegitime målsettinger som skal utslettes.

Mouffe (2005: 20) argumenterer for «agonisme» fremfor antagonisme. Agonisme innebærer at motstridende parter anerkjenner at det ikke finnes en rasjonell løsning på konflikten deres, men at de likevel anerkjenner motstanderens legitimitet. De er «motstandere», ikke fiender. «We could say that the task for democracy is to transform antagonism into agonism» (ibid). Mouffe argumenterer for at det vil være mindre sannsynlighet for at antagonistiske konflikter oppstår hvis det fins agonistiske legitime politiske kanaler hvor uenighet kan utspille seg. Utfordringen i et agonistisk samfunn vil være at det alltid vil være strid mellom ulike hegemoniske prosjekter som aldri kan forenes på en rasjonell måte. Den antagonistiske dimensjonen vil alltid være til stede, men den blir spilt ut under regulerte forhold som motstanderne aksepterer (ibid: 20-21). Nåtidig demokratisk politisk teori er ikke i stand til å anerkjenne at følelser er en av hovedkreftene som mobiliserer politisk. Politisk mobilisering krever motsetningsfylte leirer som folk kan identifisere seg med (Mouffe, 2005: 24-25). «Political discourse has to offer not only policies but also identities which can help people make sense of what they are experiencing as well as giving them hope for the future.» (ibid: 25).

Liberalister mener konsensus er mål. Mouffe mener at de ikke innser at agonistisk konfrontasjon er demokratiets tilstand. Det moderne demokratiet kjennetegnes nettopp av at konflikter kan utspille seg på legitimt vis, uten å bli undertrykt av en autoritær makt. Vi bør derfor være varsomme med å bejuble politisk konsensus, mener Mouffe. Faren består i at opposisjonelle grupper ikke får deltatt i demokratiske prosesser, og at de dermed kan velge udemokratiske, illegitime og voldelige fremgangsmåter for å bli hørt, mener Mouffe (2005: 29-30).

4.5 Oppsummering

Jeg har valgt å bruke teori om sosiale forestillinger for å si noe om hvordan informantene forstår og opplever verden rundt seg. I dette kapitlet har jeg presentert begrepet sosiale forestillinger og vist hvordan Jacobsen og Andersson bruker begrepet til å analysere en konkret hendelse. Jeg har latt meg inspirere av deres bruk av begrepet. Jeg har presentert to etablerte sosiale forestillinger som fungerer som utgangspunkt når jeg presenterer det jeg mener er informantenes forestilling om islamisering og forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære. Mouffes teori om antagonisme og agonisme tillater meg å si noe om hvilke konsekvenser informantenes forestillinger kan ha for håndtering av konflikter i demokratier.

Kapittel 5 ANALYSE

5.1 Innledning

I dette kapitlet vil problemstillingene bli drøftet med utgangspunkt i datamaterialet fra de elleve intervjuene: Hva motiverer norske islamkritikere til å ytre seg kritisk til islam, og hvordan begrunner de sin skepsis mot islam? Hvordan opplever islamkritikere at de selv og deres meningsfeller blir oppfattet i offentligheten og i hvilken grad opplever de at deres meninger kommer frem i den offentlige debatten? For å kunne si noe om dette vil jeg presentere to sosiale forestillinger som jeg mener er sentrale for å forstå deres politiske engasjement. Størstedelen av dette kapitlet vil handle om det jeg presenterer som informantenes sosiale *forestilling om islamisering* og *forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære*. Datamaterialet blir sett i lys av de to etablerte sosiale forestillingene presentert i det forrige kapitlet: Forestillingen om globalisering og forestillingen om den offentlige sfære og demokratisk selvstyre.

Helt sentralt i informantenes forestilling om globalisering er islam og islams utbredelse i verden. Jeg argumenterer for det jeg mener er informantenes forestilling om islamisering, og viser hvordan informantens tanker sammenfaller med Eurabia-teorien. Informantene peker på hva som er problematisk med islam og muslimer, og de tegner et bilde av islam og muslimer som en trussel for Norge og Europa, og som noe som ikke passer inn i «vårt samfunn».

Informantenes forståelse av den offentlige sfære skiller seg på flere punkter fra Taylors forståelse av den. Jeg ser datamaterialet i lys av forestillingen om den offentlige sfære, og argumenterer for det jeg mener er informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære. Informantene ønsker å operere innenfor en demokratisk ramme, samtidig som de opplever at islamkritikere ikke kommer til orde i den offentlige sfære. Det opplever at mange mener det samme som dem selv, og de mener dermed at det er en stor del av befolkningens syn som ikke kommer frem i offentligheten. De mener at det offentlige ordskiftet er forbeholdt en liten elite, og jeg vil vise hvordan dette inngår i en populistisk tankegang.

Disse to forestillingene kan ha konsekvenser for hvordan islamkritikere handler i et demokratisk samfunn. Deres forestillinger skiller seg fra det jeg vil beskrive som storsamfunnets forestilling om globalisering og den offentlige sfære. Informantene ønsker som sagt at islamkritikere skal operere innenfor demokratiske rammer, men opplever samtidig

å ikke komme til orde, og dette vil jeg drøfte i lyst av antagonisme og agonisme i demokratiske samfunn.

Det er mange årsaker til at folk engasjerer seg i politikk. Det helt åpenbare, og som mesteparten av dette analysekapittelet handler om, er en politisk overbevisning. Som beskrevet i metodekapittelet hadde jeg to løse hypoteser om hva som motiverte islamkritikerne til deltagelse i islamkritisk diskusjon på nettet. Intervjumaterialet gir gode indikasjoner på at politisk overbevisning har betydning for deltagelse. Når det gjelder den andre hypotesen, om at deltagerne også er motivert av andre positive opplevelser, la oss kalle det «ikke-politiske motivasjoner», gir datamaterialet et mindre entydig svar. Jeg har likevel valgt å presentere funn som kan si noe om informantenes «ikke-politiske motivasjoner».

Jeg vil begynne med å presentere funnene rundt disse «ikke-politiske motivasjonene», og dette vil danne et bakteppe for den videre analysen. Videre vil jeg presentere forestillingen om islamisering, og presentere utdrag fra datamaterialet for å underbygge analysen. Jeg vil så ta for meg forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære, og også her vil jeg underbygge denne forestillingen med utdrag fra datamaterialet. Videre vil jeg drøfte hvordan vi kan se disse to forestillingene i lys av Mouffes teori om agonistisk konflikthåndtering som demokratiets oppgave. Her vil jeg også trekke inn debatten om ytringsfrihet som ble presentert i bakgrunnskapittelet.

5.2 Ikke-politiske motivasjoner for deltagelse

Inspirert av blant annet litteratur om nynazistmiljøet i Oslo på 90-tallet, der det presenteres flere motivasjoner for deltagelse i miljøet som ikke direkte handler om politiske engasjement og overbevisning, ville jeg utforske om også islamkritikerne var motivert av andre faktorer. Før man trekker denne parallellen lenger, er det viktig med to presiseringer: For det første kan man argumentere for at *alle* som er politisk engasjert blir motivert til å delta av andre faktorer i tillegg til en politisk overbevisning, enten det er fordi det er sosialt, for å føle tilhørighet eller som tidsfordriv. For det andre kan man ikke uten videre sammenligne islamkritikerne jeg har intervjuet med nynazister. Som beskrevet i bakgrunnskapittelet var nynazistene i Oslo på kant med loven, og kan karakteriseres som mer ekstreme enn informantene i denne oppgaven. Det er likevel en relevant parallell. Begge gruppene innehar et syn som ikke er akseptert av storsamfunnet, om enn i ulik grad. Som vi skal se senere, vil det å vedkjenne seg islamkritiske holdninger innebære en viss stigmatisering. Man kan tenke seg at behovet for andre

motivasjoner muligens vil være større enn ved annen politisk aktivitet, nettopp fordi «belastningen» ved deltagelse kan sies å være større. Derfor ville det være interessant å undersøke om jeg kunne finne tilsvarende motivasjoner hos informantene mine. Funnene er ikke entydige, men samlet sett vektlegger informantene i liten grad «ikke-politiske motivasjoner». Jeg vil presentere noen av funnene som til dels avviser hypotesen, og noen funn som kan stå som kommentarer til hypotesen. Funnene vil i første runde ikke bli presentert i et teoretisk rammeverk, men vil utgjøre et nyttig bakteppe for den videre analysen.

5.2.1 Ikke sosialt

Det mest påfallende ved informantenes historie om hvordan de har blitt interessert i islamkritikk og senere blitt aktiv i debatt på internett, er at ingen av dem forteller om påvirkning fra venner eller familie. Som vi skal komme tilbake til senere forteller de fleste at mange av deres venner, familie og bekjente er enige i deres synspunkter, men det er altså ingen av informantene som sier at de har blitt aktive i islamkritisk debatt på nettet som følge av invitasjon eller lignende fra venner eller familie. Flere av informantene forteller at de tilfeldigvis «kom over» SIAN sin gruppe på Facebook.

Blant informantene beskrives ikke deltagelsen i islamkritisk debatt på nettet som utpreget sosialt. Fem av informantene forteller det samme: De har fått noen nye Facebook-venner som de prater sjelden eller aldri med, men har ikke truffet noen av dem personlig. Harald³ som bor i Nord-Norge har deltatt på et arrangement i regi av SIAN i Trondheim, og ble kjent med noen der. Han kommuniserer med noen av disse over nettet, men forteller av «Joda, jeg har blitt kjent med en del, men ikke sånn personlig kjennskap». Frode og Trond, som begge bor i Oslo, forteller at de begge har møtt personer gjennom SIAN. Trond, som har vært med i SIAN omtrent siden oppstarten, er den som later til å ha tette kontakt med andre islamkritikere:

Ja, noen av de folkene jeg kjenner i SIAN er jo folk jeg betrakter som venner, så ja og nei. Jeg omgås jo ikke så veldig mye med dem. Men flere av dem er jo folk jeg anser som venner.

Det sosiale aspektet later ikke til å være en viktig motivasjonsfaktor for noen av informantene. Dette skiller seg helt tydelig fra rekrutteringen til nynazistmiljøet som Fangen beskriver.

---

³ Informantene har blitt gitt fiktive navn.

5.2.2 Oppmerksomhet og reaksjoner

Det varierer hvor aktive informantene er i islamkritisk debatt på nettet. Fire av informantene forteller at de ofte deltar i islamkritiske debatter, og beskriver «ofte» som flere ganger i uken. Resten av informantene mener at de selv ikke er veldig aktive. Jan ser ikke på seg selv som en aktiv deltager i kampen mot islam, men sier at han «prøver å opplyse på den beskjedne måten ved å være med i SIAN. Det er jo ikke all verden det, da. Jeg er ikke noe sånn politisk aktiv». Videre beskriver Jan engasjementet i islamkritisk debatt som en hobby:

Det er på hobbybasis her da, hold på å si. Det er ikke noe jeg legger mye kalorier i da, men det er litt viktig allikevel.

Et ikke-politisk motiv kan vært et ønske om oppmerksomhet. Som beskrevet i bakgrunnskapittelet, og som etter hvert vil bli bekreftet i dette kapittelet, er kritiske holdninger overfor muslimer ikke en nøytral holdning å ha i Norge. Å ytre seg kritisk mot islam og muslimer kan derfor tenkes å tiltrekke seg oppmerksomhet. Informantene forteller derimot om få tilbakemeldinger og reaksjoner. Det varierer, som beskrevet over, hvor aktive informantene er, men alle informantene har ytret seg kritisk mot islam på SIAN sin Facebook-gruppe. Flere av dem kommenterer også i kommentarfeltene på nettaviser og på andre Facebook-grupper. De som deltar forteller at i kommentarfeltene er det stort sett delte meninger, men at de opplever at mange også er enig med det de selv skriver. Nesten alle informantene sier at de også skriver kritiske ytringer om islam på sin egen Facebook-vegg. Gjennomgående forteller informantene at de får veldig lite reaksjoner på det de deler av islamkritisk innhold på sin egen Facebook-vegg. Geir forteller at han får mye mindre tilbakemeldinger og reaksjoner på islamkritisk innhold enn annet innhold som han deler, og Morten, 41 år, forteller også at han pleier å få lite reaksjoner når han deler islamkritisk innhold på sin egen vegg:

Jeg har, hva er det, 190 venner, og det er vel kanskje en fem-seks venner som tør å stå frem og like det, inkludert moren og faren min.

Harald i Nord-Norge forteller at det i hovedsak er Facebook-venner som han har blitt kjent med gjennom SIAN og tilsvarende organisasjoner som trykker «liker» eller kommenterer:

A: Hvilke kommentarer eller reaksjoner får du da?

I: Det er veldig lite, bortsett fra de som jeg ble venn med gjennom de siste årene, sånne som jeg ikke er personlig venn med og som jeg har personlig kjennskap til..

Men av de som jeg kjenner fra tidligere, personlig, det er veldig lite reaksjoner fra de. Noen kan kanskje tillate seg å klikke på en bestemt sak at de liker den, men de er veldig redd for å stikke seg frem og at noen skal tro at den saken der er de enig i.⁴

Enkelte av informantene forteller også at de har hatt venner eller bekjente på Facebook som har reagert negativt på det de har skrevet og tatt avstand fra det. Flere av informantene forteller at de har hatt Facebook-venner som har slettet dem som venner. Samlet sett forteller informantene om flere negative reaksjoner enn positive. Åtte av informantene forteller at de opplever at islamkritikere blir kalt «rasist», og seks av informantene forteller at de har opplevd å bli kalt rasist selv. Dette oppleves som urettferdig kritikk. Svein er 63 år og bor på Østlandet. Han avviser det slik:

Når alt det er sagt, er jeg absolutt ikke rasist, og det har jeg faktisk blitt beskyldt for å være på jobben. Men jeg er faktisk gift med en utenlandsk dame jeg, så det har ikke noe med det å gjøre.

Svein er gift med en kvinne fra Filippinene. Også Geir og Terje forteller at de er gift med kvinner fra Thailand. Når de forteller dette er det for å understreke at de ikke er rasister. Flere av de andre informantene mener også at rasist-begrepet er misvisende, fordi islam ikke handler om rase.

Når jeg spør om informantene har vurdert å slutte å delta i islamkritisk debatt på grunn av reaksjoner de har fått, svarer samtlige nei. Så selv om et flertall peker på at islamkritikere har noen belastende merkelapper knyttet til seg, later det ikke til å være så belastende at det påvirker deres deltagelse. Det bør også legges til at det å få kritikk, også er en form for oppmerksomhet. Oppsummert vil jeg hevde at oppmerksomhet og reaksjoner ikke ser ut til å være en sentral motivasjonsfaktor for informantene.

5.2.3 Mange er enig, men få vil delta

Samtlige informanter svarer ja på spørsmål om de «mener at det er mange som mener det samme som deg». Et flertall av informantene mener at et flertall i Norge er enig i deres holdninger, og er samstemte i at få av dem som er kritiske til islam sier det høyt. Senere i kapittelet vil vi se på hvordan informantene mener dette gjenspeiles ved valg i Norge. I denne omgang er det mest interessant å se på hvorfor de tror så mange er enig med dem, men samtidig velger å ikke ytre seg. I utforskningen av ikke-politiske årsaker til deltagelse er det

---

⁴ I sitater med replikkveksling indikerer «A» undertegnede (Astrid) og «I» indikerer informanten. Det vil fremgå av teksten hvilken av informantene som snakker.

interessant at informantene trekker frem flere ikke-politiske årsaker til at meningsfeller velger å ikke ytre seg. Det blir pekt ut fire grunner til at veldig få ytrer seg offentlig om islamkritikk.

La oss begynne med det åpenbare: Det er ikke alle som nødvendigvis flagger sine politiske meninger i offentligheten. Jan, 62 år, fra Trøndelag forklarer det slik:

Det er noen som er skapt med åpen kjeft, så er det noen som er skapt med lukket kjeft. Du er jo bergenser, så det der vet du alt om. Nordlendinger og bergensere.

Den andre begrunnelsen, som flere av informantene nevner, er at folk er redde for trusler og vold fra muslimer eller venstresiden. Terje på 49 år fra Nord-Norge sier det slik:

Det har jeg sett folk som har sagt også, at de har blitt angrepet av venstresiden både verbalt og hengt ut og «stalket». Og venstresiden kan ta kontakt med arbeidsgiveren din for eksempel. Og hvis du har barn så kan de ta kontakt med barna eller med barnevernet.

Svein på 63 år mener at mange ikke tør å ytre seg på nettet:

Det er ikke så mange som vil skrive på nettet, kanskje med fullt navn, at de er kritisk til islam. De er redd for følgene, da vet du. Men jeg er en gammel mann jeg da, og hvis det er noen som vil meg noe vondt så får de bare komme, jeg skal snart dø likevel.

Noen av informantene mener også at folk vegrer seg fordi de er redd for at det å delta i islamkritikk kan være uheldig med tanke på ansettelsesforhold. Trond er en av dem. Han er 45 år og bor i Oslo, og har vært med i SIAN omtrent siden oppstarten.

Jeg kjenner jo mange som deler synet mitt fullt ut, men som ikke ytrer seg. Så det er vel en kombinasjon av latskap og engstelse. Ulike type folk kan være redde for at det skal gå ut over karriere, siden Norge er et totalitært samfunn hvor dette bringes inn på, altså det politiske bringes inn på mange upolitiske arenaer, så folk tror at hvis de mener noe som ikke er opportunt om dette, så vil de risikere at det vil gå ut over karrieren. Sånn som en venn av meg som har lyst til å bli professor, som tror at hvis han begynner å skrive hva han mener om dette her, så vil det være veldig vanskelig å få en professorstilling.

Begrunnelsen for hvorfor folk velger å ikke ytre seg som de fleste av informantene peker på, er at de frykter å bli stigmatisert fordi det ikke er en politisk korrekt holdning å ha. Åtte av informantene peker på dette. Morten som bor i Oslo, sier det slik:

Ja, ja, du får det når du er under fire øyne, da kommer det frem. Du vet, folk føler seg kneblet, og de vil ikke si sånne ting fordi de føler at det ikke er riktig. Politisk korrekthet og alt det der. Så jeg skjønner godt at folk vegrer seg for å si hva de mener. [...] Og den konformiteten, vet du.. Nå er det jo, nå har vi jo... Jeg vil påstå at det er et politisk korrekt dogme som vi lever vi. Hvis du liksom ikke er innenfor det etablerte dogme, så er du liksom fritt vilt. Du ser nå bare journalister kaller folk for rasister og nazister. Det er helt urolig. [...] Du vet det, i Norge er jo det verste man kan bli kalt, det er jo å bli kalt rasist.

Senere i dette kapittelet skal vi se på informantenes forhold til den offentlige sfære, og informantenes oppfatning av politisk korrekthet vil bli drøftet videre. Nå først skal vi se på hvorfor informantene likevel velger å ytre seg.

5.2.4 Hvorfor deltar du likevel?

Samtlige informanter peker på begrunnelser for hvorfor andre som deler deres meninger, velger å ikke gå åpent ut med meningene sine. Derfor er det interessant å spørre hvorfor informantene likevel har valgt å gå ut med sine meninger.

Når informantene får spørsmål på om hvorfor de har valgt å ytre seg kritisk til islam, når de peker på flere grunner til at andre velger å la være, svarer åtte av informantene at «jeg er født sånn», «jeg står for de meningene jeg har», «jeg har alltid vært frittalende» eller lignende. Egen deltagelse blir forklart med personlighetstrekk. Tor, 60 år, sier at han «alltid [har] vært frittalende og har ikke annet enn forakt til overs for politisk korrekthet og feighet. [...] Jeg har aldri greid å brenne inne med mine meninger». Jan forklarer det slik:

A: Så lurte jeg på, for du sa at du kjenner folk som mener det samme, men som lar være å skrive. Hva gjør at du velger å skrive i Facebook-offentligheten, altså at du tør å gå ut med meningene dine?

I: Jeg er født sånn.

A: Ja, vil du utdype det litt

I: Nei, altså, det ligger til min natur å si mine meninger. Det er ikke bestandig at det er like lurt, men jeg har bestandig vært sånn.

I tillegg til begrunnelsene nevnt ovenfor, om hvorfor informantene, til tross for at de forstår at mange andre ikke deltar, *likevel* velger å delta i debatt på nettet, er det politiske engasjementet en vesentlig forklaring som vi skal se nærmere på i neste kapittel. Først vil jeg presentere to ikke-politiske motiver til, som muligens kan sies å være ikke-politiske motivasjoner av en viss betydning for noen av informantene.

5.2.5 Deltagelse og identitet

I intervjumaterialet kommer det frem to aspekter ved deltagelse i islamkritikk som knytter seg til informantenes identitet. Det første handler om at informantene er bedre informert enn andre. For å si noe om på hvilken måte deltagelse i islamkritisk debatt på nettet kan påvirke informantenes identitet og oppfattelse av seg selv, har jeg spurt dem om hva de mener om de som er uenig med dem. Seks av informantene svarer relativt likt, der hovedbudskapet er at de som er uenig er naive og ikke har satt seg inn i saken. Harald på 69 år svarer slik:

Nei, jeg tenker jo det at da har de ikke satt seg inn i saken i det hele tatt, og det er jo...Det som er mest uhyggelig at de lukker igjen øyne og ører, for den som vil vite noe om saken i dag, de har ikke noe problem med å få kunnskap.

Tor svarer slik når han blir spurt om hva han tenker om de som er uenig med ham.

De kan umulig ha fulgt med eller de tilhører en gruppe hvor alle er unisont enige i hva gruppen mener, og hvor det bryter med det kollektive å mene noe som ikke stemmer med gruppens påtvungne oppfatning. Mange er også feige og vil ha fred for en hver pris.

Ved å plassere de som er uenig med dem i kategorier som «uopplyste» og «naive», blir informantene selv de opplyste. Et mindretall av informantene viser en større aksept for at folk har ulike meninger. En av dem er Svein:

A: Hva tenker du om de som er uenige med deg og som ikke ser på muslimsk innvandring som noe problem.

I: Nei, hvordan jeg ser på dem? Jeg ser vel ikke på dem som noe dårligere menneske av den grunn. Alle mennesker har jo forskjellige meninger på mange ting, ikke sant.

Jeg ser ikke ned på det. Men jeg blir litt ivrig hvis jeg begynner å diskutere med noen, og argumenterer for at vi må prøve å bremse ned litt.

Det andre aspektet handler om at informantene er modige. Som vi har sett tidligere snakker Morten om vennene som «tør å stå frem» ved å like eller kommentere innlegg på Facebook, og Tor sier at han «har ikke annet enn forakt til overs for politisk korrekthet og feighet». Vi kan derfor tenke oss at det for enkelte av informantene oppleves som modig å være blant dem som tør å stå frem, være blant dem som går imot «det politisk korrekte».

De to sistnevnte aspektene er det som kommer nærmest ikke-politiske motivasjon for deltagelse i islamkritikk på nettet. I all hovedsak er det likevel det politiske engasjementet og forestillingene om samfunnet som trekkes frem når informantene forklarer sin deltagelse. Det er ikke overraskende, av flere grunner. For det første er deltagelsen naturligvis motivert av politisk ståsted. Å undersøke andre årsaker og motivasjoner for deltagelse må ikke ses på som et forsøk på å undergrave informantenes politiske engasjement. For det andre vil jeg hevde at ikke-politiske motivasjoner vil være vanskeligere å få tak på, fordi de muligens ikke oppleves som like viktige eller tydelige for informantene. Mitt datamateriale kan derfor sies å ikke gi tilstrekkelig innsikt i denne problemstillingen. Funnene jeg presenterer er likevel interessante for den videre analysen, og jeg lar det stå som et bakteppe når vi nå skal ta for oss hvordan informantenes forestiller seg globalisering, hvordan de opplever den offentlige sfære og deres demokratiforståelse.

5.3 Informantenes forestilling om islamisering

Sentralt i informantenes forestilling om globalisering er *forestillingen om islamisering*, at Norge blir «islamisert». En konsekvens av globaliseringsprosesser er at det blir stadig flere muslimer i Europa, og de frykter at muslimer skal komme i flertall og innføre sharialover.

Både selvopplevde hendelser og inntrykk gjennom medier har påvirket informantenes forestillinger. Forestillingen om islamisering strekker seg både fremover og bakover i tid, og danner på den måten en helhetlig forestilling om globaliseringens konsekvenser. Enkelte av informantene trekker frem historiske hendelser som bekrefter deres forestilling om muslimers langsiktige plan, og de har tegnet opp et framtidsscenario som er ustoppelig eller vanskelig å stoppe. Noe drastisk må skje hvis norske myndigheter skal klare å stoppe utviklingen, og som vi skal se i neste del jobbes det mot islamkritikere på flere plan.

Forestillingen manifesteres i historier og symboler. Muslimer blir fremstilt som uærlige, og flere av informantene eksemplifiserer dette med at muslimer søker asyl på feil grunnlag siden de drar tilbake til opprinnelseslandet på ferie. Muslimer har en skjult agenda, og vil egentlig «ta over» Norge. De er ikke norske og «en del av oss», selv om de har statsborgerskap, for de er «først og fremst muslimer». Informantene opplever det som problematisk at norske muslimer blir kalt norske. Steger mener at en konsekvens av globaliseringen er at identitet basert på nasjonalitet blir destabilisert. I forestillingen om islamisering handler nasjonal identitet delvis om etnisitet, men først og fremst om verdier. Globaliseringen preger informantene både objektivt, gjennom teknologi, og subjektiv, gjennom eksempelvis å følge seg tilsidesatt i eget land.

Forestillingen appellerer til sterke følelser. Som nevnt i teorikapittelet er det ifølge Jacobsen og Andersson en av fordelene ved teorien om sosiale forestillinger, sammenlignet med framing-teori, nettopp at teorien tar høyde for følelser og verdier i større grad. Informantene frykter for barn og barnebarnas fremtid. De er redde for kriminalitet, og terror. Overfallsvoldteker står som et symbol på islamisering av Norge. Forestillingen om islamisering tegner opp et skille mellom det norske samfunnet som er bygget på fornuft og rasjonalitet, mot muslimenes samfunn som er bakstreversk og uforanderlig, med gammeldagse lover.

Sentralt i forestillingen om islamisering er også norske medier og politikeres rolle. Sterke krefter innad i Norge jobber for denne utviklingen. Vi skal se mer på hvordan islamkritikerne opplever å bli motarbeidet i neste del av dette kapittelet.

Steger har sett på hvordan ideologier har blitt preget av utviklingen fra en overordnet forestilling om det nasjonale til en overordnet forestilling om det globale. Det er mulig å hevde at Eurabia er en ideologi, men informantene er ikke tilhenger av denne ideologien. Den kan sammenlignes med det Steger kaller for jihadglobaliseme. Informantene vil jobbe mot en utvikling som er i tråd med Eurabia-teorien. Som beskrevet i bakgrunnskapittelet kalles denne motstanden tidvis for kontrajihadisme. Informantene er ikke helt samstemte i sin beskrivelse av globaliseringens konsekvenser, men jeg vil likevel hevde at de kan plasseres i en kontrajihadistisk tradisjon. Strømmen beskriver som tidligere vist kontrajihadisme for «en løs ideologi som preges av muslimhat, forakt for den politiske venstresiden – som gjerne inkluderer de fleste europeiske partier – og av konspirasjonsteorier rundt Eurabia». I det følgende kommer jeg til å argumentere for at informantene slutter seg til troen på Eurabia-

teorien, og i neste del av dette kapittelet vil jeg vise at informantene har lite til over for den politiske venstresiden. Samtidig vil jeg si at informantenes beskrivelser bygger opp under Strømmens beskrivelse av kontrajihadisme som «en løs ideologi». Informantene vektlegger ulike elementer som man finner innen kontrajihadismen. Som vi skal se trekker enkelte av informantene frem denne «krigen» som angivelig pågår mellom islam og Vesten, mens andre er mest opptatt av hvordan den politiske venstresiden jobber for å islamisere Norge. Det kan diskuteres om kontrajihadisme er en ideologi eller ikke, og det er ikke avgjørende for denne oppgaven. Men vi kan tenke oss at kontrajihadismen i så fall er en ideologi som har oppstått som en konsekvens av globaliseringen, samtidig som det blir trukket linjer bakover i historien.

Taylor mener at sosiale forestillinger kan starte som teorier hos en elite. Kontrajihadismen, og Eurabia-teorien som den er tett forbundet med, kan ses på som en teori. Hvorvidt disse teoriene har oppslutning hos en elite eller ikke er vanskelig å si, men i siste del av dette kapittelet vil jeg se dette i lys av blant annet Bangstads argument om at mediene og den liberale holdningen til ytringsfriheten har bidratt til å gjøre islamfiendtlige holdninger mer akseptert.

Informantene oppgir ulike grunner til at de i utgangspunktet ble kritiske til islam. Noen nevner 11. september og karikaturstriden, andre peker på hendelser i Midtøsten. Andre peker på konsekvenser av innvandring, og da muslimsk innvandring spesielt, som avgjørende. Det gjelder blant annet Morten, som opprinnelig er fra Nord-Norge. Han forteller at han helt siden han var et barn har vært interessert og kritisk til religion, og da spesielt kristendom. Tidligere hadde han fordommer mot islamkritikere:

Jeg syns de var teite, og syns de var rasistiske, og tenkte: «Hvorfor kan ikke alle bare være snille med hverandre?» Men så flyttet jeg til Oslo i 2002, så... Også har jeg mine opplevelser, og så begynte jeg jo å skjønne ting, og ja...

Jeg vil nå presentere argumenter for det jeg mener er forestillingen om islamisering, ved å vise til eksempler fra datamaterialet. Først vil jeg argumentere for at informantene i større eller mindre grad slutter seg til vesentlige elementer i Eurabia-teorien. Videre vil jeg presentere eksempler på det informantene opplever som problematisk med islam og muslimer. Avslutningsvis vil jeg kort oppsummere denne delen av kapittelet, før jeg tar for meg informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære.

5.3.1 Eurabia

Helt vesentlig for informantenes forestilling om verden og globalisering er Eurabia-teorien, som ble beskrevet i bakgrunnskapittelet. Ingen av informantene nevner begrepet «Eurabia»⁵, men flertallet av dem beskriver likevel en utvikling som helt eller delvis sammenfaller med teorien. I det følgende vil jeg ta for meg ulike elementer i Eurabia-teorien og vise hvordan informantene støtter seg på Eurabia-teorien i sin begrunnelse for å være kritisk til islam. De tre elementene er 1) Muslimer har en felles agenda om å ta over verden, 2) Mediene er delaktige i «islamiseringen» av Norge og 3) Politikere er delaktige i «islamiseringen» av Norge.

Muslimer har en felles agenda om å ta over verden

En sentral del av Eurabia-teorien er at alle verdens muslimer har en felles agenda om å ta over Europa. Et flertall av informantene peker på den økende andelen muslimer i befolkningen som et problem. Terje fra Nord-Norge beskriver utviklingen slik:

Ja, det er sånn islam sprer seg. De kommer over en viss prosent av befolkningen, så kan de begynne å bruke hardhendte metoder.

Også Geir beskriver en demografisk utvikling:

Det går jo den veien. Vi klarer jo knapt å reprodusere oss selv, men de klarer det ganske godt, for å si det sånn. Så mattestykket går jo opp i deres favør så det ljoer.

Et vesentlig poeng i Eurabia-teorien er, som beskrevet i bakgrunnskapittelet, at *alle* muslimer er med på planen om å ta over Europa. For å utforske dette ble informantene spurt om man kan skille mellom «radikale og moderate» muslimer⁶. Det er delte meninger, men et knapt flertall mener at det ikke er et poeng å trekke et skille, og kommer med lignende forklaringer til den Geir gir:

Når de blir mange nok og kan stille makt bak kravet, for å si det sånn, da nytter det ikke at 70 prosent av dem er det man kaller moderate muslimer, for de er livredde de andre 30 prosentene som styrer hele kalaset.

---

⁵ Eurabia-teorien blir, som beskrevet i bakgrunnskapittelet, omtalt som en konspirasjonsteori, og det er mulig at det påvirker bruken av begrepet.

⁶ Her er det ikke presisert hva begrepene «radikale og moderate» muslimer betyr, men det vesentlige her er å utforske hvorvidt informantene oppfatter at alle muslimer har en felles agenda.

Flere av informantene beskriver et framtidsscenario der også «moderate» muslimer vil ta del i muslimers overtagelse av Europa. Flere av informantene etterlyser «bevis» på at moderate muslimer tar avstand fra radikal islam, blant annet Terje:

[...] Og det syns jeg blir litt fattigslig, når du ikke stiller dem til veggs og får dem til å ta avstand fra den typen ting. Jeg tenker på det såkalte «moderate muslimske miljøet». De er nødt til å komme på banen og ta avstand fra det. De er nødt til å ta avstand fra sharia, de er nødt til å ta avstand fra halal, de er nødt til å gi avkall på tildekking i det offentlige rom. De er nødt til å gi avkall på kjønnssegregering, alt dette her som ikke hører hjemme i et åpent samfunn. Og så kan de tro på hva de vil, for min del. Jeg bryr meg ikke om hva de tror på.

Sentralt i «islamofobi» er som vi har sett nettopp at man ikke skiller mellom muslimer, og har samme forventninger og fordommer overfor alle muslimer. Dette vil også komme frem i neste avsnitt når vi skal se på mediernes omtale av muslimer. Noen av informantene mener at det er et skille mellom «moderate» og «radikale» muslimer. Som vi skal se senere er det også flere av informantene som vil skille mellom islam og muslimer. Det er likevel et flertall av informantene som viser støtte til Eurabia-teorien når det gjelder troen på at muslimer har en felles agenda om å ta over Europa. Denne forestillingen preger informantenes forestilling om det globale. Muslimer utgjør en trussel utenfra, og som vi skal se ønsker informantene å beskytte Norge og norske verdier fra denne trusselen. Samtidig mener informantene at problemet ikke bare er utenfor nasjonalstaten. Mediene og politikerne i Norge en del av trusselbildet.

Mediene som delaktige i «islamiseringen» av Norge

Samtlige informanter er kritiske til de tradisjonelle mediene i Norge. Jeg vil se nærmere på i hvilken grad islamkritikere føler at de blir representert og behandlet av mediene senere i dette kapittelet. Her vil jeg først belyse hvordan informantene har en mistro til norske medier, noe som underbygger bildet av at et flertall av informantene har holdninger som sammenfaller med Eurabia-teorien. Det er gjennomgående at informantene tror at norske medier har en agenda når de dekker islam. Det er to meninger som går igjen: At mediene ikke forteller sannheten og at mediene blir styrt eller påvirket av politikerne.

Ingen av informantene mener at norske medier dekker islam og muslimsk innvandring på en god måte. To av informantene, blant annet Trond som har vært med i SIAN omtrent siden oppstarten, påpeker dog at situasjonen er noe bedret de siste årene, ved at kritikere i større

grad får komme til ordet. Et poeng som flere av informantene peker på er hvordan mediene unnlater å oppgi etnisiteten til gjerningsmenn i kriminalsaker. Geir trekker frem dette eksempelet:

Det er for eksempel hun damen som tok den ungen og putten den opp ned i bøtta. Det var «den norske kvinnen», «Oslo-kvinnen» og «den britiske kjæresten». Hun er jo da norsk-pakistaner med muslimsk bakgrunn, han er britisk-pakistaner og muslim. Du må liksom lese hele stykket og da kommer det kanskje frem. Så var hun tegnet i rettsalen her for noen dager siden, med langt lyst blondt hår. Da driver de og pynter på...da skal det se ut som om det er ei fra tjukkeste Toten, for å si det sånn. Men alle vet at hun ikke er etnisk norsk, men det skal liksom ikke frem, det har ikke noe med tema å gjøre. Så prøver de å pynte på det, sånn at det ser ut som om hun er en av oss.⁷

Her utfordres tanken om identiteter basert på statsborgerskap, noe Steger mener er en konsekvens av globaliseringen. Kvinnen det er snakk om i sitatet over blir beskrevet som norsk, men Geir vil ikke godta «at hun er en av oss» og skaper på den måten et oss/dem-skilte innenfor identitet basert på statsborgerskap.

Flere av informantene mener at mediene er «politisk korrekte», noe jeg vil komme tilbake til i delen om islamkritikernes rolle i den politiske debatten. I denne delen er det mest relevant å undersøke hvorvidt informantene har tiltro til mediene. Som nevnt mener flere av informantene at mediene blir styrt eller påvirket av politikerne. Frode er 40 år og bor i Oslo. Han forklarer det slik:

Pressestøtten gjør at vi får medier i Norge som i liten grad kan sies å være nøytralt politiske. Eller bukken som passer havresekken. Da får du fort journalister som støtter de partiene som vil at det skal være pressestøtte. Og da er det sånn gjensidig avhengighetsforhold mellom de journalistene som støtter pressestøtte og de politikerne som ønsker å gi det.

Det er gjennomgående at det er «den politiske venstresiden» som påvirker mediene, og flere nevner Arbeiderpartiet i sær. Terje sier det slik:

---

⁷ Geir omtaler en sak der en 28 år gammel kvinne ble tiltalt for å ha mishandlet og drept sin ett år gamle datter. Datteren ble holdt opp ned i en bøtte med vann, og et halv døgn senere døde hun. Drapet fant sted i 2010. Kvinnen ble dømt til 8 års fengsel i mars 2014, men riksadvokaten har anket dommen. Kilde: <http://www.nrk.no/nyheter/1.11446388>

Og det er jo også sånn, ikke sant: Hvem er det som er journalister? Det er jo venstresiden. Altså venstresidefolk, ikke partiet Venstre. Det er Arbeiderpartiet sine folk som sitter i media.

Flere av informantene peker også på at det å unnlate å skrive om «problemer med muslimsk innvandring» også er en måte å vri sannheten på. Et flertall av informantene forteller at de finner bedre, og det de mener er mer sann, informasjon på internett. 69 år gamle Harald mener at internett har vært vesentlig for hans engasjement rundt islam:

[...] tidligere fikk man jo kun informasjon stort sett gjennom lokalaviser og NRK, men nå har man jo fått absolutt større tilfang av opplysninger i og med at vi har fått internett og bredbånd, sånn at vi kan fange inn kunnskap og opplysninger og se hva det er som foregår. Det er jo sånn som har skjedd i de senere årene, og særlig i vårt tilfelle, at vi har fått den tilgangen til opplysninger, og mulighet til å delta.

Her synliggjøres det hvordan teknologiutvikling er en vesentlig del av globaliseringen, og hvordan teknologiutvikling, som internettilgang, bidrar til at hver og en lettere kan få informasjon fra hele verden. Dette er en del av det Steger beskriver som den objektive delen av globalisering.

Politikere som delaktige i «islamiseringen» av Norge

Informantene deler en generell skepsis mot politikere eller enkelte politiske retninger. Flere av informantene mener at politikerne er naive overfor islam og muslimsk innvandring, andre mener politikere ikke har nok kunnskap. Det er flere av informantene som mener at politikeres holdning overfor islam og muslimer i Norge preges av konfliktskyhet og frykt. Morten, 41, sier det slik:

... for det første mangler de vel kunnskap, og for det andre er de jo opptatt av... ved å hele tiden tilpasse seg så tror de vel at de skal unngå konflikter. De er vel redde for dette. De er jo ikke så dumme, de vet jo hva som har skjedd veldig mange andre steder. Så de håper jo at hvis de bare underkaster seg i tilstrekkelig grad, så vil muslimene forbli snille.

Berit mener at «politikerne prøver å lure oss trill rundt» og legger til at mediene er styrt av «de røde». Dette er utsagn som ligger tett opp mot Eurabia-teorien.

Flere av informantene differensierer mellom hvilke politikere det er som har skylden for «islamiseringen» av Norge. De presiserer at det er venstresiden i norsk politikk, med

Arbeiderpartiet som største parti i spissen, som har ført en politikk som har ledet til endringer de ser i dagens samfunn, og som de misliker. Gerd, 67 år, fra Oslo mener at Ap har vært veldig «ettergivende», og trekker frem som eksempel at det godtas at asylsøkere som har fått opphold i Norge reiser tilbake til opprinnelseslandet sitt på ferie. Terje fra Nord-Norge mener at venstresiden «kjemper muslimenes sak», og peker på det han mener er et paradoks:

Det som også er rart med venstresiden, skjønner du, for venstresiden har jo vært helt i spissen for å drive tilbake kristendommen i Norge og sekularisere samfunnet. Få bort kristne symboler, få bort kristendomsundervisning fra skolen, og alt det der. Også omfavner de en ideologi som er hundre ganger verre. Hundre, du kan bruke hundregangen i forhold til islam og kristendommen, minst. Hundre ganger verre.

Flere av informantene nevner organisasjoner som SOS Rasisme og Blitz-miljøet. Frode fra Oslo er en av dem:

I: Nå ser ikke jeg primært på muslimene i Norge som det store problemet her. De er så få allikevel, jeg tror ikke det er de som treffer igjennom. Alle de tingene som har skjedd rent politisk i Norge, jeg tror, da snakker vi fort om andre organisasjoner som er ledet av folk som er like lyse i huden som meg, som ikke er muslimer, som medvirker til det.

A: Hva tenker du på da?

I: Antirasistisk senter, SOS Rasisme, Rødt, Blitz og så videre.

Et flertall av informantene uttrykker en skepsis til politikere, og spesielt den politiske venstresiden, og man kan her trekke paralleller til teorien om Eurabia. Flere peker på at det de omtaler som en negativ utvikling i Norge er villet politikk fra venstresiden. Det er interessant å se dette i lys av Calhouns beskrivelse av hvordan globalisering blir sett på som en uimotståelig kraft. Funnene over viser at informantenes forestilling om verden har klare paralleller til Eurabia-teorien, og de ser på islams utbredelse som en del av globaliseringen. Samtidig mener de at medier og politikere i Norge bidrar til denne utviklingen, og at annen politikk kan stoppe den. Forestillingene om Eurabia kan ses i lys av forestillingen om det globale, men forestillingen om det nasjonale, som Steger også beskriver, gjør seg også gjeldende. I det følgende skal vi se hvorfor informantene er opptatt av å beskytte Norge og norske verdier.

5.3.2 Problemene med islam

For å forstå hvorfor informantene er skremt av tanken på en utvikling i tråd med Eurabia-teorien, må vi se på hva det er de mener er problematisk med islam og muslimer. Funnene i datamaterialet kan deles i to. Det første er at religionen/ideologien islam fremmer verdier som ikke lar seg kombinere med vestlige verdier. Det andre er problemer muslimer forårsaker i Norge i dag.

Muslimer utfordrer våre verdier

Når informantene skal forklare hvorfor de er kritiske til islam og/eller muslimer, er det et flertall av dem som peker på religionen og det som står i Koranen som problemet. Terje forklarer det slik:

De støtter seg ikke til grunnloven og den loven i det landet de kommer til. De har en lov, de har en perfekt lov og det er også en ting som er skummelt med islam skjønner du. Det er den graden islam setter seg hos dem. Det er ikke bare en klubb de er med i. Hadde det bare vært en klubb de var med i hadde det ikke vært farlig. En strikkeklubb eller noe er overhodet ikke farlig. Det definerer hvem de er. De er ikke først og fremst en person sånn som jeg og du er. De er først og fremst muslim. Først og fremst er de et religiøst menneske. Alt som kommer fra Gud er perfekt.

Også her blir identitet knyttet til statsborgerskap problematisert. Muslimer blir her plassert inn i det Taylor beskriver som den førmoderne moralske orden. De har en lov som er gitt av en guddommelig makt som har eksistert i uminnelige tider. De kan derfor ikke «forholde seg til loven i det landet de kommer til», som er basert på en moderne moralsk orden, der gjensidig respekt og tjenesteyting er grunnsteinene. Flere av informantene mener at islam er en ideologi, vel så mye som en religion. På spørsmål om hva det er muslimer utfordrer i det norske samfunnet, svarer Geir:

Ja, det er rett og slett det at de følger koranen, og den kan de ikke følge. Og hvis du er en muslim, så er det skrevet i stein det som står inni den boken der, og det er jo en kokebok i jævelskap spør du meg. Så påstår de at det er en religion som vi må respektere og alt det der, men så vidt jeg har forstått, så er det vel en plass mellom ni og fjorten prosent religion, og resten er ideologi.

Terje mener også islam er en ideologi, og at det er problematisk:

Det er en oberst, han er ikke oberst lenger nå, men Alan West, i det amerikanske forsvaret, som svarte på et spørsmål om islam. Og han sier at det er ikke... Hvis du kun skal dra dit det smeller, også smeller det et annet sted så skal du dra dit, så blir du farende rundt og slukke branner hele tiden, hvis du ikke ser at hovedproblemet er islam. Du kan ikke få gjort noe med islamisme og terrorisme hvis du ikke skjønner det at det er islam som er problemet.

Trond gjenforteller fra en video som heter *The three stages of Jihad*, hvor «David Wood forklarer hva som skjer når et samfunn islamiseres»:

Hele kloden skal bare bestå av, altså bare de som dyrker Abrahams gud, altså avgudsdyrkere har ingen plass på denne kloden. Jeg mener, i og med at jeg er en avgudsdyrker selv, så ligger det vel i sakens natur at jeg ikke setter pris på den type tankegods. Det er det å se på de historiske konsekvensene av islamisering fra Medina på 620-tallet til det vi ser i Frankrike i dag, ikke sant. Der er det etnisk systematisk rensing av franskmenn. Og Kosovo, Libanon, you name it, Nigeria. Altså overalt så ser man at blir det mange muslimer et sted så går de løs på de som ikke er muslimer og det er jo det som står i Koranen også, at de skal være, hva skal jeg si, tolerante ovenfor ikke-muslimer når de er få og intolerante når de blir mange. Det står blant annet i 8.66 og 8.67 i koranen at det er en sånn dynamikk i dette. Så det er et empirisk, det er et ekstremt godt empirisk belegg for at det er veldig uheldig for de som ikke er muslimer, og det er også veldig godt underbygget av, altså den teorien som ligger bak. [...] Så det er vel bakgrunnen for mitt syn på dette.

Trond plasserer på denne måten forestillingen om islam som en trussel inn i en historisk kontekst, og forestillingen er i tråd med kontrajihadismen. Det blir tegnet et bilde av islam som en ideologi der lovene stammer fra uminnelige tider, og kan ikke endres. Dette har klare paralleller til det Taylor beskriver som førmoderne samfunn. For Taylor står det førmoderne samfunn som en motsats til det moderne samfunn der rasjonalitet og kritisk tenkning er vesentlige komponenter. Her presenteres islams logikk som en trussel mot alle ikke-muslimsk samfunn, og med det også en trussel mot Norge.

Samtidig som et flertall av informantene mener at man ikke kan skille mellom «radikale» og «moderate» muslimer, er det flere av informantene som vil skille mellom islam og muslimer.

Trond, som mener at «overalt så ser man at blir det mange muslimer et sted så går de løs på de som ikke er muslimer», nyanserer også bildet litt:

Også mener jeg at det er en forskjell mellom, ja jeg mener vel de er mest interessante hvis man er litt nyansert i den forstand. Det høres kanskje litt rart ut, men det er jo en forskjell på det som den enkelte muslim, det samsvarer ikke nødvendigvis med det som står i koranene. Det er noe man fødes inn i. Det er jo mange muslimer som ikke er kjent med innholdet i koranen og vet ikke hva ideologien går ut på i det hele tatt. Man må ha... Det må vi være klar over. De oppfatter det annerledes, blant annet fordi de har ikke samme virkelighetsoppfatning.

Det er interessant at Trond her viser at det ikke bare er konflikt mellom ulike ideologier eller politiske holdninger. Det handler også om at ulike virkelighetsoppfatninger kolliderer. Morten sier at han helst vil snakke om «islam og ikke muslimer». I likhet med Trond er det også flere av de andre informantene som mener man kan skille mellom islam og muslimer, blant annet Harald:

Ja, altså det er jo ikke muslimene i og for seg, det er jo den ideologien som kommer med de som utfordrer det norske samfunnet, og det er vel stort sett på alle områder.

Svein forteller om en episode på jobben der han pratet med en muslimsk kollega:

Men jeg kan også ha god dialog med enkelte muslimer, jeg har ikke noe problem med det. Jeg hadde en diskusjon med en kar som er på jobben, som forresten er en veldig hyggelig og ordentlig kar og som gjør jobben sin på en skikkelig måte, og jeg sa til han: jeg liker ikke islam, sa jeg, men jeg liker deg. Du er en bra mann, men jeg liker ikke religionen din. Han ble veldig stram i masken, og da sa jeg til han: Den dagen du kom ut av din mor, og jeg kom ut av min mor, da var hodene våre akkurat like tomme, det er alt dette tullet som våre foreldre og andre folk dytter inn i skolten på oss, det er det som ødelegger oss. Det er det som gjør at det blir motsetninger mot hverandre. Da stod han og tenkte, og så sa han: Du har faen meg rett, sa han.

Å skille mellom islam og muslimer er likevel ikke uproblematisk. Terje sammenligner islam med nazisme, fordi «i koranen skal det blant annet stå at dommedag ikke kan komme før alle jødene er bekjempet. [...] Da har islam og nazisme ett og samme mål.» Videre problematiserer han å skille mellom islam og muslimer:

Men det går ikke an å angripe nazismen uten å også komme med en temmelig skarp pekefinger mot nazistene, altså de som er bærere av ideologien. Og det samme ser jeg også med islam. Det går ikke an å kritisere islam, uten å også kritisere dem som bærer ideologien islam. Og det er jo muslimene.

Terje er ikke alene om å sammenligne islam med nazisme, og denne sammenligningen har en annen implikasjon: Man kan vanskelig forestille seg at nazismen kan utvikle seg og endre seg til å bli sett på som stuerent. Denne sammenligningen kan derfor sies å fordømme islam som en negativ og farlig ideologi for all fremtid.

Når informantene skal beskrive hva muslimer i Norge utfordrer i det norske samfunnet, trekker de fleste frem «våre verdier». Videre nevnes det kvinnesyn, syn på menneskerettigheter, og kultur. Informantene er opptatt av å forsvare disse verdiene mot «islamisering». Morten som bor i Oslo beskriver det slik:

Det er jo verdiene deres, da, som ikke er... Det er jo helt på tvers av våre verdier. Det blir en kjempestor utfordring. [...] Menneskesyn, måten de behandler kvinner på, måten de vil eller vil behandle vantroe eller dem som ikke er muslimer på. Det er en fascistisk ideologi, så, sånn som jeg ser det i hvert fall.

I tillegg til menneskerettigheter og kvinnesyn trekker flere informanter frem rettsoppfatning, Sharia-lover, halalslakting, kriminalitet og oppdragelse som områder der norske og muslimske verdier kolliderer. Morten mener også at muslimene ofte er kriminelle:

Du kan jo ta for eksempel overfallsvoldtekter i Oslo. Det er jo islam som står bak. Eller du kan se fellesnevneren for dem som begikk overgrepene, det var jo det av de hadde lest den samme boken, og den boken heter Koranen.

Overfallsvoldtekter kan ses på som et symbol for informantenes forestilling om islamisering. Forestillingen om muslimer som en trussel manifesteres i ulike historier og hendelser. Flere av informantene trekker frem historier fra media om muslimer som har begått kriminelle handlinger, eksempelvis den nevnte historien om kvinnen som drepte barnet sitt ved å drukne det i en bøtte med vann. Andre trekker frem mindre dramatiske historier, som at enkelte skoler og barnehager skal ha sluttet med Santa Lucia feiring eller ikke lenger har pålegg laget av svin på grunn muslimske barn.

Oppfatningen av muslimer som et problem i det norske samfunnet i dag

Fire av informantene forteller om personlige opplevelser med muslimer i Norge. Tre av dem forteller at de har hatt både positive og negative opplevelser med muslimer, men Berit forteller bare om negative opplevelser:

Ja, det er vel egentlig ikke noen spesiell hendelse, det er vel flere hendelser. Det å gå på gata og ikke tenke på noe som helst og så blir spyttet på for eksempel. Sønnen min ble jo, sønnen min og dama, de ble banket halvt i hjel av syv-åtte stykker av de der. Pluss at jeg jobbet sammen med noen av de på sykehjem, og har sett hvordan de egentlig oppfører seg og hva de egentlig sier når de tror at ingen hører på. Det har vært skremmende.

Videre forteller hun om to opplevelser på jobben. To muslimske, mannlige kolleger skal ha snakket om at de så frem til å bli sykepleiere, «for da kunne de sette dødssprøyter på så mange nordmenn de orket». Den andre historien er om en muslimsk, kvinnelig kollega som stjal fra pasientene og behandlet dem dårlig. Hun legger til:

Pluss måten de håner alt som er norsk på, og den latteren de liksom har når de forteller hvor mye de får i trygd og hvor rare vi nordmenn er i det hele tatt. Det er en veldig stor kulturforskjell. Jeg vil jo rett og slett ikke ha dem her.

Det er også interessant å se på at flertallet av informantene ikke har hatt personlige opplevelser med muslimer. Terje i Nord-Norge forklarer at han ikke har truffet mange muslimer fordi han «bor utenfor folkeskikk», og at det ikke er mange muslimer som bor der. Flertallet av informantenes sosiale forestilling er dermed skapt gjennom medier eller historier fra bekjente. 60 år gamle Tor mener at den økte innvandringen har stilt ham og andre enslige i en dårligere posisjon. Han svarte skriftlig, og skriver:

Det har allerede endret mitt liv på den måten at jeg f.eks. som enslig er oversett av politikerne. De kan begrunne sin motstand mot å bedre ensliges situasjon i at mange (stort sett muslimske innvandrere) har det verre. Innvandringen har også vært med på å presse leie- og boligprisene i været og gjort det å eie sin bolig umulig for en stor del av oss enslige fordi det er et stort etterspørselsoverskudd i samfunnet som består av et stort «usynlig» etterspørselsoverskudd i markedet. Det har også ført til at jeg ikke lenger liker meg i Oslo. Jeg unngår byen med mindre jeg må dit i jobbsammenheng. Jeg føler meg fremmed i min egen by og tilsidesatt i mitt eget land.

Dette sitatet illustrerer hvordan flere nivåer, mikro til makro, blir knyttet sammen i forestillingen om globalisering, slik Steger beskriver det. Innvandring til Norge er en del av globaliseringen, og innenfor den nasjonale rammen påvirker det Tor og hans liv ved at «han gruppe», enslige, blir overhørt av politikerne. På et personlig nivå føler han seg fremmed i egen by. Flere av informantene uttrykker uro over at muslimske innvandrere samler seg i «ghettoer» og Tor bekymrer seg over konsekvensene ved økt muslimsk innvandring:

Det må bli slutt på at vi tar inn analfabeter og folk som ikke kan brukes til noe, og som danner en stadig voksende gruppe fattige som blir stående på utsiden av samfunnet. Denne gruppen misfornøyde og sinte menn er farlig. Vi vil få ghettoer der opptøyer og bråk er en del av hverdagen dersom ikke dette får en slutt.

Summen av de kolliderende verdiene og problemene muslimer skaper i det norske samfunnet fungerer som argumenter for at nordmenn og muslimer (her beskrevet som separate grupper) umulig kan leve sammen i fred og fordragelighet. Informantene viser også hvordan muslimer ikke har noe positivt å tilføre det norske samfunnet, heller tvert imot.

Målsetting

Informantene vil forhindre «islamisering av Norge» og etterlyser at norske politikere «står opp for norske verdier». Terje forteller hva han vil at politikerne skal gjøre:

Står opp for norske verdier, eller ikke norske verdier, men vestlige verdier. Menneskerettighetene, står opp for menneskerettigheter, står opp for ytringsfrihet

Et flertall av informantene uttrykker at de også ønsker redusert muslimsk innvandring til Norge. Berit er den som uttrykker seg sterkest:

A: Hva tenker du bør gjøres? Hva bør politikere i Norge gjøre mener du?

I: De må stenge grensene. Og så får de hive ut alle som begår lovbrudd og ta fra dem, de som har fått norsk pass, ta fra dem passet, uansett. Og ikke noe trygd i hjemlandet. De som ikke bidrar selv, de skal ikke ha noe.

Dette er et av flere eksempler på at informantene har en forestilling om «det norske samfunnet» og hvem som hører hjemme og ikke hører hjemme der.

Frykten for fremtiden

Informantenes problembeskrivelse varierer, og spesielt om hvorvidt muslimer utgjør et stort problem i dagens Norge. En del mener at man i dag ikke har store problemer, og alle, også de

som mener at muslimer er et problem i det norske samfunnet i dag, mener at det kommer til å bli verre. En av dem er Geir:

... jeg tror vi kommer til å slite om X antall år. Du ser i London nå, der er det enkelte soner som politiet sliter med å gå inn i. I Paris er det mange sånne soner. Hvis du ringer til politiet så kommer de ikke med mindre de må. Og kommer de, så blir de kastet stein på. Det har de begynt med i Sverige også så jeg. Og kaster stein på ambulansene sånn at de vil ha politibeskyttelse hvis de må hente noen. De lager parallelsamfunn, sånn at de får være i fred i disse områdene de er mange. Du får et samfunn i samfunnet på en måte. Det er veldig surt å få rett, så jeg håper jeg tar feil, men du ser der de har holdt på lenger og i større monn, hvordan det går der.

Ved å vise til andre steder der «islamiseringen» har kommet lenger, underbygges forestillingen om at en konsekvens av økt muslimsk innvandring alltid er parallelsamfunn og konflikt. Ingen andre forklaringsfaktorer enn at dette er muslimer blir trukket inn i analysen.

Flere av informantene nevner også at muslimsk innvandring i hovedsak vil være et problem for kommende generasjoner, og ikke for dem selv. Flere uttrykker bekymring for barn og barnebarns fremtid. Terje beskriver det slik:

Dette er nok en utvikling som vil ta litt tid. Det er nok ikke i vår levetid vi vil se noe farlig. Det blir nok ikke farlig for oss, i vår tid. Men jeg synes ikke vi skal sitte å se på det av den grunn.

Når Trond blir spurt om han har merket noen konsekvenser av muslimsk innvandring i Norge per i dag, svarer han slik:

Nei, så langt så er det jo relativt beskjedent, i samsvar med det som står i koranen. Det er litt sånn som HIV-viruset. Altså hvis du får det viruset vil du ikke få så veldig mye helsemessige konsekvenser de første årene. Men du...på et senere tidspunkt vil du jo få det. Man kan ikke...de totale konsekvensene av det viruset er ikke det samme som de konsekvensene du opplever på kort og mellomlang sikt. Det er hvert fall sånn det har vist seg å fungere.

Å sammenligne islam med et dødelig virus signaliserer at islam er veldig farlig for samfunnet. Sammenligningen bidrar også til å bygge opp avstanden mellom «det friske norske samfunnet» og «de farlige, ødeleggende muslimene».

Denne forestillingen om islam som noe farlig for Norge og Europa kan ikke sies å være den dominerende sosiale forestillingen i Norge. Som Jacobsen og Andersen beskriver kan sosiale forestillinger være knyttet til ulike grupperinger i samfunnet. Det at informantenes forestilling om islamisering innebærer en problembeskrivelse der islam og muslimer utgjør en trussel for Norge og Europa får konsekvenser for deres og deres meningsfellers deltagelse i den offentlige sfære og den politiske debatten. Jeg vil se nærmere på informantenes forestilling om islamisering i lys av Mouffes visjon om agonisme i demokratiske samfunn i siste del av dette kapitlet. Nå vil jeg først presentere informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære.

5.4 Informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære

I denne delen av kapitlet har jeg sett på informantenes forestilling i lys av den sosiale forestillingen om den offentlige sfære og demokratisk selvstyre som ble presentert i forrige kapittel. Informantene opplever at deres meninger ikke får komme frem i den offentlige sfære. Forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære bærer preg av en populistisk tankegang, med en motsetning mellom folket og eliten. Informantene tilhører folket, og de og deres meningsfeller slipper ikke til i den offentlige sfære av den politisk korrekte eliten. Flertallet av befolkningen er enige med informantenes holdning til islam og muslimer, men dette kommer ikke frem i offentligheten fordi mange er redd for reaksjonene de tror de kommer til å få. Den politiske venstresiden og mediene sperrer veien for informantenes og deres meningsfellers argumenter, og de står som symboler på «det politisk korrekte dogme» informantene opplever. I forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære tas det klar avstand fra kjennetegn ved høyreekstremisme, som antidemokratiske virkemidler.

Informantenes forestilling om den offentlige sfære skiller seg fra slik Taylor beskriver den offentlige sfære på flere punkter. Taylor beskriver utviklingen av den offentlige sfære som en del av demokratiutviklingen, og en helt sentral premissleverandør for den offentlige sfære er mediene. Gjennom mediene skulle det være mulig å diskutere politikk (og andre temaer) med «hele samfunnet», altså med *det forestilte samfunnet*. Kjennetegnene for den offentlige sfære var at den vektla fornuft og argumentasjon. Det står som en motsetning til forhåndsgitte standpunkt fra en guddommelig kilde eller tilsvarende, som kjennetegner det førmoderne samfunnet, ifølge Taylor. Som vi har sett fra forrige del, har informantene liten tiltro til mediene.

Informantene har en forestilling om at folkeopinionen, meningen til flertallet, ikke kommer frem i den offentlige sfære. Dette skiller seg fra Taylors beskrivelse av folkeopinionen, der den offentlige sfære er produsent og leverandør av folkeopinionen.

Det er flere hindringer for at islamkritikers mening ikke kommer frem i den offentlige sfære. For det første slipper ikke islamkritiske ytringer til i de venstresidepåvirkede mediene. For det andre blir islamkritikere kalt for rasister, noe som oppleves som urettferdig. «Rasist» står som den tydeligste kritikken eller motstanden islamkritikere opplever. Dette kommer hovedsakelig fra venstresiden, men mediene er som vist tidligere sterkt påvirket av venstresiden. I tillegg blir ikke islamkritikers argumenter lyttet til, de blir stemplet uansett hva de sier.

Jeg vil nå presentere utdrag fra datamaterialet for å illustrere hvordan informantene forestiller seg demokratisk selvstyre og folkeopinionen. Jeg viser at informantene har en annen forestilling av folkeopinionen enn den Taylor presenterer. Videre vil jeg vise at informantene ønsker å påvirke samfunnet gjennom demokratiske prosesser. Jeg presenterer deres forestilling om den offentlige sfære, og viser hvordan de opplever at dette begrenser deres muligheter for påvirkning. En sentral del av informantenes forestilling er opplevelsen av at de selv og deres meningsfeller blir dømt for andre faktorer enn argumentene deres, eksempelvis peker de på at tilknytning til SIAN kan slå negativt ut. Jeg vil vise hvordan informantene opplever at identitet spiller inn i det offentlige ordskiftet. Avslutningsvis vil jeg kort oppsummere informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære, før kapittelets siste del om antagonisme og agonisme i demokratiske samfunn.

5.4.1 Demokratiske selvstyre og folkeopinion

Alternativ forestilling om folkeopinionen

Som vi har sett mener et flertall av informantene at et flertall i Norge har de samme meningene som dem. Informantene er, som vi også har sett tidligere og får bekreftet i sitatene under, samstemte i at få av dem som er kritiske til islam sier det høyt. Trond trekker frem en meningsmåling fra TV2-programmet Holmgang som angivelig viste at 97 prosent svarte at islam var en trussel for Norge⁸. Resten av informantene begrunner meningen om at mange er enig med dem gjennom personlige erfaringer med kjente og ukjente. Terje svarer dette:

---

⁸ Holmgang var et debattprogram på TV2 som ble sendt fra 1992 til 2008. De opererte med spørreundersøkelser der de oppfordret seere til å ringe inn og delta. Man kan tenke seg at denne formen for selvseleksjon vil påvirke resultatet.

Jeg møter mange folk. Hvis jeg bare kommer i kontakt med folk og vi kommer forbi løsprat først, så merker man jo hvor folk står. Da merker jeg at det egentlig er veldig mange som er kritisk til islam. [...] SIAN sin side er ganske liten i forhold til den oppslutningen den burde hatt, hvis du hadde fått den egentlige meningen i folkedypet i Norge. Da kan man spørre om ikke SIAN burde vært ti ganger større.

Når hun blir spurt om hun opplever at det er mange som mener det sammen som henne, svarer Berit:

Ja, utrolig mange. Jeg har ennå ikke pratet med noen som ikke har vært enig. [...] Men det er veldig få som tør å si noe, i forhold til hvor mange det er. Fordi de er redd for at de skal bli hevet på og bli stemplet som rasist. Men det ser ikke jeg som noe skjellsord lenger.

Morten sier dette:

Ja, ja, du får det når du er under fire øyne, da kommer det frem. Du vet, folk føler seg kneblet, og de vil ikke si sånne ting fordi de føler at det ikke er riktig. Politisk korrekthet og alt det der. Så jeg skjønner godt at folk vegrer seg for å si hva de mener.

Informantene tegner opp et bilde av at det som kommer frem som folkeopinionen i den offentlige sfære er noe annet enn «den egentlig meningen i folkedypet». Her kan vi trekke paralleller til populismeteorien som ble presentert i bakgrunnskapittelet. Informantene opplever at de kjenner til hva flertallet i befolkningen mener, og det er noe annet enn det eliten presenterer i mediene. Deres forestilling av hva flertallet mener stammer i hovedsak fra personlige opplevelser og møter med kjente og ukjente. Slik Taylor beskriver folkeopinionen er det en konsensus eller et flertall som kommer frem i den offentlige sfære. Som vi straks skal se, står dette til dels i kontrast med informantenes oppfatning av hvordan den offentlige sfære fungerer. Men først er det interessant å se på informantenes inntrykk av at mange er enige med dem, sett i forhold til valgresultater i Norge. Som nevnt tidligere er det spesielt Fremskrittspartiet som har profilert seg på å være et innvandringskritisk parti. Ved forrige Stortingsvalg, høsten 2013, fikk de 16,3 prosent av stemmene. Informantene ble spurt hvordan de mente at denne holdningen, som de mener «mange» eller «et flertall» har, ble gjenspeilet i valgresultat ved Stortingsvalg. Svein svarer slik:

Jeg vet ikke hvor viktig det er for veldig mange, det vet jeg ikke. Hvis man ser på det eneste partiet som går litt hardt ut mot for å begrense dette, og de fikk bare 16 prosent

eller hva det var for noe, ved sist valg. Så da kan ikke folk være så veldig opptatt av det. Jeg tror kanskje det at ved et valg, da er det andre ting som kanskje betyr mer per i dag, enn det at det kommer masse innvandring til Norge.

Svein fremstiller det altså som om FrP ikke har fått spesielt mange stemmer. Andre ser det annerledes, blant annet Jan fra Trøndelag:

A: Tenker du at dette gjenspeiles ved for eksempel stortingsvalg?

I: Ja, nå ved det siste valget vi hadde, det tror jeg gjenspeilet litt av...siden FrP og Høyre vil gjøre noe med innvandringspolitikken, at de fikk en del ekstra stemmer på grunn av det.

Geir sier det slik:

Jeg tror... det er ikke lakrispipene og polåpningstidene som har fått folk til å stemme FrP. Det er i veldig stor grad innvandringspolitikken deres, og avgiftspolitikken er jo med å dra i den retningen også. Men jeg tror det er innvandringspolitikken som får mange til å stemme FrP, selv om det nok er mange som sier at det er fordi de vil ha finere veier.

Vil påvirke gjennom demokratiske prosesser

Informantene er som sagt interessert i å påvirke samfunnet, og ønsker å oppnå resultater gjennom demokratiske prosesser. Som beskrevet over er det gjennom å overbevise andre informantene ønsker å få til endringer i samfunnet. Vi har tidligere sett på informantenes uttrykker en viss skepsis mot politikere, og spesielt politikere på venstresiden. Informantene later likevel ikke til å ha en generell mistillit til det politiske systemet i Norge, og ønsker å oppnå forandring gjennom demokratiske prosesser. De fleste informantene forteller at de pleier å stemme ved valg, og ingen av dem uttrykker at de vil bort fra det demokratiske systemet vi har i dag. Enkelte av informantene understreker at en demokratisk fremgangsmåte er det eneste alternativet: På spørsmål om hvordan han og hans meningsfeller skal få endret samfunnet, svarer Jan:

Det må være gjennom opplysning. Rett og slett. Og påvirke de bestemmende organene, sånn at de ser at det er mange som reagerer, sånn at de kanskje skifter litt politisk kurs og sånn. Jeg tror ikke på noe væpnede aksjoner eller sånn. [...] Jeg ønsker jo å opplyse andre, sånn at dere får opp øynene. Det er den eneste metoden jeg syns er grei å bruke. Påvirkning og opplysning.

Terje forteller at han har sett andre islamkritikere etterlyse alternative metoder, men selv vil han holde seg til demokratiske virkemidler:

Jeg pleier å poste dette [islamkritikk] på min egen vegg også. For folk driver og spør, «ja hva skal vi gjøre?» Vi kan ikke gjøre noe. Vi skal ikke gjøre noe. Vi skal fungere i et demokratisk system med demokratiske virkemidler. Og utover det skal man ikke gjøre noen ting, det blir jo meningsløst. Så det er noen som har tatt til ordet for det, og det blir jo bare prat når de sier hva skal vi gjøre. Og da sier jeg at de kan begynne med å poste, for jeg har gått og sett på deres vegg, disse her som sier «hva skal vi gjøre?», og deres vegg har vært full av kattunger og bilder av biler, sånne meningsløse ting. At jeg stod opp og spise og dro på jobb og sånne meningsløse ting. Så da sier jeg det at de kan begynne å poste ting på sin egen vegg, for da når de ut av SIAN-miljøet. For det har lite for seg å skrive ting inne på SIAN-siden, for det er jo bare vi som leser det. Og du da, som er forsker. Så det vi må gjøre er å drive informasjonsarbeid. Facebook ser jeg jo er genialt hvis du mener noe.

Eksemplene over viser at informantene tar klar avstand fra anti-demokratiske metoder, som er et kjennetegn på høyreekstremisme⁹. Som tidligere nevnt kan informantene plasseres inn i en høyrepopulistisk tradisjon, og man kan også argumentere for at enkelte av informantene også forfekter kjennetegn ved høyre-radikalismen. Eksempelvis vil vi etter hvert se at enkelte av informantene vil begrense religionsfriheten for muslimer i Norge.

Informantene prøver å spre informasjon gjennom sosiale medier, og vi skal straks se på hvordan de opplever at islamkritikere kommer til orde i de tradisjonelle mediene. Hvis man ser bort fra media, så er det i tillegg spesielt to påvirkningskanaler som er viktige i Norge. Man kan melde seg inn i et parti og prøve å få sitt syn gjennom i partiet, eller man kan være med i en interesseorganisasjon som jobber for å påvirke styresmaktene. SIAN er en interesseorganisasjon. Seks av informantene sier at de er betalende medlemmer i SIAN. To av informantene forteller at de også er aktive medlemmer, og at de deltar på noen møter og arrangementer. Vi skal komme tilbake til hvordan informantene opplever at SIAN blir oppfattet. Få av informantene er aktive i partier for å jobbe med problemstillinger knyttet til islam eller muslimsk innvandring. Av de informantene som vil opplyse om hvilket parti de

---

⁹ Det kan tenkes at informantene ikke ville fortalt meg hvis de støttet anti-demokratiske metoder, for da ville de vært på kant med loven. Alle informantene kan ikke lett plasseres i høyreekstremisme, -radikalisme eller -populisme, og det har heller ikke vært hensikten for denne oppgaven. Når begrepene likevel blir diskutert, er det fordi det sier noe om på hvilken måte informantene ønsker å jobbe politisk.

stemmer på, er det tre som sier at de stemmer på Fremskrittspartiet, en stemmer på Kystpartiet, en på Demokratene. Harald forteller at han «opp gjennom årene [har] stemt på alt fra Arbeiderpartiet til SV til Fremskrittspartiet» og Trond forteller at han har stemt på FrP og Senterpartiet, men at han er medlem av sistnevnte. Trond er en av fire informanter som forteller at de er medlem i et politisk parti. Jan er medlem i Demokratene og Svein er medlem i FrP, men ingen av disse tre er aktive medlemmer. Bare Berit forteller at hun er aktivt medlem i FrP:

A: Hvordan får du jobbet med islamkritikk gjennom partipolitikk?

I: Det er jo ved diskusjoner da, og forsøk på å finne ut hva vi skal gjøre. Men jeg har ennå ikke gått til fysisk angrep på noen, for å si det sånn.

Svein forteller hvorfor han er medlem i FrP:

Ja, jeg kan godt si hva jeg er, jeg er medlem av FrP og jeg, som helt vanlig medlem, kan du si, uten at jeg flyr på verken møter eller noen ting. Det er en helhetlig politikk som gjør at jeg stemmer Frp, og det er klart at en av grunnene er at de er litt sånn innvandrere...de vil ha orden på det.

For de fleste av informantene begrenser deres deltagelse i islamkritikk seg til Facebook. Noen deltar også i diskusjonsfora på nettet, som avisers kommentarfelt. Inne på SIAN sin egen Facebook-side er det stor grad av enighet, og flere av informantene mener også at man ikke når ut til flere ved å bare skrive på den siden, slik Terje beskrev det. Frode, som har vært medlem i SIAN i noen år, beskriver Facebook-gruppen slik:

Der er det nok mer enighet. Selve den siden er ikke ment som en nøytral grunn hvor motpoler treffes. Den er jo ment som promotering av organisasjonen SIAN. Så å slippe til folk der som står for det stikk motsatte det blir omtrent som å slippe en healer løs på et legekantor. Det går ikke.

SIAN sin Facebook-gruppe, og muligens kan flere lignende grupper eller nettsider inkluderes her, kan karakteriseres som et *topical common space*, slik Taylor beskriver det. Her møtes folk med en felles interesse eller like holdninger, og det er lite uenighet og motstand her. Internett og Facebook gjør det mulig for folk som ikke kjenner hverandre å komme sammen og diskutere felles interesser. Frode forteller at han er aktiv på andre diskusjonsgrupper på Facebook der det er stor uenighet omkring blant annet islam og muslimer:

Jeg har små forhåpninger om at de som står fundamentalt motsatt av meg kommer til å skifte standpunkt. Såpass realistisk er jeg. Men samtidig ser jeg at det er en stilltiende majoritet som kan følge med på dette her, og de kan jo ta standpunkt.

Et flertall av informantene er klar på at det ikke er styreformen vi har i Norge i dag som er problematisk, og tar ikke til orde for å endre systemet. Men 45 år gamle Trond, som er den av informantene som har vært med lengst i SIAN, uttrykker skepsis mot det demokratiske systemet vi har i Norge og mener at samfunnet gjennomsyres av styresmaktenes holdninger:

[...] man bruker for eksempel skolen til å demonisere folk som mener det samme som oss. Det beskrives som rasisme og det er sånn demonisering av opposisjonen. For eksempel skolen, og skolen får veldig mye per år, og det er et virkemiddel man bruker i andre mer regulære diktaturer. Altså ethvert diktatur bruker jo skolen til å fortelle hva man skal mene, og det gjør man i Norge også. Hvis du bare, en sånn ting som at selskaper må skrive i sin årsberetning hvordan de jobber for å inkludere folk med et annet livssyn. Altså du har et samfunn... Hvis politikken trenger inn i alle områder i et samfunn, og ikke bare i den politiske sfære, men det kommer inn i foreningslivet, inn i skolen, i frivillige organisasjoner, i bedriftene, i borettslagene og så videre, så er jo samfunnet totalitært. Politikken er total. Og på dette området her, så har vi veldig sterke totalitære trekk, fordi politikken kommer inn på en rekke arenaer hvor den ikke har noe å gjøre. Du kan tenke deg; Fotballklubben vil aldri mene noe om EU-spørsmålet, fordi det er politikk og det skal ikke være en fotballklubbs vedkommende. Sånn skal det være i et liberalt samfunn, mens i et totalitært samfunn så kommer politikken inn overalt og det gjør det nærmest umulig å ha andre meninger enn det myndighetene har. [...] Det gjelder jo særlig alt som har med innvandring og islam å gjøre, mens man kan ha forskjellige meninger på andre områder. Så det er jo sånn det er. Jeg er dypt uenig i måten det håndteres på. Det fins dessverre...I vårt system er det dessverre veldig begrenset hvilke lovlige virkemidler, samme hva befolkningen mener i det ene eller det andre, så har den få lovlige virkemidler til disposisjon for å få gjennomslag for sin vilje. Så sånn er det.

Selv om det uttrykkes noe skepsis mot det demokratiske systemet, er det ingen av informantene som forteller at de vil operere utenfor det demokratiske systemet. Informantene er relativt samstemte når det gjelder hva de selv bidrar med. På spørsmål om hva som er deres mål med deltagelse i islamkritisk debatt svarer alle bortsett fra én at målet er å opplyse folk og

å spre kunnskap. Morten svarer at målet hans er «å få flere folk engasjert og få flere folk til å se hva som faktisk skjer, og tenke litt på fremtiden til deres barn og barnebarn». Tor svarer slik:

Målet er å styrke samholdet mellom oss som er motstandere av å kaste vår egen kultur på havet og kanskje få noen til å bli interessert i annet enn fordummende såpeserier og overfladisk sludder på TV. Jeg ønsker meg flere engasjerte mennesker som tør.

Svein sier det slik:

A: Hva tenker du at du oppnår ved å delta, altså skrive i debatten på Facebook eller på nettaviser?

I: Nei, jeg håper jo at flere på en måte kanskje fatter interesse for det og skjønner at samfunnet vårt er i en voldsom endring, og at det ikke er noe bra for mor Norge, kan du si, at det skal endres på den måten der.

Til tross for at informantene ikke er de mest aktive kritikerne av islam i norsk offentlighet, mener jeg at de er nyttige informanter fordi de kan si mye om hvorvidt de opplever at deres holdning får komme frem i offentligheten og hvordan de opplever at deres holdninger blir møtt i den offentlige sfære. Som vist mener informantene at det er «mange» eller «et flertall» som mener det samme som dem. Vi kan forstå dette som deres forestilling av folkeopinionen, men den skiller seg fra slik Taylor beskriver den. Ifølge Taylor fremkommer folkeopinionen i den offentlige sfære, og det er kjent for medlemmene i samfunnet at det er en viss konsensus rundt det aktuelle standpunktet. Som vi etter hvert skal se, mener informantene at den offentlige sfære er preget av «politisk korrekthet», og det fører blant annet til at den egentlige holdningen i «folkedypet» ikke kommer frem.

Hvis flertallet av Norges befolkning var enig med informantene, og fryktet at muslimer har en plan om å «ta over» Norge og innføre Sharia-lover, skulle man i en svært forenklet valganalyse kunne anta at Fremskrittspartiet, som det partiet som tydeligst har adressert bekymring rundt en økende muslimsk befolkning i landet, skulle hatt større oppslutning. Informantene forklarer dette med at ikke alle er like opptatt av muslimsk innvandring og prioriterer andre saker når de stemmer. Samlet sett er informantenes målsetting å informere og få flere meningsfeller, og samtidig gjøre de som allerede er enig, mer opptatt av dette.

Informantene er samstemte i at de ønsker å arbeide innenfor det demokratiske systemet. Heller ikke Trond, som er skeptisk til at «politikken trenger inn i alle områder i et samfunn», tar til ordet for å benytte seg av alternative metoder. Samtidig er det interessant at flere av informantene understreker at de ikke vil ty til vold eller lignende, og at Terje forteller at det er andre i islamkritiske forum eller grupper på nettet som tar til ordet for å vurdere andre metoder. Som vi straks skal se opplever informantene at deres stemme ikke blir hørt i den offentlige sfære. At enkelte i islamkritiske miljøer vurderer ikke-demokratiske fremgangsmåter, kan tolkes som et tegn på avmakt i det demokratiske systemet.

5.4.2 Forestillingen om den offentlige sfære

En politisk korrekt offentlig sfære

Den offentlige sfære er avhengig av en offentlig samtale, som i hovedsak foregår gjennom media. Som vi så i forrige del av dette kapittelet har informantene en forestilling om at mediene ikke er nøytrale, men at de har en agenda om blant annet å ikke fortelle sannheten. Flere av informantene mener at islam og muslimsk innvandring nesten ikke blir diskutert i det offentlige ordskiftet. Terje mener dette:

Det er kun omtrent FrP som er synlig. FrP har en talerstol, og det gjelder alle sammen i FrP, også de som ikke er i regjering. Tybring-Gjedde, som kanskje er litt mer ekstrem enn regjeringen er, det er der du får det, islamkritikk i offentligheten. Og det er fordi at de har en talerstol og kan komme med det.

Flere av informantene mener at islamkritikere ikke får komme til orde i det offentlige ordskiftet. Morten mener, som vi tidligere har sett, at vi lever i «et politisk korrekt dogme». Terje mener at «det er ikke så mye sånn lover og paragrafer som begrenser, det er mer handlinger til venstresiden», som gjør at islamkritikere ikke slipper til i debatten. Harald forteller at folk han kjenner har lagt ut kritikk på ulike partier sine sider på Facebook, men at kritikken blir slettet. På spørsmål om det er lett å komme til orde i den offentlige debatten med islamkritikk, svarer Svein dette:

Jeg har jo opplevd at, nå husker jeg ikke når, om det var halvannet år tilbake i tid, hvor det var en eller annen hendelse, jeg husker ikke helt hva det var, hvor det var en ganske opphetet debatt på, jeg tror det var Dagbladet, hvor de bare stengte hele kommentarfeltet. Så prøvde de etterpå å lage en sånn gruppe, det var vel hun Martine

Aurdal¹⁰, eller hva hun heter for noe, som da på en måte fikk med seg sine venner, og som da skulle bombardere alle disse som var kritisk til innvandring og islam i Norge, slik at man ikke skulle få lov til å skrive da. Eller, man fikk lov til å skrive, men det kom hele tiden motargumenter, og så mye dumt som det klarte å komme opp da, det har jeg ikke sett verken før eller siden.

A: Hva tenker du at det sier om debattklimaet i Norge?

I: Nei, jeg synes jo ikke det er riktig. Vi har en ytringsfrihet i Norge, og jeg kan... jeg er helt med på det at jeg kan ikke si til deg at nå skal jeg komme å drepe deg, det er en trussel, det er jeg helt med på. Men hvis jeg sier at, jeg vet ikke hvem du er en gang, men hvis du er fra Trøndelag, bare for å ta et eksempel, men nå høres du ut som en bergenser eller noe i den duren, og hvis jeg da sier at bergensere er sånn eller sånn, det må du få lov til å si hvis du mener det. Men jeg skal ikke kunne gå på deg som person uten at det er noe som ligger bak, det synes jeg ikke og det gjør jeg heller ikke.

Dette illustrerer hvordan informantene opplever at islamkritikere blir forskjellsbehandlet i debatten. De opplever at deres ytringsfrihet er begrenset. Som nevnt tidligere mener et flertall av informantene at en del er redde for å uttale seg kritisk om islam. Harald:

...når folk er redd for å gi uttrykk for at de er motstandere av det, da er det noe feil i samfunnet. Da har du ikke et åpent og demokratisk samfunn, der folk kan si meningen sin uten å bli stemplet som det ene eller det andre.

Trond mener at folk har en overdreven frykt for konsekvensene av å ytre seg offentlig om islam:

Det er jo mange som har ytret seg som fremdeles er i jobb, da. Så jeg tror jo at denne ideen om at mister jobben... jeg tror det er en overdrevet frykt. Hvert fall hvis man ordlegger seg noen lunde sivilisert, så skal det mye til at det får noen jobbmessene konsekvenser, tror jeg. Men så lenge folk er redde for det, så er det jo et problem, enten den angsten er berettiget eller ikke.

Frykten, om den er reell eller ikke, kan sette en stopper for at folk uttrykker seg. I informantenes forestilling om den offentlige sfære kommer flertallets mening om islam og muslimsk innvandring ikke frem. Dette strider mot tanken om at den offentlige sfære skal

---

¹⁰ Martine Aurdal er debattredaktør i Dagbladet.

være en arena for diskusjon. Det er selvfølgelig ikke sikkert at flertallet mener det informantene tror at de mener. Men for å si det på en lignende måte som Trond presenterer problemstillingen: Så lenge informantene har denne forestillingen, «så er det jo et problem». Informantene opplever altså at deres mening, som de deler med et flertall av den norske befolkningen, ikke kommer frem i offentligheten. De opplever at de selv og deres meningsfeller blir behandlet dårlig. Vi skal nå se på hvilken rolle identitet spiller i den offentlige sfære.

Aktørers identiteter i den offentlige sfære

Et flertall av informantene mener som tidligere nevnt at islamkritikere urettmessig blir kalt for rasister. Terje:

Og vi som er på denne siden, som mener vi driver med nøktern kritikk, vi er jo også... Vi er jo ikke interessert i å bli kalt rasister eller nazister.

Gerd uttrykker seg slik:

Det som er så skummelt er at ved den minste lille ytring så blir man kalt rasister. Det er veldig sånn hysj, hysj, og det som skremmer meg veldig i dette her da hvis myndighetene hele tiden skal fornekte at folk begynner å bli mer skeptisk til dette her, og våger å ta det opp til en skikkelig diskusjon. Så kan det faktisk talt trigge flere sånne Brevik som vi opplevde. Jeg vil jo ikke håpe på det, men det er jo der faren kan ligge.

Her beskriver Gerd det Mouffe frykter kan skje i demokratier som ikke klarer å håndtere uenighet innenfor agonistiske rammer. Denne problemstillingen vil bli drøftet i kapittelets siste del. Også Berit deler Gerds bekymring:

A: Så lurte jeg på om du tenker at islamkritikere får komme til orde i den offentlige debatten i de store mediene?

I: Nei, det er veldig sjelden. Jeg har sett på debatter og sånn på TV, og de blir som regel avbrutt eller ledd av og får ikke snakke ferdig. [...] Det gjelder jo ikke bare Norge. I Sverige har de ikke lov til å si at de ikke liker dem engang. Det er farlig. Det er farlig å pålegge folk å holde kjeft.

Samlet sett kan man si at informantene peker på at ytringsfriheten deres er truet, både direkte og indirekte. Ytringsfriheten er direkte truet ved at deres meninger ikke slipper til, og

indirekte truet at av islamkritikere blir latterliggjort eller kalt rasister eller tilsvarende. På spørsmål om hvem det er som «vil stemple folk som kritiserer islam», svarer Harald:

I: Ja, det er først og fremst venstresiden og det trenger man vel egentlig ikke være noe stor forsker for å føle på kroppen at det er de som heller mot sosialismen som gjør det.

Når informantene blir spurt om hvordan de tror at SIAN blir oppfattet av utenforstående kommer det frem flere aspekter. Flere av informantene mener at det er delte oppfatninger om SIAN, som Berit:

I: Det er vel forskjellig det. Noen skriver «ja, akkurat sånn mener jeg også», og noen skriver «se hvor slemme de er».

A: Hva tenker du om at det kan bli sett på som en slem organisasjon?

I: Ja, det blir jo brukt rasismekortet, men det biter ikke på meg lenger. Det er i mangel av noe bedre.

Frode er en av de som er mest engasjert i SIAN av informantene. Han mener at venner og bekjente med samme holdninger som han «kanskje [er] litt redd for å bli knyttet til SIAN som organisasjon». Han mener at reaksjonene på arrangementene til SIAN kan bidra til å skape et negativt bilde av organisasjonen:

Det er klart, folk tenker jo sitt når det står ute på gaten og det fort er hundre folk som står og roper rasister og nazister uten at de har noe belegg for å rope det de roper. Noen kan jo til og med tro på det de sier. Og hvis de hadde visst at SIAN hadde førti prosent som er en annen etnisitet enn norsk i styret, og der står det en gjeng som er like lyse i huden som meg, som roper at vi er rasister og nazister, det blir litt tåpelig, spør du meg.

Som vi har sett på tidligere har informantene generelt sett liten tiltro til mediene. Morten mener at pressen gjør sitt for å bidra til et negativt bilde av SIAN:

Altså nå gjør jo pressen alt de klarer for å få det til å være en nazistisk og rasistisk, og bruker de verste karakteristikkene. Jeg regner med at masse, masse folk kjøper det også, og tror på det. Men hva jeg tror...? Jeg vet ikke. Kanskje fifty-fifty at noen folk ser oss for det det er og noen folk ser at det er det neste nazipartiet. Jeg vet ikke.

Flere av informantene mener at SIAN er «velig snill» og at som «driver med nøktern islamkritikk», som Terje uttrykker det. De mener at SIAN blir oppfattet som «verre» enn det er, og at veldig mange nordmenn er enig med det SIAN offisielt står for. Frode sier det slik:

Det er ikke det SIAN står for folk ikke støtter, men det kan være fremtoningen man gir. Noen personer får rett og slett sympati uansett hva de sier for noe, og noen gjør det ikke. Det går mye på karisma.

«Venstresiden» og mediene påvirker ifølge informantene hvordan SIAN og islamkritikere blir oppfattet. De peker også på en tredje grunn. Flere av informantene mener at en av årsakene til at SIAN blir oppfattet som verre enn de er, er på grunn av at feil folk knytter seg til organisasjonen. Terje forteller:

Hvis du hører på hva SIAN sier, så er det ikke mye der som ikke vanlige folk er enig i. Men nå er det jo det at, det kan jo hende at det knytter seg uheldige folk, altså uheldige elementer, til en organisasjon som SIAN.

Frode er den av informantene som har klareste tanker om hva SIAN kan gjøre for å få flere tilhengere:

Ja, jeg mener selv at vi må satse mer på å vekke sympati i folket og på å få politikere og andre innflytelsesrike personer i samfunnet med på laget. Der skal jeg innrømme at vi kan gjøre en bedre jobb. [...] Mer mot etablerte politikere, til en viss grad til etablerte medier. Det begrenser seg litt hvem man kan henvende seg til. Jeg tror det er muligheter der. Og til en viss grad kan man gjøre noe med sin egen retorikk og fremtoning også. Det nytter ikke å sitte og bli sint over at man ikke kommer gjennom, noe får man gjort selv.

Informantene er relativt samstemte når de skal beskrive hva som er gode og hva som er dårlige bidrag i debatten om islam. Fakta, moderasjon, saklighet og høflighet trekkes frem som kjennetegn på gode bidrag. Useriøsitet, negative personkarakteristikk, rasistiske uttalelser og «uintelligente mobb-rop» blir sett på som ødeleggende for debatten. Når han blir spurt hva som kjennetegner de som bidrar på en positiv måte og hva som kjennetegner dem som bidrar på en negativ måte, svarer Frode følgende:

Ja, det som bidrar på en positiv måte, klarer for det første å forholde seg til normal folkeskikk. Ikke komme med masse negative personkarakteristikker, forholde seg konkret til enkeltsaker og konkret kunne vise til hvordan ting kan kobles til islam i enkeltsaker. Mens de som bidrar negativt, da blir det mye negative personkarakteristikker, stygg ordbruk, kanskje dårlig norsk, litt slike ting. Det fins noen av begge deler, for å si det sånn. SIAN har både folk i det øverste sjiktet som har doktorgrader og så videre, som skriver perfekt norsk og holder seg saklig. Så har vi det motsatte sjiktet. Du finner begge deler.

Skillet informantene trekker mellom gode og dårlige bidrag i debatten ser ut til å samsvare med slik administratorene på SIAN sin Facebook-gruppe modererer. Terje:

A: Er det noen du syns bidrar på en negativ måte.

I: Nei, ikke personer som jeg eventuelt kjenner. Men jeg ser jo på SIAN sin side, de som bidrar på en negativ måte, disse som roper. De blir hevet ut av SIAN. Jeg ser av og til at disse moderatorene skriver at i løpet av forrige måned hev vi ut seks for ditt og fire for datt. Det var voldsforherligelse og for å henge ut folkegrupper, de går på både romfolk og østeuropeere. Altså usaklige ting, altså de holder seg ikke til saken. Og de blir kastet ut av gruppen av moderatorene og det er veldig bra. Men det kommer hele tiden nye. Det gjør det jo. Altså SIAN sin Facebook-gruppe er jo på en måte folkelig. Og når man håndterer folket, altså folkedypet, da er det en del, for å bruke et venstresideargument, så er det grums. Det er jo det, det er jo klart. Og det kan nok hende at jeg har skrevet ting på siden min som karakteriseres som grums, det ser jeg ikke bort i fra.

Som Terje forteller over kan han selv ha skrevet noe som kan «karakteriseres som grums», men han har likevel klare tanker om hvilke normer som gjelder. Samlet sett ser det ut til at informantene ikke ønsker å provosere, og at de ønsker at islamkritikere forholder seg til gjeldende normer i samfunnet om saklighet og høflighet. De opplever at medlemmer av SIAN og andre islamkritikere blir dømt for sin identitet/tilhørighet, og ikke for meningene sine. De peker som vist både på «uheldige elementer» blant likesinnede, og på at venstresiden og media stempler dem og former inntrykket folk har av dem. Motstanderne klarer tilsynelatende på denne måten å påvirke islamkritikeres tilgang til den offentlige sfære. Informantene opplever med andre ord at Habermas' ideal om en offentlig sfære der argumentene i seg selv var det viktigste ikke blir realisert. Calhoun er opptatt av at å kunne uttrykke identitet i den

offentlige sfære var vesentlig av flere grunner. Slik informantene beskriver det, blir medlemskap i SIAN sett på som vesentlig når noen uttaler seg. Det er mulig å tenke at en del av informantene skulle sett at dette vektlegges i mindre grad, og dette bekreftes når de peker på at de vil knytte til seg karismatiske folk. I lys av Calhouns teori er det likevel et poeng å peke på at informantene ikke later til å ville vedkjenne seg identiteten de opplever å få tildelt i den offentlige sfære. Som beskrevet tidligere hadde nynazister et ønske om å vekke oppmerksomhet, og kanskje også frykt, hos andre. For dem var denne outsider-identiteten viktig. Islamkritikerne ser derimot ut til å ville bli oppfattet uavhengig av tilhørighet til organisasjoner, og de vil ikke bli knyttet til begreper som «rasist». Identitet i den offentlige sfære avhenger naturlig nok om man opplever at man blir oppfattet på den måten man selv ønsker, eller om man opplever at man blir tildelt en identitet man ikke vil vedkjenne seg. Samtidig bør det her også påpekes at informantene er snare med å understreke at muslimer i den offentlige sfæren først og fremst er muslimer, fremfor for eksempel norske statsborgere.

Det er uenighet blant informantene om hvorvidt situasjonen for islamkritikere i den offentlige sfære har blitt bedre eller verre. En av dem som mener det har vært en positiv utvikling i hvordan mediene dekker islam er Trond, 45 år fra Oslo. Han har vært aktiv i SIAN omtrent siden oppstarten.

Det har blitt bedre. Det var vel mye verre tidligere vil jeg si, så det har nok blitt bedre. Både når det gjelder...jeg vil jo si at dekningen er mer kritisk nå, og det er lettere for kritikere å slippe til orde og vi blir behandlet bedre. Før så hadde man nærmest en sånn universal hets av de som måtte mene noe sånt noe, mens nå behandles det av mediene mye mer som et standpunkt som er hvert fall halvveis legitimt. Men en ting er at de i mindre grad trakasserer oss en tidligere, men en annen ting er jo at de selv velger jo ut hva de dekker. Altså det er jo...Der er det jo en betydelig utvalgsskjevhet. [...] jeg tror at enkelte journalister har et ønske om å manipulere, mens andre har et ønske om la folk trekke konklusjonene selv[...] Det jo for eksempel sånn at Hege Storhaug kommer til ordet av og til, og jeg ser jo at Document blir jo omtalt. Vi [SIAN] er vel litt på sidelinjen, men det er noe omtale av oss også av og til. Så jeg føler at vi kommer mer til orde nå enn tidligere, og med en mer nøytral vinkling.

Frode, som også er aktiv i SIAN, mener blant annet FrP snakket mer om islam før.

I: Jeg vil nesten si at det var bedre før... For nå har det rett og slett blitt litt tamt.

A: Hva er det som var bedre før?

I: At de i det hele tatt snakket om det. Nå snakkes det ikke om omtrent lenger, etter at Carl I. Hagen gikk av.

A: Hva tenker du om andre politikere fra andre partier, og hvordan islam blir diskutert av andre politikere?

I: Det er vel generelt lite på hele stortinget nå... Før forrige valg var det så å si nesten ingen ting. [...] Jeg tror det var mye grunnet regjeringssamarbeidet med Høyre, for Frp sin del, at det ble tonet kraftig ned. Da kom de ikke så i front de typiske folkene i Frp som kanskje mer har frontet den typen saker før. Jeg tenker på Christian Tybring-Gjedde og Per Willy Amundsen. De kom i liten grad til orde egentlig.

Informantene har et ønske om å forandre Norge, eller kanskje rettere sagt, om å ikke forandre Norge. De har et ønske om å påvirke utviklingen de ser i dag. Forestillingen om islamisering motiverer informantene til å delta i islamkritiske diskusjoner på nettet, og på den måten bidra til å synliggjøre oppslutning rundt standpunktet deres. Informantene opplever at mange deler deres synspunkt, men dette kommer ikke frem i den offentlige sfære. Forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære tegner et bilde av at de står i en slags konflikt med «eliten». Jeg vil nå se på hvilke konsekvenser informantenes sosiale forestilling om islamisering og forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære kan sies å ha for deres deltagelse og innflytelse i demokratiet.

5.5 Islamkritikk i et agonistisk samfunn

Hvordan vi forestiller oss samfunnet får ifølge Calhoun konsekvenser for hvordan samfunnet blir. Jeg vil nå se på informantenes forestillinger om islamisering og om en politisk korrekt offentlig sfære i lys av Mouffes teori om antagonisme og agonisme.

Jeg vil først se på hvordan vi kan forstå muslimer og venstresiden som informantenes fiender, og jeg vil så se på hvordan islamkritikk kan fungere i et agonistisk demokrati, og hvilke konsekvenser det kan ha.

5.5.1 Muslimer og venstresiden som fiender

Sentralt i Mouffes teori om antagonisme og agonisme er begrepet om fiender. Politiske fiender bygger alltid på et oss/dem-skille. Vi kan dele informantenes fiender i to: islam og «venstresiden». Sistnevnte inkluderer her også mediene i Norge, som angivelig er sterkt påvirket av venstresiden.

Islam, og muslimer, er en fiende for informantene. Slik Mouffe beskriver fiender, innebærer det at fienden utgjør en konkret og eksistensiell trussel mot sin egen gruppe (i dette tilfellet nordmenn eller europeere). En reell mulighet for konflikt må være til stede, og som vi har sett mener flere av informantene at det allerede foregår en konflikt mellom muslimer og Vesten. Flere av informantene viser også til Frankrike, England og Sverige, der de mener at det har oppstått voldelige konflikter mellom muslimer og «de innfødte». Som vi har sett har et flertall av informantene en forestilling om at muslimer har en plan om å «ta over» Norge og Europa, og at de etter hvert vil ty til voldelige metoder. For en del av informantene vil væpnet konflikt et stykke inn i fremtiden være det forventede resultatet av dagens utvikling, og sjansen for voldelig konflikt øker hele tiden. Kjernen i konflikten er en verdikonflikt som ikke muliggjør diskusjon, og som vi har sett er informantene ikke åpne for kompromiss, og de oppfatter at heller ikke muslimer er åpne for å kompromisse med sine verdier. Informantenes oss/dem-forhold til muslimer kan derfor beskrives som antagonistisk. Samtidig er islam og muslimer en fiende som dels kommer utenfra, altså fra utenfor det norske demokratiet. Det er likevel muslimer i Norge, og i Europa, som informantene frykter. Den andre fienden til islamkritikerne er derfor venstresiden, som tillater og tilrettelegger for at det blir stadig flere muslimer i Norge.

Venstresiden kan i utgangspunktet karakteriseres som det Mouffe beskriver som konkurrenter. Informantene vil operere innenfor det demokratiske systemet, og prøver å vinne folkelig oppslutning rundt sin sak. Mouffe beskriver at ulike oss/dem-forhold må få utspille seg i demokratiske samfunn, for at de skal være agonistiske, og ikke bli antagonistiske. Informantenes forestilling kan tyde på at det til en viss grad skjer. Samtidig vitner informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære om at de opplever at islamkritikere ikke får komme til orde på lik linje med andre meningsyttere. Forklaringen er at mediene er styrt av venstresiden. For at et samfunn skal være agonistisk må ulike parter anerkjenne at de ikke kommer til å finne en rasjonell løsning på konflikten deres, men anerkjenne motstandernes legitimitet. Den manglende tilgangen til den offentlige sfære, samt opplevelsen av å bli behandlet dårlig, gjør at den antagonistiske dimensjonen er til stede. Når

islamkritikere opplever at de ikke blir hørt, og samtidig har en forestilling om at et flertall i Norge deler deres holdninger, vil en følelse av avmakt være en nærliggende følelse. Det er interessant å trekke frem at flere av informantene forteller at andre islamkritikere har tatt til orde for å bruke «alternative metoder» for å vinne frem. Her står 22. juli som et tragisk symbol på at det er mulig.

5.5.2 Islamkritikk i et agonistisk demokrati

For Mouffe er det en av demokratiets viktigste oppgaver å gjøre antagonistiske konflikter om til agonistiske konflikter. Hun mener at konflikter må få utspille seg i legitime politiske kanaler, som valg og diskusjon.

Mouffe mener, som vi har sett, at politiske diskurser må kunne tilby, i tillegg til politikk, identiteter som kan hjelpe folk til å forstå verden rundt seg og det de opplever, og gi dem håp for fremtiden. Som vi har sett kommer det ikke tydelig frem i denne oppgaven hvor viktig informantenes politiske engasjement er for deres identitet, men jeg viser hvordan de opplever å være blant få som *forstår* hva det er som foregår, eller blant de få som *tør* å ytre seg om «islamiseringen». Forestillingen om islamisering hjelper informantene til å forstå hva det er som skjer rundt dem, og som vi har sett setter Tor på 60 år det i direkte sammenheng med sitt eget liv, og hvordan han og andre enslige har blitt mindre viktig for politikerne. Forestillingen om en politisk korrekt offentlig sfære fungerer som en forklaring på hvorfor meningen til flertallet i Norge ikke kommer frem i offentligheten.

Før vi går videre og ser på hvordan islamkritikk kan foregå i et agonistisk demokrati, vil jeg nok en gang kort gjøre rede for bruken av begrepene «islamkritikere» og «islamkritikk». Det fins legitim kritikk av alle religioner, også av islam, som ikke krenker individer eller grupper. Det jeg tar for meg her er det som kommer frem i informantenes forestilling om islamisering, som innebærer støtte til Eurabia-teorien og som innehar flere islamofobe trekk. Det er altså kontroversiell islamkritikk det her er snakk om.

Det er vanskelig å vite i hvilken grad islamkritikere prøver å komme til orde i tradisjonelle medier, og hvorvidt de får komme til orde. Basert på denne studien kan jeg heller ikke si noe om hvorvidt medier har en plan om å holde islamkritikere ute fra debatter. Det vesentlige her er informantenes forestilling om at den offentlige sfære ikke er tilgjengelig for dem. Når vi igjen husker på at informantene har en forestilling om at et flertall i Norge er enige med dem, vil det oppleves spesielt dramatisk at meningen til så mange ikke kommer frem. Slik Mouffe

ser det, er faren at disse gruppene som opplever at de ikke får ta del i legitime politiske kanaler kan ty til udemokratiske og voldelige metoder.

Internett har ofte blitt omtalt som demokratiserende, i den forstand at man lettere kan få tilgang på mer informasjon og lettere delta i diskusjoner. Det er likevel stor forskjell på å få et av de store mediehusene til å spre budskapet ditt, enn ved å legge det ut på en Facebook-gruppe eller en dårlig besøkt nettside. Mye av motstanden mot islam diskuteres på sider som i hovedsak diskuterer nettopp det ene temaet, eksempelvis SIAN sin Facebook-gruppe. Disse sidene blir da *topical common spaces*, som gjør det mulig for medlemmene å finne meningsfeller og diskutere det de er interessert i. En ulempe ved slike topical common spaces, er at det ikke alltid åpnes for en reell diskusjon, der de som er uenige kan fremme sin mening. Som vi har sett tidligere i dette kapitlet er SIAN sin Facebook-gruppe en slik lukket arena, der det i hovedsak bare er meningsfeller som er velkommen. Det er mulig at de som er aktive deltagere i slike grupper eller på slike sider neppe vil la seg påvirke av motargumenter, men som Frode sier det kan det være «stilltiende majoritet som kan følge med på dette her, og de kan jo ta standpunkt». Når «diskusjonen» foregår i slik grupper ser ikke publikummet noen motstemmer til disse holdningene. Vi kan tenke oss at hvis islamkritikeres politiske holdninger fikk komme frem i legitime politiske kanaler, da kunne de også ha blitt møtt med motargumenter. Gule fremmer tanken om *ytringsansvar*, at folk også har et moralsk ansvar for sine ytringer. Utfordringen er å gjøre folk som ytrer seg i relativt lukkede *topical common spaces* moralsk ansvarlige for sine ytringer.

Et problem med tanken om at alle meninger skal få en plass i den offentlige sfære er, som vi har sett både Bangstad og Lunde si, at ytringsfriheten til enkelte går på bekostning av vernet mot hets og diskriminering for andre. Hvor går skillet mellom det som er ubehagelig og det som er ulovlig? Strømmen mener at høyreekstreme og høyre-radikale utgjør en trussel, men han understreker at denne «trusselen er politisk, en oppgave for engasjerte samfunnsborgere, ikke for politi og etterretningstjeneste». Som alle andre sosiale forestillinger, er forestillingen om «det norske samfunnet» i konstant endring. Det har gjentatte ganger blitt vist at møtet med nye kulturer og skikker kan by på nye utfordringer og lede til nye debatter. Eksempler fra de siste årene har vært diskusjon om kjønnsdelt svømmeundervisning, bruk av hijab i politiet og omskjæring av guttebarn. Hvem som får delta i debatten, og på hvem sine premisser den foregår, har betydning for hvorvidt samfunnet klarer å balansere fra antagonisme til agonisme.

Kapittel 6 AVSLUTNING OG VEIEN VIDERE

En del av globaliseringen er at mennesker flytter over landegrenser i større grad enn før. De siste tiårene har det blitt flere muslimer i Norge og Europa, hovedsakelig på grunn av innvandring. Rasisme og diskriminering har eksistert i Europa i mye lenger tid, men de siste tiårene har diskrimineringen i større og større grad rettet seg mot muslimer.

I denne oppgaven har jeg undersøkt hva som motiverer norske islamkritikere til å ytre seg kritisk til islam, og hvordan de begrunner sin skepsis mot islam. Jeg har sett på hvordan de opplever at islamkritikere blir oppfattet i offentligheten, og i hvilken grad de opplever at deres meninger kommer frem i den offentlige debatten. Jeg har benyttet meg av teori om sosiale forestillinger, og i lys av den etablerte forestillingen om globalisering har jeg presentert det jeg mener er informantenes forestilling om islamisering. Den innebærer at informantene mener at muslimer har som mål å «ta over» Norge og Europa, og at den politiske venstresiden og mediene bidrar til denne utviklingen. Forestillingen knyttes til historiske hendelser, og blant annet overfallsvoldtekter blir et symbol på islamiseringen. Denne forestillingen samsvarer i stor grad med Eurabia-teorien. Informantene opplever at et flertall av den norske befolkningen er enig med dem. I lys av den etablerte forestillingen om den offentlige sfære og demokratisk selvstyre har jeg presentert det jeg mener er informantenes forestilling om en politisk korrekt offentlig sfære. Informantene opplever at de selv og deres meningsfeller ikke slipper til i den offentlige sfære. Mediene er sterkt påvirket av den politiske venstresiden, og den offentlige sfære er preget av «politisk korrekthet». Siden informantene opplever at et flertall i Norge er enig med deres holdninger, oppleves det ekstra dramatisk at meningene ikke kommer frem i offentligheten. Alle informantene mener at de skal benytte seg av demokratiske metoder, til tross for vanskeligheter med å nå frem på demokratisk vis.

Disse to sosiale forestillingene har betydning for hvordan informantene handler i et demokratisk samfunn. Forestillingene har derfor blitt drøftet i lys av Mouffes teori om antagonisme og agonisme i demokratiske samfunn. Informantene balanserer mellom antagonistiske og agonistiske forhold med sine to «fiender»: islam og venstresiden. Jeg mener at Mouffes teori vil være fruktbar i videre studier av ytterliggende meninger.

Min studie viser at det er ulike oppfatninger om hva den offentlige sfære er, og om hvordan vi kan forstå folkeopinionen. Utviklingen av nye medier og bruken av sosiale medier kan føre til

en mer fragmentert medievirkelighet, som kan gjøre det vanskeligere å snakke om en «felles» offentlig sfære i demokratiet. Dette kan skape utfordringer med tanke på hvordan demokratiske samfunn skal klare å håndtere konflikter, og forhåpentligvis legge til rette for agonistiske forhold.

LITTERATURLISTE

- Anderson, B. (2006 [1983]) *Imagined Communities*. London, Verso.
- Bangstad, S. (2012) After Anders Breivik's conviction, Norway must confront Islamophobia. *The Guardian*, 28. august 2012 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2012/aug/28/anders-breivik-norway-islamophobia-muslims> [Lest 28. november 2014].
- Bangstad, S. (2014) *Anders Breivik and the rise of Islamophobia*, London, Zed Books.
- Blaikie, N. (2000) *Designing Social Research*. Cambridge, Polity Press.
- Bleich, E. (2011) What is islamophobia and how much is there? Theorizing and measuring an emerging comparative concept, *An american Behavioral Scientist*, 55(12): 1581-1600.
- Borchgrevink, A. S. (2012) *En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veiene til Utøya*. Oslo, Gyldendal.
- Calhoun, C. J. (2002) Imagining Solidarity: Cosmopolitanism, Constitutional Patriotism, and the Public Sphere. *Public Culture*, 14 (1), s. 147-171.
- Castoriadis, C. (1987) *The imaginary institution of society*. Cambridge, MIT Press.
- Dyrendal, A. (2003) Denne verdens herskere. I: Emberland, T. & Pettersen, A. red. *Konspiranoia: konspirasjonsteorier fra 666 til WTC*. Oslo, Humanist forlag, 18-50.
- Christensen, K. (1998) I skyggen af Hellevik. Om utfordringer ved at arbejde empirinært. I: Karen Christensen, Else Gjerdal, Atle Møen, Per Solvang og Liv Johanne Syltevik. *Prosess og metode: Sosiologisk forskning som metode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Elliot, A. & Lemert, C. (2006) *The New Individualism: The Emotional Costs of Globalization*. London, Routhledge.
- Facebook (2014) *Wikipedia* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://en.wikipedia.org/wiki/Facebook> [Lest 28. november 2014].
- Facebook features (2014) *Wikipedia* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://en.wikipedia.org/wiki/Facebook_features [Lest 28. november 2014].

- Facebook.com (2014) *Hvordan nyhetsoppdatering fungerer* [Internett], Facebook. Tilgjengelig fra <<https://www.facebook.com/help/327131014036297/>> [Lest 28. november 2014].
- Fangen, K. (1999) *Pride and Power – A sociological Interpretation of the Norwegian Radical Nationalist Underground Movement*. Oslo, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Glaser, B. & Strauss, A. (1967) *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago, Aldine.
- Gule, L. (2012) *Ekstremismens kjennetegn: Ansvar og motsvar*. Oslo, Spartacus.
- Habermas, J. (1989 [1962]) *The Structural Transformation of the Public Sphere: An inquiry into a category of Bourgeois Society*, Cambridge, Polity.
- Hegghammer, T. (2014) Det kom aldri noen penger til å forske på høyreekstremisme etter 22. juli. *Aftenposten*. 12. november 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Kronikk-Det-kom-aldri-noen-penger-til-a-forske-pa-hoyreekstremisme-etter-22-juli-7781798.html>> [Lest 28. november 2014].
- Jacobsen, C. M. & Andersson, M. (2012) 'Gaza in Oslo': Social imaginaries in the political engagement of Norwegian minority youth. *Ethnicities* [internett] 2012 (12), 821-843. Tilgjengelig fra: <<http://etn.sagepub.com/content/12/6/821.full.pdf+html>> [lest 22. oktober, 2014].
- Jerdal, E. (1998) Forskning som oppdagelsesreise. I: Karen Christensen, Else Jerdal, Atle Møen, Per Solvang og Liv Johanne Syltevik. *Prosess og metode: Sosiologisk forskning som metode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johansen, R. (2014) Et oppgjør med holdningene. *NRK*, 15. juli 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.nrk.no/ytring/et-oppgjor-med-holdningene-1.11830464>> [Lest 28. november 2014].
- Jupskås, A. R. (2012) *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Oslo, Cappelen Damm.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2012) *Endringer i straffeloven 1902 mv. (offentlig sted, offentlig handling m.m.)*. Prop. 53 L (2012-2013). Oslo, Justis- og beredskapsdepartementet. Tilgjengelig fra

<<http://www.regjeringen.no/pages/38164747/PDFS/PRP201220130053000DDDPDFS.pdf>> [Lest 28. november 2014].

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *InterViews – Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. 2. utg. Thousand Oaks, California, Sage Publications.

Lunde, H. (1993) *Aller ytterst: De rasistiske grupperinger i dagens Norge*. Oslo, Antirasistisk senter.

Mon, S. T. og Olsson, S. V. (2012) Flere pågrepet under demonstrasjon i Oslo sentrum. *NRK*, 29. september 2012 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.nrk.no/norge/islamfiendtlig-demonstrasjon-i-oslo-1.8340612>> [Lest 28. november 2014].

Mouffe, C. (2005) *On The Political*. London, Routledge.

Myhre, J. E. (2014) Innvandring. I: *Store norske leksikon* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/innvandring>> [Lest 28. november 2014].

Nodeland, K. (2012) Berge vant i høyesterett. *Bergens Tidende*, 2. august 2012 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.bt.no/nyheter/innenriks/Berge-vant-i-Hoyesterett-2743588.html>> [Lest 28. november 2014].

Opstad, K (2014) Fullskala krig blant islam-fiender. *Radikal portal*, 4. april 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://radikalportal.no/2014/04/04/fullskala-krig-blant-islam-fiender/>> [Lest 28. november 2014].

Schmitt, C. (2007 [1932]) *Begrepet om det politiske*. Oslo, Vidarforlaget.

Slettholm, A. (2012) Lippestad: Det var nettet alene som radikalisererte Breivik *Aftenposten*, 20. November 2012 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Lippestad-Det-var-nettet-alene-som-radikalisererte-Breivik--7050180.html#>> [Lest 28. november 2014].

Statistisk sentralbyrå (24. april 2014) *Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre, 1. januar 2014* [Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2014-04-24#content>> [Lest 28. november 2014].

Steen-Johnsen & Midtbøen (2014) Skremmes minoriteter bort fra debatten? *NRK*, 3. september 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/ytring/skremmes-minoriteter-bort_-1.11911590> [Lest 4. desember 2014].

Steger, M. B. (2009) Political Ideologies and Social Imaginaries in the Global Age. *Global Justice: Theory Practice Rhetoric* [Internett] 2009 (2), 1-17. Tilgjengelig fra: <http://www.theglobaljusticenetwork.org/wp-content/uploads/1gjn_2e_steger.pdf> [lest 15. oktober, 2014].

Stevens, T. & Neumann, P. (2009) *Countering Online Radicalization: A strategy for Action*. [Internett] Tilgjengelig fra <<http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1236768491ICSROnlineRadicalisationReport.pdf>> [Lest 28. november 2014].

Stopp Islamiseringen av Norge (24. mars 2013) *Vedtekter* [Internett], Stopp Islamiseringen av Norge. Tilgjengelig fra: <<http://www.sian.no/vedtekter>> [Lest 4. desember 2014].

Strømmen, Ø. (2011) *Det mørke nettet: Om høyreekstremisme, kontra jihadisme og terror i Europa*. Oslo, Cappelen Damm.

Strømmen, Ø. (2013) *Den sorte tråden, Europeisk høyre radikalisme fra 1920 til i dag*. Oslo, Cappelen Damm.

Strømmen, Ø. (2014) *I hatets fotspor*. Oslo, Cappelen Damm.

Sætre, S. (2013) *Fjordman: Portrett av en antiislamist*. Oslo, Cappelen Damm.

Sørensen, Ø., Hagtvet, B. & Steine, B. A. (red.) (2012) *Høyreekstremisme. Ideer og bevegelser i Europa*. Oslo, Dreyer Forlag.

Taggart, Paul (2002) *Populism*. First South Asian Edition, Open University Press, Buckingham.

Taylor, C. (2002) Modern Social Imaginaries. *Public Culture* 14 (1): 91-124.

Tybring-Gjedde, C. & Andersen, K. (2010) Drøm fra Disneyland. *Aftenposten*, 27. august 2010 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Drom-fra-Disneyland-6270375.html>> [Lest 28. november 2014].

Tønnessen, M., Cappelen, Å. & Skjerpen, T. (17. juni 2014) *Befolkningsframskrivningene 2014-2100: Inn- og utvandring* [Internett], Oslo, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/194977?_ts=1483a2a3a18> [Lest 28. november 2014].

Østby, L. (2011) Muslimske flertall i Norge? *Morgenbladet*, 26. august 2011 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=055126201108260WIRUY24NBFN1IBF0F2JTWNU100001010J1C&serviceId=2>> [Lest 28. november 2014].

VEDLEGG

Intervjuguide

- Formål for intervju
  - Tema
  - Opplysningene blir behandlet konfidensielt
  - Du kan trekke deg når som helst
  - Prosjektet slutter i løpet av året
-
- Hvordan fant du først SIAN sin side på Facebook?
  - Hvordan ble du først interessert eller opptatt av islamkritikk?
  - Kan du huske første gang du tenkte noe rundt islam?
  - Når var første gang du ytret deg om islam? På nettet? Til andre?
  - Er det noen spesielle personer i livet ditt som har gjort deg interessert og opptatt av islam?
  - Hvordan vil du beskrive utviklingen av din deltagelse i islamkritikk?
-
- Hva er det muslimer utfordrer i det norske samfunnet?
  - Hvordan ser du for deg et Norge uten muslimer? Hva vil bli forskjellen hvis det blir flere muslimer i Norge?
  - På hvilken måte vil dette endre ditt liv?
  - Hvor har du informasjonen om muslimer i Norge fra?
-
- Opplever du at det er mange som mener det samme som deg?
  - Hva er grunnen til at du tror dette?
  - Hva mener familien din?
  - Hva mener vennene dine? Har du venner som du har blitt kjent med på grunn av at dere begge er kritiske til islam? Diskuterer du ofte islam med folk, også utenfor internett?
  - Snakker du om islam med kollegaer? Er de enige med deg?
  - Er du den eneste av dine venner som uttaler seg om dette? Er du den som er mest aktiv?
  - Tror du at du har påvirket noen til å bli mer enig med deg, etter hvert som dere har snakket om tema?
  - Hva tror du er holdningen til nordmenn flest?
  - Syns du dette gjenspeiles ved valg?
  - Stemmer du selv? Er innvandring og integrering viktig når du velger parti?
  - Hvilket parti stemmer du på? Hvorfor?
  - Hvordan syns du politikere generelt håndterer islam i Norge?
-
- Hva tenker du om de som er uenige med deg?
  - Hva tenker du om de som ikke ser på islamsk innvandring som et problem?
  - Tror du at de folkene som er uenige ikke har samme kunnskap som deg?
-
- Følger du med på andre islamkritiske sider? Både på Facebook og ellers på nettet? Hvilke? Hvorfor/hvorfor ikke?

- På hvilken måte deltar du på andre sider?
  - Er du betalende medlem av SIAN eller tilsvarende organisasjoner? Hvorfor/hvorfor ikke?
  - Hva bruker du Facebook til utenom å skrive på SIAN eller andre islamkritiske sider?
  - Hvordan tror du Sian blir oppfattet av folk som ikke er med eller ikke kjenner organisasjonen så godt?
-
- Pleier du å dele islamkritisk innhold på din egen ”vegg” på Facebook?
  - Kjenner du mange andre av de som skriver på de sidene du skriver på? Hvordan kjenner du dem?
-
- Hvordan tror du andre som mener det samme som deg prøver å endre samfunnet?
  - Hvordan kan dere få gjennom meningene deres?
  - Hvilke medier syns du dekker islam i Norge på en god måte? Hva er det som gjør at deknningen er bra/dårlig?
  - Opplever du at det er lett å komme til ordet i den offentlige debatten? Hva tror du er grunnen til dette?
  - (På hvilken måte blir dere stoppet?)
  - Hvem er det som sørger for at dere ikke kommer til ordet?
  - Har du noen eksempler på at islamkritikere ikke får komme til orde?
  - Hva gjør at det er vanskelig å få oppmerksomhet?
  - På hvilken måte kan islamkritikere oppnå mer oppmerksomhet rundt sitt synspunkt?
  - Islamkritikere har blitt kritisert for å skape og bygge opp et fiendebilde av islam som forverrer konflikten. Hva tenker du om det?
  - Hvordan syns du folk som er kritiske til islam blir fremstilt i media? Hva tenker du om det?
-
- Hva tenkte du om islamkritikere før du selv ble aktiv i debatten?
  - Hvis du endret mening: Hva gjorde at du endret mening?
  - Har du blitt mer opptatt av problemstillinger knyttet til islam etter at du begynte å lese mer om problemstillingen og delta i debatten selv?
-
- Hvor ofte vil du si at du skriver eller kommenterer noe på SIAN sin side eller andre tilsvarende sider?
  - Eller skriver om islam på din egen vegg?
  - Hva deler du? Hva kommenterer du? Hvor ofte? Til hvem?
  - Hvorfor skriver du om islam? /Hva gjør at du velger å skrive om islam?
-
- Opplever du deg selv som en aktiv deltager i kampen mot islam? På hvilken måte?
  - Hvordan vil du beskrive din deltagelse i islamkritikk på nettet?
  - Er du politisk aktiv i noen partier? Hvorfor/hvorfor ikke?
-
- Hva oppnår du med å delta i debatten på internett?
  - Bruker du mye tid på å følge med og delta selv?
  - Ofrer du andre ting for dette?

- Hva tenker du bør gjøres for å hindre islamisering av Norge? Hvem står i veien for dette?

- Hvilke reaksjoner får du på det du skriver? Positive? Negative? Fra folk du kjenner?
  - Fra andre som også deltar i debatten?
  - Fra folk som er uenige med deg? Hva tenker du om det?
  - Er dette reaksjoner via nettet, eller også når du møter folk?

- Har du opplevd at venner eller bekjente har tatt avstand fra det du skriver?
  - Hvor gode venner er dette?
  - Hva tenker du om det? /Hva tenker du om å få sånne negative reaksjoner?
  - Vurderte du å slutte å skrive da?

- *Du sa at det er mange som er enige med deg, men som ikke skriver selv. Hvorfor tror du at folk velger å ikke delta i debatten?
- Hva gjør at du velger å skrive, mens du tror mange andre gjerne lar være?
- Føler du at du skriver på vegne av flere enn deg selv?
- Føler du at du representerer flere enn deg selv? Hvem er dette?

- Har du fått nye venner etter at du begynte å skrive?
  - Hvordan skjer dette? Snakker du med noen en-til-en på for eksempel chat?
  - Har du møtt noen av dem personlig (face to face)?

- Hva kjennetegner de personene du mener bidrar i debatten på en god måte?
- Hva kjennetegner dem du mener bidrar på en negativ måte?
- Du sier at det er viktig å forholde seg til fakta.. Hvordan ser du om ting som blir postet er sant eller ikke? Hvordan skiller du mellom det som er sant og det som ikke er sant?
- Hvordan vil du beskrive egen deltagelse?
- Tror du det er noen som skriver med falsk profil?

- Hva er målet med din deltagelse?
- Hva er det som motiverer deg til å skrive?
- Hvor lenge tror du at du kommer til å fortsette å skrive om islam på nettet?